

POLSKA AKADEMIA NAUK
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

SPRAWOZDANIE
z działalności naukowej IRWiR PAN
w 2009 roku

Warszawa, luty 2010 r.

SPIS TREŚCI

I.	Organizacja Instytutu	3
II.	Ogólna charakterystyka działalności naukowej Instytutu.....	4
III.	Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie w 2009 roku.....	23
IV.	Przegląd wyników badań pracowników IRWiR PAN w 2009 roku.....	33
V.	Projekty badawcze "granty"	57
VI.	Współpraca z zagranicą.....	61
VII.	Seminaria ogólnokrajowe w IRWiR PAN – 2009 rok.....	69
VII.	Aneks - wykaz publikacji za 2009 rok.....	70

I. ORGANIZACJA INSTYTUTU

Dyrektor

- prof. dr hab. Andrzej ROSNER
Zastępca Dyrektora ds. Naukowych

- dr Katarzyna ZAWALIŃSKA
Zastępca Dyrektora ds. Ogólnych

- dr Mirosław DRYGAS

Przewodniczący Rady Naukowej

- prof. dr hab. Bogdan KLEPACKI

Struktura organizacyjna Instytutu:

- Zakład Ekonomii Wsi
(kierownik: prof. dr hab. Marek KŁODZIŃSKI)
- Zakład Socjologii Wsi
(kierownik: doc. dr hab. Izabella BUKRABA-RYLSKA)
- Zakład Integracji Europejskiej
(kierownik: prof. dr hab. Jerzy WILKIN)
- Zakład Socjologii Młodzieży i Edukacji
(kierownik: doc. dr hab. Krystyna SZAFRANIEC)

oraz

- Sekretariat
- Dział Finansowo-księgowy
- Dział Projektów Naukowych
- Dział Organizacyjny
- Dział Administracyjno-Gospodarczy
- Dział Informacji i Upowszechniania
- Biblioteka
- Wydawnictwa:
 - Kwartalnik „WIEŚ I ROLNICTWO”
 - Seria „PROBLEMY ROZWOJU WSI I ROLNICTWA”

II. Ogólna charakterystyka działalności naukowej

W 2009 roku IRWiR PAN rozpoczął realizację kolejnego czteroletniego planu badawczego, zatytułowanego „*Wież i rolnictwo w Polsce w warunkach intensyfikacji procesów globalnych – wyzwania i sposoby adaptacji*”. W stosunku do realizowanego w latach 2005-2008 planu badawczego pt. „*Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian*” tematyka uległa modyfikacji i rozszerzeniu o nowe wyzwania, wynikające ze zmieniających się uwarunkowań członkostwa Polski w Unii Europejskiej wskutek dokonanego przeglądu dotychczas realizowanej WPR (health check) oraz nasilającej się dyskusji nad koniecznością wprowadzenia reformy WPR po 2013 roku oraz ograniczeniu funduszy wspólnotowych na jej finansowanie, jak również w wyniku postępującego procesu globalizacji.

W tym kontekście badania prowadzone w Instytucie koncentrowały się m. in. na następujących zagadnieniach:

- wpływ wsparcia unijnego na rozwój ekonomiczny i społeczny obszarów wiejskich Polsce,
- ewolucja kierunków i instrumentów wsparcia zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa w EU i na świecie,
- ewolucja roli i miejsca obszarów wiejskich w społeczeństwie i państwie,
- zmiany rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej i ich związki z rynkiem pracy,
- ewolucja struktur i funkcji społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich w Polsce,
- zmiany w podejściu do ochrony środowiska,
- zmiany w strukturze społeczno-zawodowej wsi oraz jej zamożności,
- opinie i postawy rolników oraz mieszkańców wsi odnośnie przyszłości,
- aspiracje edukacyjne i zawodowe młodzieży wiejskiej.

Głównym zadaniem badawczym Instytutu nadal pozostawało śledzenie przemian społeczno-gospodarczych na polskiej wsi w warunkach powstawania nowego ładu gospodarczego, społecznego i instytucjonalnego oraz pogłębiania procesu integracji ze strukturami UE.

Instytut kontynuował interdyscyplinarne podejście do analizy przemian zachodzących na obszarach wiejskich, co pozwala na ich charakterystykę zarówno pod względem przemian struktur społecznych, gospodarczych, instytucjonalnych, jak również dokonujących się różnicowań przestrzennych między regionami i w ich obrębie.

Instytut aktywnie uczestniczył w pracach nad polskim stanowiskiem odnośnie reformy WPR, oraz przygotowaniem strategii rozwoju obszarów wiejskich, koordynowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi czym potwierdzał swoją rolę jako zaplecza eksperckiego, z którego doświadczeń władze korzystają już na etapie wypracowywania decyzji, mimo tego, że zasady oceny parametrycznej jednostek naukowych nie premiują tego rodzaju działalności.

W oparciu o Zarządzenie Nr 10/2009 Dyrektora IRWiR PAN z dnia 12 listopada 2009 r. w Instytucie działała Komisja, której celem był okresowy (roczny) przegląd dorobku naukowego pracowników naukowych w 2009 r. Podstawę oceny tego dorobku stanowił Regulamin przyjęty przez Radę Naukową 23 lutego 2000 r. i zatwierdzony przez Sekretarza Wydziału I PAN 12 stycznia 2001 r. Komisja obradowała w dniach 11 i 18 stycznia 2010 r. pod kierownictwem Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu prof. dr hab. Bogdana Klepackiego.

Komisja oceniała działalność pracowników w oparciu o „Arkusze oceny okresowej pracownika naukowego za 2009 rok”, w którym rozpatrywane były następujące punkty: 1. Ocena pracy w temacie planowym; 2. Aktywność w publikowaniu wyników badawczych; 3. Uczestnictwo w życiu środowiska naukowego (udział w konferencjach, wygłoszone referaty, ekspertyzy, działania na rzecz praktyki itd.); 4. Zaangażowanie w pozyskiwanie i realizację projektów typu grantowego. 5. Działalność dydaktyczna; 6. Inne działania i inicjatywy.

Komisja, większość wyników w zakresie aktywności naukowo-badawczej, publikacyjnej, organizacyjnej oraz w zakresie współpracy naukowej z zagranicą a także w przygotowywaniu i realizacji projektów grantowych poszczególnych pracowników naukowych, oceniła bardzo wysoko.

Zwrócono uwagę na potrzebę publikowania przez pracowników naukowych co najmniej dwóch artykułów rocznie w wysoko punktowanych czasopismach naukowych a także na konieczność odbywania staży naukowych za granicą przez młodych pracowników Instytutu.

- W 2009 roku **prof. dr hab. Marek Kłodziński** otrzymał Medal Polskiej Akademii Nauk, przyznany przez Prezesa PAN, za szczególne zasługi dla nauki polskiej i światowej związane ze społeczną rolą nauki.
- W 2009 roku **prof. dr hab. Barbara Kutkowska** otrzymała tytuł naukowy profesora nauk ekonomicznych, nadany Jej przez Prezydenta RP.
- W 2009 roku **prof. dr hab. Wiesław Musiał** otrzymał tytuł naukowy profesora nauk ekonomicznych, nadany Mu przez Prezydenta RP;
- W 2009 roku **prof. dr hab. Maria Halamska** uzyskała stanowisko „profesora zwyczajnego” przyznane Jej przez Senat Uniwersytetu Warszawskiego.
- W 2009 roku **dr Sylwia Michalska** uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii nadany Jej przez Radę Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu

IRWiR PAN jest członkiem 5 krajowych sieci badawczych:

1) Mokrada i Człowiek

Specjalność naukowa: *nauki biologiczne i społeczne*

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- **Uniwersytet Warszawski – Wydział Biologii**
- **Instytut Melioracji i Użytków Zielonych (IMUZ), Falenty**
- **Politechnika Białostocka, Białystok**
- **Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn**
- **Akademia Rolnicza, Szczecin**
- **Instytut Ekologii Terenów Uprzemysławianych (IETU), Katowice**
- **Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (IRWiR PAN)**

2) Rozpad i nowy porządek

Specjalność naukowa: *nauki humanistyczne*

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- **Instytut Filozofii i Socjologii PAN**
- **Instytut Badań Literackich PAN**
- **Instytut Studiów Politycznych PAN**
- **Instytut Psychologii PAN**
- **Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN**
- **Instytut Nauk Ekonomicznych PAN**
- **Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN**
- **Instytut Nauk Prawnych PAN**

3) Miejsce i rola młodych ludzi w społeczeństwie i gospodarce

Specjalność naukowa: *nauki ekonomiczne i humanistyczne*

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- **Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur (Warszawa)**
- **Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (Warszawa)**
- **Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (Gdańsk)**
- **Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (Warszawa)**
- **Instytut Badań Edukacyjnych (Warszawa)**
- **Instytut Turystyki (Warszawa)**
- **Instytut Rozwoju Miast (Kraków)**

4) Konfrontacja i dialog kultur współczesnego świata

Specjalność naukowa: *nauki humanistyczne i ekonomiczne*

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- **Instytut Archeologii i Etnologii PAN**
- **Instytut Badań Literackich PAN**
- **Instytut Nauk Ekonomicznych PAN**
- **Instytut Psychologii PAN**
- **Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN**
- **Instytut Sławistyki PAN**
- **Instytut Studiów Politycznych PAN**
- **Instytut Sztuki PAN**
- **Zakład Krajów Pozaeuropejskich PAN**

5) Rozwój europejskich obszarów wiejskich

Specjalność naukowa: *nauki ekonomiczne i rolnicze*

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- **Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB**
- **Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN**
- **Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach**
- **Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB w Puławach**
- **Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa**
- **Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN**
- **Instytut Badań Systemowych PAN**

Upowszechnienie wyników badań:

Instytut Rozwoju Wsi Rolnictwa PAN jest ważnym zapleczem eksperckim dla wielu jednostek centralnych w Polsce. Pracownicy naukowcy IRWiR PAN wykorzystują z powodzeniem swoją wiedzę dla wielu praktycznych rozwiązań w kraju, uczestnicząc w różnego typu komitetach i radach programowych powoływanych przez organa rządowe i inne:

* **Doc. dr hab. Izabella Bukraba-Rylska** - na zaproszenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego brała udział w Kongresie Kultury Polskiej, jako ekspert była członkiem jury oceniającego wnioski do programu „Dziedzictwo kulturowe” – priorytet kultura ludowa; uczestniczyła jako ekspert Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Komisji dot. kultury ludowej, była członkiem Kapituły konkursu FDPA na pracę o własnej miejscowości.

* **Dr Mirosław Drygas** jest członkiem Rady do Spraw Wsi i Rolnictwa przy Prezydencie Rzeczypospolitej Polskiej, członkiem Grupy Roboczej Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zastępcą redaktora naczelnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.

* **Dr Barbara Fedyszak-Radziejowska** jest członkiem Rady do Spraw Wsi i Rolnictwa przy Prezydencie Rzeczypospolitej Polskiej, członkiem Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej, członkiem Kolegium Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, członkiem Rady Programowej Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego „Co się dzieje ze społeczeństwem” (zaplanowanego na wrzesień 2010 r w Krakowie).

* **Prof. dr hab. Jan Górecki** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, członkiem Komitetu Redakcyjnego i Redaktorem Naczelnym kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, członkiem Rady Programowej Uniwersytetu III wieku przy CBR Warszawa.

* **Prof. dr hab. Maria Halamska** jest członkiem Académie d'Agriculture de France, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”,

* **Prof. dr hab. Krystian Heffner** jest członkiem Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN i przewodniczącym Komisji Obszarów Wiejskich KPZK PAN, Prezesem Stowarzyszenia „Instytut Śląski” w Opolu, Przewodniczącym Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno- Architektonicznej woj. opolskiego, członkiem Zespołu Doradców Marszałka woj. opolskiego, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, „Journal of Economics and Management”, Advisory Council „Bulletin of Geography”, Redaktorem Naczelnym serii wydawniczej „Region and Regionalism”, członkiem Rady Programowej III Ogólnopolskiego Kongresu Odnowy Wsi”, brał udział w pracach „European Science Foundation Standing Committee for Social Sciences” ECRP V Review Panel Meeting – ocena europejskich wniosków grantowych.

* **Dr Ryszard Kamiński** jest Prezesem Zarządu Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, członkiem Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013, pełni funkcję przedstawiciela polskich organizacji wiejskich w Europejskiej Sieci Organizacji Wiejskich PREPARE, jest Przewodniczącym Rady Fundacji „Idealna Gmina”.

* **Prof. dr hab. Leszek Klank** jest członkiem Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”, członkiem Komitetu Redakcyjnego i Redaktorem Naczelnym „Zeszytów Finansowych AF”, członkiem Senatu Nadbużańskiej Szkoły Wyższej, Rady Programowej „Raportów Finansowych IF” i „Przeglądu Zarządzania”.

* **Prof. dr hab. Marek Kłodziński** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, Rady Konsultacyjnej Programowania Rozwoju Obszarów Wiejskich przy Ministrze Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Prezesem Zarządu Fundacji „Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej” oraz członkiem Zarządu Fundacji na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, członkiem komitetów redakcyjnych: kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, czasopism: „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”, „Wieś Jutra”, „Ubezpieczenia w Rolnictwie”, „Woda, Środowisko, Obszary Wiejskie”.

* **Prof. dr hab. Barbara Kutkowska** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, przewodniczącą Sekcji Sudeckiej Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich PAN, przewodniczącą Rady Społecznej Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego oraz członkiem Dolnośląskiej Rady Gospodarczej przy Marszałku woj. dolnośląskiego.

* **Prof. dr hab. Wiesław Musiał** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, wiceprezesem Zarządu Polskiego Towarzystwa Rozwoju Ziem Górskich, członkiem zarządu Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego, członkiem Komitetu Redakcyjnego krakowskich „Studiów Małopolskich”.

* **Prof. dr hab. Andrzej Rosner** jest Redaktorem Naczelnym serii wydawniczej IRWiR PAN „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”.

* **Doc. dr hab. Krystyna Szafraniec** jest członkiem Komitetu Socjologii PAN, wiceprzewodniczącą Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, członkiem Zarządu Głównego i Prezydium PTS oraz przewodniczącą Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji PTS, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalników „Kultura i Edukacja” oraz „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja”, redaktorem serii wydawniczej „Kultura i Edukacja”, członkiem Rady Programowej Polskiego Forum Obywatelskiego.

* **Doc. dr hab. Wacław Szymanowski** jest członkiem Komitetu Redakcyjnego „Intercathedra”, członkiem Rady Programowej „Opere et Studio pro Oeconomia”.

* **Prof. dr hab. Andrzej P. Wiatrak** jest Zastępcą Przewodniczącego Wydziału I Nauk Społecznych PAN, członkiem Komitetu Nauk Organizacji i Zarządzania PAN, członkiem i zastępcą

Przewodniczącego Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, członkiem Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Europejskim Stowarzyszeniem Menadżerów Nauk (FARMA), Przewodniczącym Centralnej Komisji Konkursowej „Ogólnopolskiego Konkursu Programów Kształcenia dla Wsi i Rolnictwa AGRO-PROGRAM”, Redaktorem Naczelnym serii wydawniczej IRWiR PAN „Studia i Monografie”, Redaktorem Naczelnym kwartalnika „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”.

* **prof. dr hab. Jerzy Wilkin** jest członkiem korespondentem PAN, członkiem Zespołu Integracyjno-Eksperskiego Nauk Ekonomicznych powołanym przez Prezesa PAN, członkiem Rady Programowej Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, członkiem Komitetu Prognoz przy Prezydium PAN „Polska 2000 Plus”, członkiem Zespołu przygotowującego „Strategię rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 roku” powołanym przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundację Rektorów Polskich, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, „Gospodarka Narodowa”, Przewodniczącym Rady Redakcji „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G – Ekonomika rolnictwa”, członkiem Rady Programowej czasopism: „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, „Ekonomia”, „Olsztyn Economic Journal”, członkiem Editorial Advisory Board „Quarterly Journal of International Agriculture”, członkiem Editorial Board „Society and Economy”, członkiem Rady Redakcyjnej „Postępów Nauk Rolniczych”.

* **Dr Katarzyna Zawalińska** jest członkiem Rady do Spraw Wsi i Rolnictwa przy Prezydencie Rzeczypospolitej Polskiej, członkiem Komitetu Monitorującego Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.

Prace eksperckie wykonane przez pracowników naukowych IRWiR PAN w 2009 roku:

Lp.	Nazwa ekspertyzy	Wykonawca	Zleceniodawca
1.	Świadomość ekologiczna Polaków w zakresie zrównoważonego rozwoju – badanie świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego (na próbie ogólnopolskiej) w ramach programu aktywnej edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju „Eko-HERKULES”.	dr Artur Bołtromiuk	Instytut na Rzecz Ekorozwoju
2.	Środowiskowe efekty wspierania rozwoju obszarów wiejskich z funduszy unijnych.	dr Artur Bołtromiuk	Wydział V PAN, KER PAN
3.	Analiza spójności celów programów SPOR, PROW 2004-2006, PROW 2007-2013 w okresie programowania 2004-2013, ocena efektywności zaangażowanych środków oraz ocena trwałości uzyskanych rezultatów w zakresie ochrony środowiska naturalnego.	dr Artur Bołtromiuk	IER i GŻ PIB
4.	Analiza przestrzenna poziomu rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski – cz.II. Czynniki determinujące zrównoważony rozwój obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski.	dr Adam Czarnecki	Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach
5.	Ewaluacja Ex-post Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006.	dr Mirosław Drygas dr Katarzyna Zawalińska prof. Jerzy Wilkin, prof. dr hab. Izasław Frenkel	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
6.	Ocena regionalnego zróżnicowania efektywności wybranych działań SPO „Rolnictwo i PROW 2004-2006”.	dr Mirosław Drygas dr Katarzyna Zawalińska	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB
7.	Ekspertyza dotycząca perspektyw rozwoju obszarów wiejskich w woj. śląskim.	prof. dr hab. Krystian Heffner	Śląski Związek Gmin i Powiatów

8.	Ogólnokrajowe programy wspierające proces ożywiania małych miast w krajach Unii Europejskiej.	prof. dr hab. Krystian Heffner	Kancelaria Sejmu
9.	Ocena projektów zgłoszonych w konkursie „Przyjazna Wieś” 2009	prof. dr hab. Krystian Heffner	Urząd Marszałkowski woj. opolskiego
10.	Zidentyfikowanie obszarów strategicznej interwencji w woj. opolskim,	prof. dr hab. Krystian Heffner	Urząd Marszałkowski woj. opolskiego
11.	Opracowanie na temat wdrażania Funduszu Sołeckiego.	dr Ryszard Kamiński (A. Olszewski, Z. Lewandowski – współautorstwo)	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów
12.	Opracowanie na temat kierunków reorientacji zawodowej rolników i członków ich rodzin z powiatu mogileńskiego.	dr Ryszard Kamiński, Wojciech Kniec - współautor	KPODR Minikowo, Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu
13.	Analiza przestrzenna poziomu rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski – cz. I pt.: ”Empiryczna próba przestrzennej analizy komponentów poziomu rozwoju zrównoważonego i ocena stopnia ich zrównoważenia na obszarach wiejskich Zielonych Płuc Polski.	dr Monika Stanny	Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Rozwoju Regionalnego w Falentach
14.	Czy kryzys zmieni Polaków ?	doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	Polskie Forum Obywatelskie
15.	Idea wspólnotowości i polska młodzież.	doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	Polskie Forum Obywatelskie
16.	Wartości młodego pokolenia.	doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
17.	Solidarne Pokolenie.	doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
18.	Zagraniczne migracje zarobkowe.	dr Krzysztof Wasielewski	Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie
19.	Badanie zbieżności celów projektu systemowego realizowanego przez Dolnośląski Ośrodek Pomocy Społecznej – projekt systemowy DOPS w zakresie podnoszenia kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej z potrzebami i oczekiwaniami grupy docelowej przewidzianej w szczegółowym opisie priorytetów POKL.	dr Krzysztof Wasielewski	Dolnośląski Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrocławiu

Opinie dla praktyki gospodarczej wykonane przez pracowników naukowych IRWiR PAN w 2009 roku:

Lp.	Nazwa opinii	Wykonawca	Zleceniodawca
1.	Ocena techniczna i merytoryczna Lokalnych Programów Rewitalizacji w ramach RPO woj. opolskiego.	prof. dr hab. Krystian Heffner	Urząd Marszałkowski woj. opolskiego
2.	Opinia nt. obowiązującego od 01.01.2008 podziału woj. opolskiego na jednostki NTS-3 w kontekście zapisów projektu KSRR 2010-2020 Regiony, miasta, obszary wiejskie.	prof. dr hab. Krystian Heffner	Urząd Marszałkowski woj. opolskiego
3.	Opracowanie zasad i regulaminu programu dotacyjnego dla wiejskich organizacji pozarządowych „Razem możemy więcej”.	prof. dr hab. Marek Kłodziński	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej
4.	Opiniowanie i doradztwo w zakresie budowy nowej strategii woj. małopolskiego.	prof. dr hab. Wiesław Musiał	Urząd Marszałkowski woj. małopolskiego
5.	Opinia na temat kryteriów rankingu placówek naukowych.	Zespół pracowników nauk. IRWiR PAN pod kier. prof. dr hab. Andrzeja Rosnera	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
6.	Opinie na temat dokumentów strategicznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.	Zespół pracowników nauk. IRWiR PAN pod kier. prof. dr hab. Andrzeja Rosnera	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
7.	Czy młode pokolenie Polaków może być motorem społecznych przemian?	doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	Zespół Doradców Strategicznych Urzędu Rady Ministrów
8.	Zarys kierunków rozwoju obszarów wiejskich.	prof. dr hab. Andrzej Wiatrak	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Konferencje zorganizowane lub współorganizowane przez Instytut w 2009 roku w kraju:

W 2009 roku IRWiR PAN organizatorem lub współorganizatorem **13** konferencji naukowych w kraju. Pracownicy naukowcy Instytutu wzięli udział w **153** konferencjach naukowych krajowych i **36** konferencjach międzynarodowych, przewodniczyli **24** sesjom konferencji krajowych i **5** konferencji międzynarodowych, uczestniczyli w **25** komitetach organizacyjnych konferencji krajowych i **5** komitetach organizacyjnych konferencji międzynarodowych.

Nazwa /tytuł konferencji	Współorganizatorzy	Rodzaj międzynarodowa/ Krajowa	Liczba uczestników		
			Ogółem	kraj	zagr.
GEMPACK Practical GE Modelling Course in Poland.	Centre of Policy Studies, Monash University, Australia	międzynarodowa	15	3	12
Konferencja (Sesja) podsumowująca działalność naukową IRWiR PAN w 2008 r.	Wydział I PAN	Krajowa		30	
Zmiany w edukacji – próba bilansu: kryteria oświatowe, społeczne i ludzkie.	Instytut Socjologii UMK Toruń, ZG PTS, Urząd Miasta Toruń	krajowa		70	
III Ogólnopolski Kongres Odnowy Wsi „Wspólnota – Partnerstwo – Rozwój Regionu”	Samorząd Województwa Śląskiego, Śląski Związek Gmin, Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Sekretariat Regionalny Krajowej Sieci Wiejskich, Regionalny Ośrodek Kultury w Katowicach, Związek Gmin Jurajskich	krajowa		500	
I Kongres Nauk Rolniczych „Nauka – praktyce”	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IUNG Puławy	międzynarodowa	300	250	50
Doświadczenia wdrażania PROW 2004-2006. Rekomendacja dla PROW 2007-2013	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IERGŻ PIB IUNG Puławy	krajowa		100	
Polska wizja WPR po 2013 roku	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Krajowa		120	
Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej na wiedzy.	Uniwersytet Rolniczy w Krakowie	Krajowa		150	
Rolnictwo i obszary wiejskie 5 lat po akcesji Polski do UE.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	międzynarodowa	150	120	30
Kapitał ludzki i społeczny w procesie rozwoju obszarów wiejskich.	Uniwersytet Świętokrzyski im. J. Kochanowskiego, Urząd Marszałkowski w Kielcach, KPZK PAN	krajowa		60	
Przestrzeń małych miast – 20 lat po transformacji.	Uniwersytet Łódzki, Akademia Ekonomiczna w Katowicach	krajowa		60	
Summer School 2009. Modelling in rural development policy.	Wydział I PAN, Komitet Statystyki i Ekonometrii PAN	międzynarodowa	28	11	17
Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawy identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej	IRWiR PAN	krajowa		60	

Wykłady i referaty wygłoszone na konferencjach naukowych w kraju i za granicą: 105

Tytuł	Imię 1	Imię 2	Nazwisko	Temat	Nazwa zjazdu lub konferencji	Kraj
Dr	Marta		Błąd	Pluriactivity of farming families. Old Phaenomena in New Times.	The 7 th European Rural Development Network Conference 2009 “Linking Competitiveness with Equity and Sustainability: New Ideas for the Socio-Economic Development of Rural Areas”	Węgry
Dr	Adam		Czarnecki	The Level and Determinants of Sustainable Rural Development in the Region of Green Lungs of Poland.	The 7 th European Rural Development Network Conference 2009 “Linking Competitiveness with Equity and Sustainability: New Ideas for the Socio-Economic Development of Rural Areas”	Węgry
Dr	Mirosław		Drygas	RDP 2004-2006 Evaluation Methodology – the Case of Poland.	“Approaches for Assessing the impacts of the rural development programmes in the context of multiple intervening factors”.	Włochy
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Bezrobocie i bieda jako czynnik wykluczenia społecznego.	„Europa Środkowa wobec aktualnych wyzwań społeczno-kulturalnych”	Litwa
Prof.	Maria		Halamska	Ressources propres de la campagne et les programmes extérieurs du développement.	“Les voies de transfer du modèle européen de development local”	Czechy
Prof.	Maria		Halamska	Leader en Pologne. Le voies de l'implementation du programme.	“Mise en oeuvre du programme LEADER 2007-2013”	Francja
Prof.	Maria		Halamska	Sociométrie dans les recherches sur les GALs. Méthodologie du programme ALDETEC.	“Mise en oeuvre du programme LEADER 2007-2013”	Francja
Prof.	Krystian		Heffner	Foreign Migration of Poles and the Concept of Migration Region at the Turn of Centuries.	“Congress of American Association of Geographers”	USA
Prof.	Krystian		Heffner	Ewolucja zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce.	„Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów”	Białoruś/ Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Implementation of LEADER program and contribution of local action groups in rural development in Poland	“New rural policy and LEADER approach”	Chorwacja

Prof.	Leszek		Klank	Financing rural development research in Poland.	“Financing rural development research”	Rumunia
Prof.	Leszek		Klank	Application of Rural development Index in Poland.	„Modelling Rural Development”	Niemcy
Prof.	Leszek		Klank	Characteristics of elite networks in selected Polish gminas.	“Networks as Food for Rural Development”	Niemcy
Prof.	Leszek		Klank	Factors of rural development; case of Poland.	„ADVANCED-EVALUATION Methods and Rural Development” European Commission	Belgia
Dr	Sylwia		Michalska	GALs en Pologne – l’histoire et localisation.	Seminaire du Programme ALDETEC	Francja
Doc.	Wacław		Szymanowski	Information Technology in Formulation of Transparency Strategies for Food Chain Supply Management in Poland.	“IAMA 19 Annual Food Agribusiness; Global Challenges-Local Solutions”	Węgry
Doc.	Wacław		Szymanowski	Information Technology in Formulation of Transparency Strategies for Food Chain Supply Management in Poland.	“Insights into the Sustainable Growth of Business” University of Management and Economics, Wilno	Litwa
Doc.	Wacław		Szymanowski	Information Technology in Formulation of Transparency Strategies for Food Chain Supply Management in Poland	“Challenges of Analysis of the Economy, the Businesses and Social Progress”, Szeged	Węgry
Mgr	Ruta		Śpiewak	Rural development trends as presented by Local Action Groups in Poland – method of analysis.	“Reunion Recherche ALDETEC”	Francja
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Evaluation of rural development programs after Poland’s accession to EU: based on regional Computable General Equilibrium model.	“The New Landscape of Global Agriculture”	Chiny
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Planning and Evaluating Rural Development Policy with Modeling Tools.	“Effective Rural and Urban Innovation Policies”	Finlandia
Dr	Artur		Bołtrotmiuk	Konflikt sieci Natura 2000 z procesem rozwoju gminy.	„Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000 w procesie długofalowego rozwoju gmin nadmorskich Polski”	Polska
Dr	Artur		Bołtrotmiuk	Środowiskowe efekty wspierania rozwoju obszarów wiejskich z funduszy unijnych.	„Wieś, rolnictwo, agrobiznes polski pięć lat po akcesji do UE”	Polska
Dr	Artur		Bołtrotmiuk	Działalność rolnicza w Dolinie Biebrzy – elementy symbiozy i konfliktu.	„Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawy identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej”	Polska

Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Lokalność w dobie globalizacji.	„Granice kultury”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Polska wieś w Unii Europejskiej.	„Sieć na rzecz rozwoju obszarów wiejskich”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Współczesne problemy wsi i rolnictwa w Polsce.	„Związek Młodzieży Wiejskiej na UW”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Mała i wielka tradycja w dobie globalizacji.	„Tradycja w procesie przemian”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Kultura ludowa w czasach współczesnych.	„Kultura typu ludowego w dobie ponowoczesnej”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	O polskiej wsi i tych, co „chłopa żywemu nie przepuszczą”.	„Polska po 20 latach wolności”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	„Socjologia wsi polskiej” – długie trwania i krótka pamięć.	„Seminarium ogólnoinstitutowe IRWiR PAN”	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Polskiej wsi Logos i Ethos.	Prymasowski Uniwersytet Ludowy	Polska
Doc.	Izabella	Anna	Bukraba-Rylska	Polska wieś i rolnictwo.	CBR	Polska
Dr	Adam		Czarnecki	Poziom zurbanizowania wsi w województwie lubelskim.	„Sesja Sprawozdawcza Wydziału I PAN, 2009”	Polska
Dr	Adam		Czarnecki	Przestrzenne zróżnicowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski. Czynniki determinujące zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski.	„Seminarium ogólnoinstitutowe IRWiR PAN”	Polska
Dr	Jarosław		Domalewski	Zróżnicowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego – wymiary i uwarunkowania.	„Zmiany w edukacji – próba bilansu: kryteria oświatowe, społeczne i ludzkie”	Polska
Dr	Jarosław		Domalewski	Mechanizmy selekcji w edukacji – w poszukiwaniu specyfiki młodzieży wiejskiej.	„Sesja Sprawozdawcza Wydziału I PAN, 2009”	Polska
Dr	Mirosław		Drygas	PROW 2007-2013 – oczekiwania i szanse.	„Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013”	Polska
Dr	Mirosław		Drygas	Stopień wykorzystania środków finansowych PROW 2004-2006.	„Doświadczenia wdrażania PROW 2004-2006. Rekomendacje dla PROW 2007-2013”	Polska
Dr	Mirosław		Drygas	Ocena systemu zarządzania, wdrażania, informacji i promocji PROW 2004-2006. Rekomendacje dla PROW 2007-2013.	„Doświadczenia wdrażania PROW 2004-2006. Rekomendacje dla PROW 2007-2013”	Polska

Dr	Mirosław		Drygas	Możliwe kierunki zmian Wspólnej Polityki Rolnej i wynikające z nich wyzwania dla towarowych gospodarstw rolnych.	„Szanse rozwoju towarowych gospodarstw rolnych w przyszłej WPR. Oczekiwania od Polskiej Prezydencji”	Polska
Dr	Mirosław		Drygas	Charakterystyka obszarów wiejskich w Polsce.	„Polityka spójności na rzecz rozwoju obszarów wiejskich”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Rozwój polskiej wsi w 4 lata po akcesji.	„Polska wizja Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Znaczenie programu 4H w budowie kapitału społecznego na wsi.	„Konferencja dla liderów i koordynatorów programu 4H”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Zmiany w postawach mieszkańców wsi wobec UE.	„Rolnictwo i obszary wiejskie – 5 lat po akcesji do Unii Europejskiej”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	5 lat Polski w UE – cywilizacyjny skok, czy niewykorzystane szanse ?	„Międzywydziałowe Koło Nauk o Państwie, Prawie i Polityce, Centesimus Annus – UW”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Polska wieś po akcesji do UE – nastroje, postawy a ekonomiczne realia.	„Debata o polskiej wsi i rolnictwie”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Udział w panelu: Odnowa wsi – proces rozwoju, czy pojedynczy projekt ?	„III Ogólnopolski Kongres Odnowy Wsi”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Udział w panelu poświęconemu kapitałowi społecznemu.	„XXIII Zjazd Delegatów NSZZ Solidarność”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Sytuacja byłych pracowników PGR.	„Po drugiej stronie przemian – zmiany strukturalne na polskiej wsi po 1989 roku”.	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Społeczno-ekonomiczny i polityczny wymiar transformacji na polskiej wsi.	„Woda-Środowisko- Obszary Wiejskie”	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Stracone elity, zakwestionowane wartości – społeczne aspekty doświadczeń mieszkańców wsi w latach 1944-1990.	„Między apologią a negacją – wieś i ruch ludowy w latach 1944-1989”	Polska
Prof.	Maria		Halamska	Zmiany polskiej wsi w pięć lat po akcesji.	„Rolnictwo i obszary wiejskie w 5 lat po akcesji Polski do UE”	Polska
Prof.	Krystian		Heffner	Rozwój obszarów wiejskich w woj. opolskim. Znaczenie kapitału ludzkiego i społecznego.	„Kapitał ludzki i społeczny w procesie rozwoju obszarów wiejskich”	Polska
Prof.	Krystian		Heffner	Fundamenty procesu przemian aktywizacyjnych na obszarach wiejskich.	„III Ogólnopolski Kongres Odnowy Wsi”	Polska

Prof.	Krystian		Heffner	Wieś a miasto – budowanie więzi społecznych, gospodarczych i kulturowych.	„III Ogólnopolski Kongres Odnowy Wsi”	Polska
Prof.	Krystian		Heffner	Wpływ dużych centrów handlowych na rozwój małych miast w strefie metropolitalnej (na przykładzie aglomeracji katowickiej).	„Przestrzeń małych miast – 20 lat transformacji”	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Społeczeństwo obywatelskie a polska wieś.	„Partnerstwo trójsektorowe motorem rozwoju lokalnego”.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Partnerstwo lokalne na rzecz ekonomii społecznej.	„Łódzkie modele wiejskich partnerstw lokalnych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Źródła finansowania oddolnych inicjatyw.	II ogólnopolska konferencja „Na wsi odnowa – nowa perspektywa”.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Możliwości pozyskiwania środków przez sołectwa.	„Propagowanie wiedzy na temat możliwości wykorzystania środków z programów unijnych na obszarach wiejskich”.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Doświadczenia wdrażania małych projektów przez lokalne organizacje.	„Wdrażanie działań lokalnych w ramach programu operacyjnego Kapitał Ludzki”	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Czy inwestycje w infrastrukturę społeczną zwiększają kapitał społeczny polskiej wsi ?	„Dolnośląska Odnowa Wsi”	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński współautor A.Bołtromiuk	Konflikt sieci Natura 2000 z procesem rozwoju gmin.	„Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w procesie długofalowego rozwoju gmin nadmorskich Polski”	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Środowiskowe efekty wspierania rozwoju obszarów wiejskich z funduszy unijnych.	„Wieś, rolnictwo i agrobiznes Polski pięć lat po akcesji do UE”	Polska
Prof.	Barbara		Kutkowska	Przemiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich Dolnego Śląska.	„Problem of Green Agribusiness with and within the European Union” 4 th International Forum – Scientific Workshop	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Pola konfliktów interesów ekonomicznych i ekologicznych rozwoju obszarów wiejskich.	„IV Międzynarodowe Forum Polska - Węgry – Czechy – Słowacja – Ukraina - Słowenia”	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Zagrożenia kryzysem i próby działań antykryzysowych w rolnictwie polskim.	„Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu SERIA”	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Instrumenty zarządzania w rolnictwie lat 30 XX w.	„Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej o wiedzę”	Polska

Doc.	Wiesław		Musiał	Wielki kryzys ekonomiczny w rolnictwie polskim – przypomnienie i przestroga.	„Ekonomika i organizacja rolnictwa w teorii i praktyce”	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Rolnictwo polskie wobec reform WPR.	„Agro-Konferencja 2009”	Polska
Dr	Barbara		Perepeczko	Przyroda jako rdzeń wiejskiego produktu turystycznego.	„Marka wiejskiego produktu turystycznego”	Polska
Prof.	Andrzej		Rosner	Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich w Polsce.	„Kapitał ludzki i społeczny polskiej wsi”	Polska
Dr	Monika		Stanny	Rola turystyki w rozwoju gospodarczym obszarów wiejskich w Polsce – ujęcie przestrzenne.	„Turystyka we współczesnej gospodarce”:	Polska
Dr	Monika		Stanny	Determinanty zmian zachowań prokreacyjnych – pomiędzy wschodem a zachodem Europy.	„Międzynarodowa polityka społeczna – aspekty porównawcze”	Polska
Dr	Monika		Stanny	Empiryczna próba przestrzennej analizy komponentów poziomu rozwoju zrównoważonego i ocena stopnia ich zrównoważenia na obszarach wiejskich Zielonych Płuc Polski.	„Ogólnopolskie Przestrzenne Zróżnicowanie Zrównoważonego Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Zielonych Płuc Polski”	Polska
Dr	Monika		Stanny	Spatial diversification of the balance on the labour market in rural areas in Poland.	„Człowiek – Miasto – Przyroda – nowe procesy, pytania i metody badawcze”	Polska
Doc.	Wacław		Szymanowski	Koncepcje i kierunki ewolucji łańcuchów żywnościowych.	„Seminarium ogólnoinstytutowe IRWiR PAN”	Polska
Doc.	Wacław		Szymanowski	Technologie informacyjne w budowaniu Strategii Przejrzystości dla Łańcuchów Dostaw Żywności oraz Dystrybucji Dostaw w Polsce.	IV Międzynarodowa Konferencja: ”Systemy Logistyczne. Teoria i Praktyka””	Polska
Doc.	Wacław		Szymanowski	Wykorzystanie technologii informacyjnych do zarządzania łańcuchami i sieciami dostaw w warunkach globalizacji rynku żywności.	„Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach konkurencji”	Polska
Dr	Krzysztof		Wasielewski	Kariera edukacyjna a pozycja zawodowa – na podstawie badań 30-latków.	„Zmiany w edukacji – próba bilansu. Kryteria oświatowe, społeczne, ludzkie”	Polska

Dr	Krzysztof		Wasielewski	Społeczno-środowiskowe uwarunkowania karier edukacyjnych dzieci i młodzieży.	„Aktywność oświatowo-kulturalna środowisk lokalnych”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Wyniki badań jako produkt rynkowy.	„Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Role of public consultations in strategic public management.	“Pro-social instruments of organization management”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Strategie rozwoju gminy jako narzędzie rozwoju obszarów wiejskich.	„Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej na wiedzy”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Istota i uwarunkowania komunikowania się organizacji publicznej ze społeczeństwem.	„Komunikacja i jakość w zarządzaniu”.	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Integracja europejska a procesy współpracy przedsiębiorstw.	„Wpływ relacji międzyorganizacyjnych na procesy integracyjne w Unii Europejskiej”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Zróżnicowanie innowacyjności przedsiębiorstw w skali województw”	„Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach konkurencji”	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Wspomaganie instytucjonalne rozwoju turystyki wiejskiej.	„Agrobiznes w warunkach globalizacji”	Polska
Prof.	Maria		Wieruszewska	Antropologia wsi – niedosze inspiracje pani profesor Kazimiery Zawistowicz-Adamskiej.	„Przeszłość? Kontynuacja? Inspiracja”	Polska
Prof.	Maria		Wieruszewska	Środowisko, ład przestrzenny, dziedzictwo kulturowe.	„Kultura a zrównoważony rozwój”	Polska
Prof.	Maria		Wieruszewska	Krajobraz i przestrzeń publiczna.	„Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości, krajobrazu, przestrzeni publicznej”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Wielofunkcyjność wsi i rolnictwa.	„Polska wizja Wspólnej Polityki Rolnej po 2013”.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Strategie rozwoju a dualna Polska.	„Rola nauki w myśleniu o przyszłości”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Tendencje zmian w naukach ekonomicznych na świecie.	„Badania w naukach ekonomicznych – problemy merytoryczne, metodologiczne i formalno-prawne”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Kierunki rozwoju rolnictwa w Polsce na tle Wspólnej Polityki Rolnej (moderator panelu).	„I Kongres Nauk Rolniczych”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Bezpieczeństwo żywnościowe – koncepcja i instytucjonalne warunki jego realizacji.	„Współczesna gospodarka i administracja publiczna”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Moderator panelu na konferencji.	“Rolnictwo i obszary wiejskie 5 lat po akcesji Polski do UE”	Polska

Prof.	Jerzy		Wilkin	Co ekonomiści myślą o przyszłości ? – wprowadzenie do dyskusji.	„Co ekonomiści myślą o przyszłości”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Cele, struktura oraz podstawy metodologiczne badań nad wielofunkcyjnością rolnictwa.	„Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawą identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej”	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Rola nauki w realizacji przyszłości Polski.	„Zgromadzenie Ogólne PAN”	Polska
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Oddziaływanie PROW 2004-2006 w ujęciu makroekonomicznym.	„Doświadczenia wdrażania PROW 2004-2006. Rekomendacje dla PROW 2007-2013”	Polska
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Przebieg realizacji Ewaluacji ex-post PROW 2004-2006 i metodologia badań.	„Doświadczenia wdrażania PROW 2004-2006. Rekomendacje dla PROW 2007-2013”	Polska
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Regionalne efekty wsparcia UE dla rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.	„Sesja sprawozdawcza Wydziału I PAN”	Polska
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Rola płatności bezpośrednich w rozwoju obszarów wiejskich: wkład w rozwój terytorialny i proces spójności (efekty nośnikowe).	„Funkcje płatności bezpośrednich we Wspólnej Polityce Rolnej po 2013 roku – przegląd argumentów”	Polska

Wykłady i referaty wygłoszone za granicą, na zaproszenie instytucji naukowych, nie będące referatami, czy wykładami w trakcie konferencji ani działalnością dydaktyczną: 5

Tytuł	Imię 1	Imię 2	Nazwisko	Temat	Nazwa instytucji zapraszającej	Kraj
Dr	Adam		Czarnecki	Determinants of Sustainable Development of Rural Areas Located in the Region of Green Lungs of Poland.	Department of Economy and Statistics of the University of Calabria	Włochy
Prof.	Izasaław		Frenkel	Tendencje zmian struktury społeczno-demograficznej wsi w Polsce.	Rosyjska Akademia Nauk	Rosja
Prof.	Krystian		Heffner	Regional Policy of Poland and UE.	Universidade Braganca	Portugalia
Dr	Ryszard		Kamiński	Investment in social infrastructure in rural areas – does it support the development of social capital.	Hungarian Ministry of Agriculture and Rural Development, Faculty of Agricultural Economics and Rural Development	Węgry
Dr	Ryszard		Kamiński	Implementation of LEADER program and contribution of local action groups in rural development in Poland.	Brodsko-posavska županija	Chorwacja

Pracownicy naukowcy IRWiR PAN w 2009 roku wygłosili:

105 wykładów i referatów na konferencjach naukowych w kraju i za granicą,
i **5** wykładów na zaproszenie instytucji naukowych za granicą.

Nagrody i wyróżnienia uzyskane przez pracowników IRWIR PAN w 2009 roku

Nazwa / rodzaj nagrody	za co przyznane	Przez kogo	Komu
Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski	Za zasługi dla procesu demokratyzacji przemian	Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego	Dr Barbarze Fedyszak-Radziejowskiej
Medal Polskiej Akademii Nauk	Za szczególne zasługi dla rozwoju nauki polskiej i światowej związane ze społeczną rolą nauki	Prezesa PAN	Prof. dr hab. Markowi Kłodzińskiemu
Medal Komisji Edukacji Narodowej	Za osiągnięcia dydaktyczne	Uniwersytet Rolniczy im.H. Kołłątaja w Krakowie	Doc. Dr hab. Wiesławowi Musiałowi
Medal Zasłużony dla Rolnictwa	Za osiągnięcia w dziedzinie popularyzacji wiedzy i badania naukowe	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Doc. dr hab. Wiesławowi Musiałowi
Medal Komisji Edukacji Narodowej	Za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania	Ministra Edukacji Narodowej Katarzynę Hall	Prof. dr hab. Marii Wieruszewskiej
Medal Złoty za Długoletnią Służbę	Za osiągnięcia w pracy naukowo-dydaktycznej i organizacyjnej w Katedrze Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego	Prof. dr hab. Barbarze Kutkowskiej
Medal Instytutu Agronomicznego w Marymoncie	Za zasługi dla rozwoju SGGW	Kapitułę Medalu	Prof. dr hab. Janowi Góreckiemu
„Zasłużony dla Rolnictwa” Odznaka honorowa	Za zasługi dla rolnictwa	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Prof. dr hab. Janowi Góreckiemu
Nagroda JM Rektora Uniwersytetu Warszawskiego	Za aktywność naukową	JM Rektora Uniwersytetu Warszawskiego	Prof. dr hab. Andrzejowi Piotrowi Wiatrakowi
Nagroda JM Rektora Uniwersytetu Warszawskiego	Za wkład w rozwój Uniwersytetu	JM Rektora Uniwersytetu Warszawskiego	Prof. dr hab. Jerzemu Wilkinowi
Nagroda JM Rektora Politechniki Koszalińskiej	Za działalność organizacyjno-dydaktyczną	JM Rektora Politechniki Koszalińskiej	Dr Monice Stanny
Nagroda I stopnia JM Rektora Akademii Rolniczej w Katowicach	Za przygotowanie, redakcję i udział w publikacji zbiorowej	JM Rektor Akademii Ekonomicznej w Katowicach	Prof. dr hab. Krystianowi Heffnerowi
Nagroda II stopnia JM Rektora SGGW	Za działalność naukową	JM Rektor SGGW	Doc. dr hab. Wacławowi Szymanowskiemu
Scholarship G08 do Australii	Za realizację tematu badawczego związanego ze Wspólną Polityką Rolną	Rząd Australii – Fundacja Zrzeszenia 8 uniwersytetów G08 Australijskich	Dr Katarzynie Zawalińskiej

* W 2009 roku pracownicy naukowcy IRWiR PAN opublikowali łącznie 102 pozycje, w tym: 12 książek (w tym: 8 autorskich, 3 pod redakcją naukową, i 1 praca zbiorowa), 47 rozdziałów w książkach, 3 artykuły w czasopiśmie recenzowanym o zasięgu międzynarodowym, 30 artykułów naukowych w czasopiśmie krajowym, 10 artykułów w innych czasopiśmie krajowym popularno-naukowych (wykaz publikacji pracowników naukowych Instytutu zamieszczony jest w Aneksie)

* Instytut kontynuował działalność wydawniczą publikując kwartalnik „Wieś i Rolnictwo” (w 2009 roku wydano 4 numery)

* W 2009 roku kontynuowano wydawanie serii książkowej „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”

Opublikowano w niej następujące książki:

Autor	Tytuł	Miejsce wydania	Wydawnictwo
Mirosław Drygas (redakcja naukowa)	Amerykański Farm Bill 2008 i WPR Unii Europejskiej 09 2013 roku.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
Andrzej Rosner (redakcja naukowa)	Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
Katarzyna Zawalińska	Instrumenty i efekty wsparcia Unii Europejskiej dla regionalnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
Adam Czarnecki	Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
Dorota Klepacka-Kołodziejka	Wspieranie obszarów wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce i Unii Europejskiej.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
Krystyna Szafraniec	Młodzi i system społeczny. Perspektywa legitymizacyjna.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”

Poza serią „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa” w 2009 roku ukazały się książki:

* Katarzyna Zawalińska; Competitiveness of Polish Agriculture before Integration with the UE. Efficiency, productivity, and price adjustment. LAP, Saarbrücken 2009, s. 212. wyd. Lambert Academic Publishing AG & Co

* Jarosław Domalewski; Poradnik wizytatora. Uwarunkowania efektów pracy szkoły. CODN, 2009, s. 49. wyd. Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli;

* Izabella Bukraba-Rylska; Służebna i służalcza rola socjologii oraz inne kwestie., Warszawa 2009, s. 221 wyd. Izabella Bukraba-Rylska

* Izabella Bukraba-Rylska; Patrzyć z bliska, widzieć z oddali. Izabella Bukraba-Rylska, Warszawa 2009, s. 212. wyd. Izabella Bukraba-Rylska

* Ryszard Kamiński, Zenon Lewandowski, Andrzej Olszewski; Fundusz Sołecki – jak dobrze wydać pieniądze? Konin 2009, wyd. Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów

* Krzysztof Wasielewski (red.); Tworzenie partnerstw lokalnych i ich sieci na obszarach wiejskich. Doświadczenia z funkcjonowania programu LEADER w Polsce w latach 2004-2009. Bydgoszcz 2009, s. 150. (praca zbiorowa), wyd. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy

III. Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie w 2009 roku

W 2009 roku zakończył się pierwszy okres wydatkowania funduszy unijnych na politykę rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w ramach budżetu 2004-2006. W badaniach Instytutu przewijało się wiele wątków oceniających różne aspekty wdrożonych programów, w tym: ich wpływ na rozwój gospodarczy, wiejski rynek pracy, ochronę środowiska, postawy rolników i mieszkańców wsi, zjawiska przestrzenne towarzyszące przepływowi tych funduszy do obszarów wiejskich i na rozwój instytucjonalny, który dokonał się po to, aby programy te można było uruchomić i obsłużyć. Jednocześnie, część badań skupiała się na umiejscowieniu tych zmian w szerszym kontekście międzynarodowym i porównywała politykę UE z polityką Stanów Zjednoczonych. Najważniejsze wnioski podsumowano w kolejnych sekcjach, a na końcu zebrano wynikające z nich rekomendacje dla polityki i praktyki rozwoju obszarów wiejskich.

1. Wpływ programów unijnych na rozwój ekonomiczny obszarów wiejskich

W Polsce odnotowano większą niż się spodziewano absorpcję środków unijnych dla wsi i rolnictwa. Przed wstąpieniem Polski do UE poważnie obawiano się, czy środki z programów unijnych nie natrafią na barierę popytu, ze względu na wysokie wymagania stawiane beneficjentom. Stąd w trakcie realizacji PROW 2004–2006 oraz SPO 2004-2006 starano się realokować środki między poszczególnymi działaniami w trakcie trwania programów, odzwierciedlając realne zapotrzebowanie beneficjentów. Stąd na przykład na działania PROW 2004-2006 zaplanowano kwotę 3592,4 mln euro, z czego wydatkowano 3590,6 mln euro, zatem realizacja sięgnęła aż 99,95%. Towarzyszyło temu aż dziesięć zmian budżetu na łączną kwotę 603 083 197,43 euro. Największe przekroczenie zaplanowanych wydatków, w stosunku do wyjściowej wersji budżetu, wystąpiło w przypadku działania „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” (259,2% wykonania budżetu) a najbardziej niepełne wykorzystanie w przypadku „Wsparcia dla producentów rolnych” (25,2% wykonania budżetu).

Regionalny rozkład wsparcia w ramach funduszy PROW 2004-2006 i SPO 2004-2006 wskazuje na to, że więcej środków trafiło do stosunkowo uboższych i bardziej rolniczych rejonów Polski. Dotyczy to województw tzw. „ściany wschodniej” i północno-wschodniej części woj. mazowieckiego, ale także części powiatów w województwach charakteryzujących się wysoką kulturą rolną (w Wielkopolsce i w woj. kujawsko-pomorskim). Trzeba przy tym podkreślić, że mimo tego, że w wartościach absolutnych największe wsparcie uzyskało województwo mazowieckie to w ujęciu relatywnym (do zamożności) najwięcej uzyskały województwa: podlaskie (6,3% swojego produktu regionalnego brutto, PRB), kujawsko-pomorskie (3,7% PRB), świętokrzyskie (3,6% PRB) i kujawsko-pomorskie (3,7% PRB), podczas gdy woj. mazowieckie relatywnie uzyskało zaledwie 1,3% PRB.

Wpływ funduszy PROW 2004-2006 i SPO 2004-2006 na gospodarkę krajową był w głównej mierze pozytywny, choć nie bardzo duży. Analiza skutków ekonomicznych funduszy PROW i SPO 2004-2006 za pomocą regionalnego modelu równowagi ogólnej RegPOL pokazała, że przyniosły one pozytywne zmiany w gospodarce w tym: wzrost gospodarczy o ok. 5,8%¹, wzrost konsumpcji prywatnej o 3,5%, zwiększenie zatrudnienia ok. 2% i poprawę pozycji w handlu zagranicznym. Jednocześnie do negatywnych efektów tych

¹ Zmiany podawane w wielkościach skumulowanych w okresie ok. 8 lat

funduszy zaliczyć można presję na aprecjację złotówki, która to powodowała obniżenie konkurencyjności sektorów zorientowanych na eksport, będących główną siłą napędową polskiej gospodarki w ostatnich latach. Zatem na polityce ROW niejako traciły sektory eksportowe (przetwórstwo przemysłowe) oraz najbardziej zurbanizowane województwa, szczególnie śląskie.

Instrumenty polityki rozwoju obszarów wiejskich różniły się skutecznością i efektywnością w zależności od bodźców ekonomicznych, jakie uruchamiały. Korzyści z poszczególnych działań zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym, charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem. Największe korzyści dla rozwoju przyniosły te działania, które realizowane były w formie subsydiów inwestycyjnych w infrastrukturę/budownictwo (SI_b), następnie te, które miały formę transferów bezpośrednich (TB). Na końcu te w formie subsydiów obszarowych (SO). Skuteczność działań w formie subsydiów inwestycyjnych w edukację (SI_e) była mniejsza tylko dlatego, że przeznaczono na nie bardzo niewielką część funduszy. Sądząc jednak po skutkach ekonomicznych fundusze te były bardzo efektywne (małe środki przyniosły relatywnie duże korzyści).

Programy unijne dla obszarów wiejskich przyczyniały się, choć w niewielkim stopniu, do zwiększenia pozarolniczego zatrudnienia ludności wiejskiej. Z analizy modelowej efektów mnożnikowych programu PROW i SPO 2004-2006 wynika, że największy wzrost zatrudnienia odnotowały takie sektory, jak: budowlany, energetyczny, sektor pośrednictwa finansowego, sektor kopalnictwa i sektor usług mieszkaniowych. Najwięcej pozarolniczych miejsc pracy powstało w województwach: podlaskim i warmińsko-mazurskim. Trzeba jednak zauważyć, że struktura zatrudnienia ludności wiejskiej w pozarolniczych sektorach gospodarki wskazuje, iż tradycyjnie największy odsetek ludności wiejskiej (wyłączając rolnictwo) jest zatrudniony w przetwórstwie przemysłowym (31,9%), handlu i naprawach (17,1%), budownictwie (9,9%) oraz transporcie (7,8%). Zatem można wnioskować, że z nowych miejsc pracy ludność wiejska korzysta w dosyć ograniczonym stopniu.

2. Zmiany rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej a rynek pracy

Obecne procesy zmiany rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej charakteryzują się tym, że ogólna liczba ludności zamieszkującej wieś zmienia się w sposób nieznaczny, natomiast powstają wyraźne obszary koncentracji zaludnienia oraz obszary wykazujące trwałe cechy jego zmniejszania się. Wyznaczone w latach sześćdziesiątych obszary depopulacyjne tylko w niewielkim stopniu zmieniły w okresie czterdziestu lat swój charakter i przestrzenny rozkład. Pewnym zmianom ulega natomiast charakterystyka strukturalna zamieszkującej je ludności. O ile wcześniej cechą charakterystyczną tych obszarów była przewaga liczebna mężczyzn nad kobietami w rocznikach młodzieżowych, to obecnie jej skala uległa znacznemu zmniejszeniu. Cechą charakterystyczną struktury społeczno-gospodarczej wiejskich obszarów depopulacyjnych jest relatywnie wysoki udział niezarobkowych źródeł utrzymania w strukturze ludności analizowanej pod tym względem, bardzo wysoki udział zatrudnienia w sferze usług publicznych w zatrudnieniu pozarolniczym oraz występowanie małej liczby pozarolniczych podmiotów gospodarczych a te, które występują, są z reguły bardzo małe pod względem zatrudnienia i prowadzą działalność niemal wyłącznie nastawioną na lokalny rynek). Na przeciwnym biegunie znajdują się obszary wiejskie stale powiększające zaludnienie. Źródłem napływu ludności poza ruchem naturalnym są migracje zarówno ze wsi jak i z miast. Obszary te, młode demograficznie, charakteryzujące się wysokimi wskaźnikami pod względem

edukacyjnym (dobra struktura wykształcenia, wysokie wskaźniki skolaryzacji). wyróżniają się również pod względem wskaźników aktywności zawodowej oraz wskaźnika zatrudnienia. W ogromnej większości obszary koncentracji ludności położone są wokół dużych i średnich miast.

Przestrzenne zróżnicowanie demograficzne ludności wiejskiej determinuje stopień zrównoważenia lokalnego rynku pracy - wysoki stopień zrównoważenia jest tam, gdzie podaż zasobów pracy jest niska. Posługując się taksonomiczną metodą sum standaryzowanych wykazano, iż najwyższym stopniem zrównoważenia rynku pracy odznaczają się wiejskie gminy podmiejskie położone w rejonach największych aglomeracji w Polsce. Ponadto taką charakterystyką odznacza się całe województwo podlaskie oraz znaczna część gmin woj. lubelskiego, czyli ściana wschodnia. Z drugiej strony najniższym poziomem zrównoważenia rynku pracy charakteryzuje się obszar województw popegeerowskich, głównie zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego oraz podregionu słupeckiego. Warto zauważyć, że wysoki stopień zrównoważenia rynku pracy miał czasem zupełnie odmienne przyczyny, raz wiązał się z dobrze rozwiniętym rynkiem pracy (korzystną strukturą gospodarki danego obszaru), innym razem z relatywnie niską podażą pracy, będącą odzwierciedleniem niekorzystnej struktury demograficznej danego obszaru.

Tendencje zmian w zatrudnieniu i źródłach dochodów gospodarstw rolnych w ostatnich latach miały pożądaną kierunek z punktu widzenia potrzeb sektora gospodarstw indywidualnych. Zmniejszyła się ogólna liczba pracujących w gospodarstwie (z 3714 tys. w 2000 r. do 3313 tys. w 2007 r.), zwiększył się odsetek pracujących poza gospodarstwem (z 34,3% w 2005 r. do 35,4% w 2007) i odsetek gospodarstw uzyskujących dochody z tej pracy. Ponadto wzrósł poziom wykształcenia użytkowników gospodarstw. Udział posiadających wyższe wykształcenie zwiększył się z 5,5% do 6,7%, a średnie z 28,1% do 29,4, odsetek użytkowników z wykształceniem zasadniczym zawodowym nie zmienił się (ok. 37,5%), natomiast zmniejszył się odsetek użytkowników z wykształceniem podstawowym i niższym (z 29,0% do 26,4%). Przyczyną powyższych tendencji zmian było zmniejszenie się liczby gospodarstw i poprawa ich struktury obszarowej, wzrost popytu na pracę poza rolnictwem oraz rozwój szkolnictwa na poziomie średnim i wyższym. Mimo tych korzystnych zmian sytuacja zatrudnieniowa w gospodarstwach rolnych pozostaje poważnym problemem, o czym świadczy, zwłaszcza wciąż duża, skala niepełnego zatrudnienia i niski poziom wykształcenia większości rolników.

Zjawisko wielozawodowości ludności rolniczej jest trwałe i powszechne nie tylko w Polsce, ale i w dużych krajach rozwiniętych. Według badań UE „Farm Structure Survey 2007”, w jednej trzeciej gospodarstw rolnych w UE-27 występuje zjawisko wielozawodowości (pluriactivity). W 2005 r. aż 36% kierowników gospodarstw rolnych w UE-27 prowadziło działalność pozarolniczą, w Polsce nawet nieco więcej, bo 39%. W Stanach Zjednoczonych, w zależności od okresu, udział dochodów z działalności rolniczej w całości dochodów rodzin rolniczych waha się w granicach 10-20%, przy średnim obszarze gospodarstwa powyżej 200 hektarów, zatem większa część dochodów gospodarstw nawet tak dużych pochodzi ze źródeł pozarolniczych. Na podstawie badań ankietowych w depopulacyjnej gminie Gródek, położonej w słabo rozwiniętej części Polski wschodniej, ustalono, że dla niemal 40% tamtejszych rodzin udział dochodów z pracy pozarolniczej w dochodach gospodarstwa domowego ogółem wyniósł powyżej 75%. Głównym powodem podjęcia pracy pozarolniczej była niewystarczająca sytuacja dochodowa (łącznie 55% wskazań w przypadku pracy najemnej i 68% w przypadku działalności własnej). Głowy rodzin częściej (60%) niż współmałżonkowie (38%) podejmowały działalność pozarolniczą,

ale obie grupy deklarowały, że charakter tej pracy jest stały (97%). Zapytani o motywy kontynuacji działalności rolniczej, mimo, iż, zdaniem respondentów, nie przynosi ona wystarczających dochodów, niemal 30% wszystkich wskazań dotyczyło odpowiedzi, iż ziemia ma dla badanych wartość sentymentalną i nawet, jeśli jest ona niedochodowa, nie chcą porzucić pracy na roli. Ponadto, wśród motywów znalazły się: uprawa ziemi dla uzyskania dopłat bezpośrednich, gospodarowanie na roli dla samozaopatrzenia oraz praca rolnicza jako hobby. W obliczu tego, iż z jednej strony praca pozarolnicza jest traktowana jako aktywność trwała, z drugiej zaś wiele jest powodów, dla których rolnicy wielozawodowi nie chcą pozbyć zaniechać pracy w gospodarstwie rolnym, stwierdzono, iż żadna z tych form działalności nie ma tendencji zanikającej.

Problem w jaki sposób i jakie tworzyć miejsca pracy na polskiej wsi jest w zasadzie nadal nie rozstrzygnięty. Z wywiadów z ekspertami do spraw wsi i rolnictwa wynika, że nie ma gotowych rozwiązań tego problemu ani konsensusu co do kierunku jego rozwiązania. Co do jednego jednak wszyscy byli zgodni, że turystyka i żywność ekologiczna choć często wskazywana jako szansa na dodatkowe dochody, nie może być traktowana jako jedyny sposób na poprawę sytuacji gospodarczej wsi. Wielu ekspertów wyrażało opinię, że następować będzie migracja ze wsi, którą hamować może rozwój infrastruktury drogowej i internetowej, który wspomogł rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, co spowoduje, że będzie łatwiej prowadzić niewielkie przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe.

Migracje wahadłowe ludności wiejskiej są wyraźnym przejawem postępującej urbanizacji wsi podmiejskich. Badania nad skalą i charakterem migracji wahadłowych ludności wiejskiej przeprowadzone w sześciu wybranych gminach podmiejskich do pobliskich 3 metropolii (Warszawy, Wrocławia i Lublina) doprowadziły do następujących wniosków. Po pierwsze, poziom mobilności przestrzennej kobiet - mierzony migracjami wahadłowymi bez względu na motywy dojazdu - był o około $\frac{1}{3}$ wyższy niż mężczyzn. Szczególnie silne dysproporcje miały miejsce w przypadku dojazdów w celu dokonania zakupów, korzystania z usług zdrowotnych i urzędowych oraz odwiedzin krewnych. Wyższy poziom mobilności mężczyzn występował jedynie w przypadku dojazdów do pracy. Po drugie, poziom mobilności przestrzennej był znacznie wyższy u osób do 40 roku życia, głównie za sprawą dojazdów do pracy lub nauki. Po trzecie, do metropolii najczęściej dojeżdżała ludność ze średnim wykształceniem, a najrzadziej z podstawowym. Po czwarte, spośród dojeżdżających ze strefy *suburban* przeważała ludność napływowa nad miejscową, natomiast w gminach oddalonych od metropolii proporcje między obu grupami były podobne. Po piąte, z punktu widzenia pełnionego stanowiska pracy, dojeżdżali głównie managerowie i specjaliści. Wśród dojeżdżających z gmin peryferyjnych przeważali rolnicy (szczególnie w gminach Lubelszczyzny) i robotnicy wykwalifikowani (głównie w gminach podwrocławskich).

3. Zmiany w strukturze i zamożności wsi

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej przyspieszyło procesy dezagrarnizacji. Przed akcesją do UE, w ciągu trzech lat (1999–2002) liczba mieszkańców wsi użytkujących ziemię o powierzchni powyżej 1 ha spadła tylko o 1 punkt procentowy, zaś po akcesji, w ciągu kolejnych pięciu lat o 14 punktów procentowych, z 52% do 38%. Proces ten jest jednak bardzo zróżnicowany regionalnie.

Analizując zmiany w zjawisku biedy i zamożności na polskiej wsi da się zauważyć trzy tendencje. Po pierwsze, widoczna jest ogólna poprawa zamożności wszystkich jej mieszkańców, lecz przede wszystkim elity, złożonej z kadry kierowniczej i pracowników administracji. Po drugie, następuje poprawa sytuacji w gospodarstwach rolnych, przede wszystkim większych, o powierzchni 11 ha i więcej, oraz w najmniejszych, jeśli ich właściciele czerpią godziwe dochody z pracy poza rolnictwem. Po trzecie, widoczne jest zmniejszenie obszaru wiejskiej biedy, jakkolwiek polska bieda wydaje się mieć nadal wiejskie, i także rolnicze, oblicze. Jednak duże znaczenie mają tu różnice regionalne.

Stale wzrasta w Polsce skala i zróżnicowanie poziomu konsumpcji, a co za tym idzie, również wzrost kultury konsumpcyjnej na polskiej wsi. Polska wieś, pod względem warunków życia odbiega zarówno od poziomu krajów europejskich, jak również od poziomu życia mieszkańców miast. To powoduje, że możliwości konsumpcyjne jednostek coraz mocniej wypierają tradycyjne wyznaczniki statusu takie, jak pozycja społeczna, czy zawodowa.

Przy pomocy typologii orientacji życiowych mieszkańców wsi sprawdzano, jak takie czynniki jak: aspiracje, życiowe oczekiwania, czy realne możliwości życiowe, kształtują postawy badanych wobec zjawisk związanych z konsumpcją. Jedną z zaobserwowanych tendencji jest to, że rozbudzone aspiracje życiowe, wysoki poziom akceptacji wartości konsumpcyjnych, w połączeniu ze złą sytuacją materialną jednostek, powodują zniechęcenie, pesymizm i apatię, niechęć do angażowania się w jakiegokolwiek działania (jak w przypadku tzw. „życiowych marzycieli”). Z kolei, ci mieszkańcy wsi, którzy w swych deklaracjach nie zdradzają bardziej ambitnych życiowych celów, jednak są zadowoleni z materialnej sytuacji swych rodzin, mają aktywny stosunek do własnej przeszłości i chętniej angażują się w działania na rzecz ogółu.

4. Zmiany w podejściu do ochrony środowiska

W ostatnich latach następuje ożywienie społeczności świata ideą ekologiczną – od budzenia niepokoju aż po zbiorową modę i nawet histerię. Przegląd literatury dotyczącej aspektów filozoficznych (głównie aksjologii), społecznych, kulturowych i przyrodniczych potwierdza to zainteresowanie. Poglądy autorów, zwłaszcza poszukujących praktycznego ich przełożenia, są zwykle zwieńczone ideą zrównoważonego rozwoju, którą z jednej strony uznają za konieczną (w przeciwieństwie do antyglobalistów), a z drugiej za możliwą i wartościową w zwalczaniu negatywnych przejawów tejże globalizacji. Idea ta przyczynia się też do budowania nowego ładu ze świadomością mieszkańców Ziemi wraz z duchowością i etyką środowiskowej odpowiedzialności, kształtującą się w nowym paradygmacie rozwoju.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało wzrost znaczenia przestrzegania zasad ochrony środowiska naturalnego przez rolników. Przejawia się to na wiele sposobów. Po pierwsze, w ramach programów dla rozwoju obszarów wiejskich przeznaczają się coraz więcej środków – w PROW i SPO 2004-2006 było to 31,3% środków z obu programów, a w PROW 2007-2013 planuje się przeznaczyć w już 36,6% środków programu (oś 2). Po drugie, oprócz funduszy przeznaczanych bezpośrednio na ochronę środowiska, przybyło też kilka nowych działań, które kraje mogą realizować w tym obszarze w ramach PROW 2007-2013. Po trzecie, wzrosły wymagania wobec rolników, co do ochrony

środowiska i w związku z tym rolnicy dokonali wielu inwestycji (np. w ramach dostosowań do standardów UE). Po czwarte, spełnienie przez rolników zasad ochrony środowiska staje się warunkiem koniecznym uzyskania dalszej pomocy dla rolników, takiej jak np. płatności bezpośrednie (cross-compliance).

Zmienia się świadomość ekologiczna mieszkańców polskiej wsi. Przeprowadzone badania ankietowe pokazują kilka ciekawych zjawisk występujących w świadomości Polaków w odniesieniu do znaczenia i roli ochrony środowiska w ostatnich latach. Większość Polaków uważa wartości ekologiczne za ważne jednak składają się na to zarówno realne działania i gotowość do nich, jak też deklaracje będące wynikiem ekologicznej poprawności. Efektem tego jest duża rozbieżność między deklaracjami a rzeczywistymi zachowaniami. Pojęcie „zrównoważony rozwój” poprawnie identyfikuje około 1/3 respondentów, a jego ideę podziela ponad 70% polskiego społeczeństwa i to zarówno w wymiarze ogólnogospodarczym, jak i lokalnym. Podobny odsetek respondentów docenia wartość dialogu społecznego przy podejmowaniu istotnych dla kraju decyzji w zakresie zrównoważonego rozwoju. Według respondentów największymi zagrożeniami wobec środowiska są zmiany klimatyczne i „dziura ozonowa”, co wskazuje raczej na ich kierowanie się rzeczywistością medialną niż uznanie wagi społecznej tych problemów. Społeczeństwo pokłada większą nadzieję, w odniesieniu do ochrony zasobów naturalnych, w zmianach technologicznych niż w zmianie nawyków konsumpcyjnych, czy edukacji. Zmniejszenie deklarowanej skłonności do oszczędności zasobów (np. energii) świadczy o umacnianiu się konsumpcyjnego stylu życia polskiego społeczeństwa. Najskuteczniejsze w modyfikacji ludzkich zachowań, w odniesieniu do środowiska, są bodźce ekonomiczne, zastosowane bezpośrednio do danego problemu. Przykładem tego może być zmiana podejścia do toreb jednorazowych - wprowadzenie odpłatności rzędu 5-10 gr za sztukę zaowocowało podwojeniem się odsetka osób systematycznie korzystających przy zakupach z toreb wielokrotnego użytku (wzrost z 34% do 60%). Kryzys gospodarczy (z początku 2009 r.) wyraźnie wpłynął na zmiany w zachowaniach konsumentów – wzrosło znaczenie ceny jako głównego kryterium wyboru towarów spożywczych i przemysłowych kosztem kryteriów „środowiskowych”.

Do zmiany świadomości mieszkańców wsi w odniesieniu do kwestii ochrony środowiska, znacząco przyczynia się unijny program Natura 2000. Z doświadczeń wielu państw europejskich wynika, że wyznaczanie terenów Natura 2000 łączy się z niechęcią mieszkańców, protestami, lekami o przyszłą sytuację gospodarczą tych terenów. Upředzenia te wynikały jednak głównie z niedoinformowania i utożsamiania Natury 2000 ze ścisłą ochroną i niemożliwością prowadzenia działań gospodarczych. W wielu państwach członkowskich (jednym z przykładów jest Hiszpania), świadomość i nastawienie ludności wiejskiej zmieniło się po wprowadzeniu rozległych kampanii informacyjnych. Składały się one ze spotkań z mieszkańcami, wyjazdów studyjnych do innych państw, w których mieszkańcy czerpali wymierne korzyści z terenów chronionych, czy imprez integracyjnych mieszkańców tych terenów.

Program Natura 2000 często przyczynia się do promocji regionu oraz jego unikalnych produktów i usług. Przykład krajów zachodnich pokazuje, że niejednokrotnie, promując region, tworzone jego wizerunek składający się z przyrodniczego bogactwa i kultury łącząc je z komercyjnymi produktami/usługami. Ważnym znakiem rozpoznawczym i uwiarygodniającym taki wizerunek stało się przynależenie danego regionu do programu Natura 2000.

5. Opinie oraz postawy rolników i mieszkańców wsi

Badania wskazują na wzrost w ostatnich latach optymizmu zarówno wśród mieszkańców wsi, jak i rolników. Najwyraźniej obie te grupy uwierzyły w swoją dobrą przyszłość i chociaż ich sytuacja materialna uległa czasem tylko niewielkiej poprawie, stali się podobni w swoich poglądach i opiniach do reszty polskiego społeczeństwa. Jednak najnowszy sondaż CBOS z kwietnia 2009 roku pokazywał, że te pozytywne zmiany mają niekoniecznie trwały charakter. Ponownie spadł procent rolników przekonanych o integracji jako źródła korzyści odczuwanych osobiście (tak uważało 29%). Co więcej, w 2009 roku ponownie przewagę zdobyli sceptycy (32%) nad optymistami (29%).

Ekonomiczne uwarunkowania opinii i nastrojów mają w społeczności rolników decydujące znaczenie. Nadzieja na psychologiczny, prounijny entuzjazm rolników, zależy od ekonomicznej sytuacji ich gospodarstw rolnych. Integracja z UE jest dla rolników początkiem transformacji, ale o ich postawach zadecyduje, jak można sądzić po omawianych wahaniach nastrojów, ekonomiczna sfera akcesji, czyli kształt polityki rolnej w latach 2007 – 2013.

Badania zakwestionowały obiegowe przekonanie, że środowiska wiejskie poddają się indywidualizacji i atomizacji społecznej prowadząc do „zaniku lokalnego życia”. Najważniejsze zjawiska oddziałujące obecnie na funkcjonowanie wspólnot lokalnych to nowe technologie i rozwój gospodarczy początku XXI wieku, przemiany związane z inwestycjami unijnymi na wsi, w tym ogromne zróżnicowanie dochodowe rolników, a dodatkowo, urbanizacja gmin wiejskich wokół dużych miast i wyludnianie terenów wiejskich oddalonych od wielkich metropolii. Wspomniane bodźce przyniosły wiele nowych inicjatyw pojawiających się w społecznościach wiejskich. Z drugiej jednak strony wywiady z ekspertami do spraw wsi i rolnictwa wskazują na problem braku zaufania mieszkańców wsi do siebie nawzajem co ogranicza tempo zmian na wsi, słabość działania, co było m.in. powodem powstania bardzo małej liczby grup producenckich.

Wprowadzenie w 2009 roku ustawy o funduszu sołeckim zostało ocenione jako większy przełom w sposobie funkcjonowania wspólnot wiejskich niż wielkie środki unijne, przeznaczone na realizowanie, centralnie i odgórnie, działań na rzecz odnowy wsi. Mieszkańcy, którzy podejmą systematyczny wysiłek corocznego planowania wydatków na drobne inwestycje i inne przedsięwzięcia w rzeczywistości poczują się gospodarzami swojego terenu. Z badań w 2009 roku wynika jednak, że wielu samorządowców twierdzi, że jest to w praktyce marnowanie i rozpraszenie środków w sytuacji, kiedy gminy i tak są na granicy swoich zdolności współfinansowania projektów. Argument ten, mimo iż ważny, pomija kwestię tego, że bez zaangażowania mieszkańców każda inwestycja w wiejską infrastrukturę będzie skutkować ogromnymi kosztami na jej utrzymanie.

6. Młodzież wiejska

Młodzież wiejska dwukrotnie częściej od miejskiej preferuje szkoły średnie o zawodowym profilu i ponad dwukrotnie rzadziej wyraża zainteresowanie nauką w liceach ogólnokształcących. Mimo tych różnic aspiracje (edukacyjne i życiowe) młodzieży wiejskiej, jak wykazują badania, są relatywnie wysokie. Naukę chce kontynuować 85% wiejskich i 91% miejskich dziewiętnastolatków. Spośród nich na uczelniach wyższych chce

studiować 65% wiejskiej młodzieży, w tym 17% myśli o wykształceniu "wyższym plus" (drugi fakultet, studia podyplomowe, doktoranckie). Dla porównania młodzież z dużych miast formułuje analogiczne plany na poziomie 77,5% oraz 23%.

Aspiracje dotyczące kariery zawodowej ukazują wiejskich nastolatków jako mniej ambitnych. Rzadziej nastawiają się oni na zawody i stanowiska wymagające bardzo wysokich kwalifikacji, dużej odpowiedzialności, czy wysokiego ryzyka (30% w porównaniu z 43% w odniesieniu do młodzieży miejskiej). Częściej zadowolają się średnim szczeblem kariery, a zwłaszcza takim jej przebiegiem, który nie stawia zbyt wygórowanych wymagań profesjonalnych czy osobowościowych. Mają również niższe oczekiwania płacowe.

Aksjologicznie wiejską młodzież niewiele różni od miejskiej młodzieży. Poza dużym, tradycyjnie, przywiązaniem do wartości życia rodzinnego i przyjaźni (ok. 80%) młodzież ta podkreśla wagę interesującej pracy (ponad 70%), prestiżu, szacunku i społecznej przydatności (60%). Dobrze płatna praca jest ważna dla ponad połowy spośród nich, ale bogactwo jako takie jest już mniej atrakcyjne (ponad 40%). Młodzież wiejska jest w nieco mniejszym stopniu konsumpcyjnie nastawiona do życia niż młodzież miejska, bardziej też ceni sobie spokojne życie ("bez wygód, ale i bez trosk"). Można odnieść wrażenie, że jest skłonna zadowolnić się skromniejszymi niż młodzież miejska wymaganiami.

Młodzież wiejska mimo takich samych umiejętności szkolnych, jakie posiadają jej miejscy rówieśnicy i takich samych charakterystyk społecznych rodziny pochodzenia formułuje mniej ambitne plany edukacyjne na przyszłość. To z kolei znajduje odzwierciedlenie w jej biografiach szkolnych w dorosłym życiu. Droga edukacyjna, jaką przebyli młodzi dorośli wywodzący się ze wsi jest wyraźnie naznaczona „piętnem” pochodzenia (krótszy cykl kształcenia kończący się na zasadniczej szkole zawodowej, szkole maturalnej, relatywnie rzadko podejmowane studia w szkołach wyższych, a jeśli już to „drugiej” kategorii). Wprawdzie niewielka część młodzieży wiejskiej, w szczególności ta wywodząca się z rodzin o średnim statusie społecznym, podejmuje próbę kontynuowania, po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej, kształcenia w szkołach maturalnych, czy wyższych. Dalsze losy edukacyjne młodzieży wiejskiej są ich konsekwencją i tylko dla nielicznej jej części, dysponującej pewnym kapitałem kulturowym i podejmującej naukę w dobrych szkołach ponadgimnazjalnych, miejsce pochodzenia staje się mało znaczącym czynnikiem z perspektywy dalekosiężnej strategii edukacyjnej.

Edukacja jest w dużej mierze wyznacznikiem szans młodzieży wiejskiej na rynku pracy. Po pierwsze, im dłuższa ścieżka edukacyjna tym większe profity na rynku pracy (wyższa pozycja zawodowa i wyższe dochody), ale dotyczy to osiągnięcia stopnia magistra. Dalsza nauka nie przynosi proporcjonalnych profitów w stosunku do poniesionych nakładów (m.in. czasu włożonego w kształcenie). Po drugie, staż pracy, zwłaszcza w przypadku osób niżej wykształconych, bądź kształcących się w trybie zaocznym, sprzyja awansowi zawodowemu. Proporcja osób najlepiej i najgorzej wyedukowanych, zajmujących stanowiska kierownicze zmniejszyła się z 10:1 do 7:1. Po trzecie, ruchliwość zawodowa jest wprost proporcjonalna do pozycji osiągniętej w pierwszej pracy - im niższa pozycja zawodowa w pierwszej pracy, tym mniejsze szanse na jej zmianę.

7. Wybrane rekomendacje dla polityki rozwoju obszarów wiejskich

Badania Instytutu zaowocowały wieloma postulatami dla polityki rozwoju obszarów wiejskich, poniżej przedstawiono wybrane z nich:

- Właściwe lokowanie środków na rozwój wsi i rolnictwa wymaga przygotowania w postaci **systemowego podejścia do identyfikacji, hierarchizacji i ciągłej aktualizacji problemów rozwojowych**, a następnie przekładanie ich na konkretne rozwiązania aplikacyjne w ramach polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich.
- Oznacza to konieczność **ciągłego prowadzenia prac analityczno-diagnostycznych identyfikujących zmieniające się potrzeby wsi i rolnictwa, a w ślad za tym konstruowania elastycznych, łatwo modyfikowalnych narzędzi i instrumentarium interwencji publicznej**, składających się na prowadzoną politykę wobec wsi i rolnictwa.
- Z jednej strony kompleksowość, złożoność, i przestrzenny charakter problemów rozwoju obszarów wiejskich, z drugiej zaś słaba koordynacja dotychczas realizowanych polityk w swej istocie sektorowych, skłaniają do sformułowania wniosku o **konieczności włączenia polityki rozwoju obszarów wiejskich w zakres interwencji polityki regionalnej/spójności**. Pozwoli to, w sposób bardziej harmonijny i zrównoważony, stopniowo niwelować dysproporcje cywilizacyjne między różnymi częściami kraju, a także rozwijać pozarolnicze funkcje wsi i rolnictwa na obszarach o wiejskim i przeważająco wiejskim charakterze.
- **Należy zmienić zasady, które powodują, że najbardziej efektywne działania są jednocześnie najtrudniejsze w pozyskaniu i realizacji, a te najmniej efektywne są najłatwiej dostępne dla beneficjentów**. Ta niekorzystna zależność, stwarza z jednej strony preferencje dla prostych ale mało wnoszących w rozwój płatności bezpośrednich, z drugiej zaś zagrożenie, że środki inwestycyjne mogą nie zostać w pełni wykorzystane. Dostępność do wysokoefektywnych działań powinna być ułatwiona poprzez: uproszczenie formalności i wymagań stawianych beneficjentom, różnicowanie stopnia trudności ich uzyskania, w zależności od stopnia ich efektywności oraz wysokości udzielanego wsparcia.
- **Powinno się zwiększyć przejrzystość procesu alokacji środków pomiędzy poszczególne działania, województwa oraz beneficjentów**. Istnieje już wiele metod, które można stosować do symulacji różnych scenariuszy „przypisywania” środków finansowych do poszczególnych działań, województw czy nawet grup beneficjentów, w zależności o przyjętych priorytetów. Jedną z technik, która się sprawdziła we wspieraniu procesów decyzyjnych, są modele optymalizacyjne.
- **Zwiększanie pozarolniczych miejsc pracy dla ludności wiejskiej można by realizować m.in. poprzez wzmocnienie efektów mnożnikowych tej polityki, uzyskanych poprzez zwiększoną różnorodność działań**. Polityka ROW, mimo iż z założenia faworyzuje sektor rolniczy poprzez liczbę działań adresowanych do rolników, jednak dzięki swojej różnorodności i szerokiemu spektrum przepływów rzeczowo-finansowych (dopuszczalnych kosztów kwalifikowanych zatwierdzonych przez KE) pozwala korzystać również pozarolniczym sektorom gospodarki. Beneficjenci wydają uzyskane fundusze na dobra i usługi spoza sektora rolnego,

zwykle budowlanego, edukacyjnego, a te z kolei przez to, że korzystają z usług kolejnych sektorów, tworzą efekt mnożnikowy w gospodarce. Jest to pozytywny efekt zwiększania popytu lokalnego, będący ważnym aspektem polityki ROW w dziedzinie tworzenia miejsc pracy w pozarolniczych sektorach gospodarki.

- **Aby wykorzystać potencjał społecznej gotowości do działań indywidualnych na rzecz środowiska potrzebne są działania skoordynowane** - ze strony instytucji publicznych, systemu edukacji oraz organizacji pozarządowych. Należy tworzyć warunki sprzyjające realizacji prośrodowiskowych postaw i zachowań oraz zdecydowanie mocniej do nich zachęcać, m.in. poprzez instrumenty ekonomiczne, administracyjne.
- Aby **skutecznie stymulować wzrost skłonności społeczeństwa do oszczędzania zasobów naturalnych**, można wykorzystywać np. w odniesieniu do energii elektrycznej, takie rozwiązania, jak: liczniki przedpłatowe energii, przejrzyste rachunki za prąd z wyraźnym wyodrębnieniem opłat stałych i bieżących, miesięczne rozliczenia rzeczywistych kosztów zużycia energii, nie zaś zaliczki korygowane co pół roku, itp.
- Znaczna część terenów Natura 2000 leży na terenach rolniczych, zatem **ważne jest, aby rolnicy otrzymywali kompleksowe doradztwo** dotyczące możliwości otrzymania dopłat za gospodarowanie zgodnie z wymogami położenia na terenach Natura 2000.
- **Ważne jest podejmowanie działań wspierających przedsiębiorczość na terenach Natura 2000.** Wiele działalności gospodarczych musiano bowiem zaprzestać w wyniku wyznaczenia danego terenu jako Natura 2000. Rodziło to konflikty między samorządami, przedsiębiorcami i zarządzającymi terenami Natura 2000. Jednym z pomocnych rozwiązań jest tworzenie list działalności, jakie mogą być wykonywane na danym terenie, a także tworzenie centrów wspierania biznesu.
- **Przedsiębiorczość wiejska, szczególnie ta zlokalizowana na terenach peryferyjnych, oddalonych znacznie od większych ośrodków miejskich powinna być przedmiotem szczególnej troski** i objęta dodatkowymi nieco odmiennymi od standardowych programami unijnymi ułatwiającymi dostęp choćby do doradztwa i szkoleń. Nie chodzi tu o szczególne przywileje dla przedsiębiorców wiejskich, ale o wyrównanie szans rozwojowych a wszystko w celu ułatwienia procesu dywersyfikacji i aktywizacji gospodarki wiejskiej.
- Potrzebne jest postrzeganie rozwoju poszczególnych miejscowości w dłuższej perspektywie czasu. **Najważniejszym wyzwaniem dla wszelkich działań pomocowych kierowanych obecnie na wieś jest zadbanie, aby społeczność lokalna przejęła rzeczywistą odpowiedzialność za przyszłość miejsca w którym żyje.**
- Aby ograniczyć nierówności środowiskowe w dostępie do wykształcenia należałoby nie tylko zadbać o jakość edukacji wiejskiej ale również o budowanie w młodym pokoleniu na wsi przekonania i wiary we własne możliwości edukacyjne. Przeszkodą w wyższym kształceniu młodzieży wiejskiej nie jest bowiem mniejsza wiedza ale niższe ambicje w stosunku do nauki. Zatem należałoby podjąć działania skierowane na budowanie w świadomości młodzieży wiejskiej przekonania o możliwościach realizacji ambitnych celów życiowych - edukacyjnych i zawodowych.

IV.Przegląd indywidualnych wyników badań pracowników IRWiR PAN w 2009 roku

1. Trendy światowe w polityce rolnej

Implikacje polityki rolnej Stanów Zjednoczonych dla rolnictwa europejskiego i Wspólnej Polityki Rolnej - J. Wilkin

Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej jest często porównywana z polityką innych krajów wysokorozwiniętych, w tym w szczególności Stanów Zjednoczonych Ameryki. Stąd w badaniach Instytutu nie zabrakło badań porównawczych obu polityk. Mimo wielu podobieństw, struktura wsparcia publicznego dla rolnictwa i obszarów wiejskich w Stanach Zjednoczonych i w UE różni się wyraźnie w kilku sferach. Różnice te dotyczą przede wszystkim następujących dziedzin:

- W Stanach Zjednoczonych ważnym narzędziem wspierania rolnictwa jest oddziaływanie na wielkość popytu na produkty rolno-żywnościowe, zarówno w skali kraju, jak i w skali międzynarodowej. W ostatniej Ustawie Rolnej 2008 większość środków poświęconych na realizację tej ustawy dotyczy pozycji: „Wyżywienie” (Nutrition). Poprzez wspieranie dostępu do żywności, rząd amerykański wspiera także amerykańskie rolnictwo. Z kolei w UE, ten element polityki rolnej ma znaczenie marginalne;

- Drugim bardzo ważnym kierunkiem wspierania rolnictwa w Stanach Zjednoczonych jest pomoc farmerom w łagodzeniu ryzyka produkcyjno-cenowego i dochodowego. Jest to niezwykle rozbudowana część obecnej ustawy rolnej. Z kolei w tej dziedzinie UE ma jeszcze sporo do nadrobienia;

- Mimo, że w Stanach Zjednoczonych płatności bezpośrednie należą do podstawowego zestawu narzędzi polityki rolnej, to jednak ich znaczenie jest znacznie mniejsze niż w Unii Europejskiej, gdzie stały się głównym narzędziem wspierania rolnictwa;

- W Stanach Zjednoczonych znacznie bardziej niż w UE wspieranie rolnictwa dokonuje się przez rozbudowany system badań, wdrożeń i doradztwa, nakierowanych na potrzeby rolnictwa;

- W ustawach rolnych, zwłaszcza w ostatniej, dużo uwagi poświęca się wkładowi rolnictwa w produkcję bioenergii. W UE jest to kwestia mało istotna, jeśli chodzi o Wspólną Politykę Rolną.

W sumie, zakres tzw. ustaw rolnych w Stanach Zjednoczonych jest szerszy niż w przypadku Unii Europejskiej, bowiem obejmuje – poza produkcją rolną – sprawy wyżywienia, produkcji bioenergii, zarządzania ryzykiem, wspierania badań i rozwoju oraz, podobnie jak w UE kwestie ochrony środowiska i rozwoju obszarów wiejskich.

Stany Zjednoczone, przez wiele lat, opowiadały się za liberalizacją handlu rolnego i zmniejszeniem wsparcia dla rolnictwa, podobnie jak to czyniły kraje rozwijające się. W tej sprawie Stany Zjednoczone zajmowały stanowisko zdecydowanie odmienne niż UE. Sytuacja ta ulega jednak zmianie. W większości krajów wysoko rozwiniętych utrzymuje się znaczny protekcjonizm rolny i nic nie wskazuje na to, że sytuacja ta ulegnie istotnym zmianom w najbliższych latach. Kryzys w rokowaniach handlowych Rundy Doha WTO, podkreślony

fiaskiem próby podpisania porozumienia w lipcu 2008 roku, ma dość głębokie korzenie. Obserwacja ewolucji polityki rolnej w UE i w Stanach Zjednoczonych pokazuje, że kraje wysoko rozwinięte mają podobne problemy związane z rolnictwem, mimo odmiennych warunków przyrodniczo-ekonomicznych. Podsumowując, źródła tzw. kwestii rolnej w tych krajach są podobne, a to skłania do upodabniania celów i narzędzi polityki rolnej.

Kierunki zmian światowego handlu rolno-spożywczego - L. Klank

Międzynarodowa wymiana handlowa dokonująca się we współczesnej gospodarce światowej, przy udziale praktycznie wszystkich państw i gospodarek narodowych, przybiera coraz bardziej zróżnicowane formy i znacznie odbiega od tradycyjnego postrzegania handlu międzynarodowego. Dzisiejszy handel to nie tylko wymiana dóbr materialnych (towarów) i usług, ale coraz częściej także praw patentowych, licencji, know-how czy nawet kapitału (zobowiązań) w związku z migracją ludności. Wprawdzie międzynarodowy handel produktami rolnymi zajmuje stosunkowo niewiele miejsca, bo zaledwie ok. 8 % to jego społeczna waga i dynamika są imponujące.

Według Światowej Organizacji Handlu w ciągu ostatnich 20 lat światowy eksport produktów rolnych zwiększył się prawie 3-krotnie. Dane statystyczne FAO i WTO wykazują, że głównym eksporterem produktów rolnych pozostaje USA. Jednakże, jak w wypadku zbóż, coraz większą rolę zaczynają odgrywać inne kraje jak np. Ukraina, Brazylia i Chiny.

W strukturze geograficznej eksportu produktów rolno-spożywczych w 2008 r. wzrósł udział krajów Europy Środkowo-Wschodniej z 8,7% w 2007 r. do 9,5% i krajów rozwiniętych z 84,6% do 84,7% (w tym krajów UE z 80,6% do 81,1%), natomiast obniżył się - krajów rozwijających się z 6,7% do 5,8%. Łącznie, na rynki krajów rozwiniętych i krajów Europy Środkowo-Wschodniej skierowano 94,2% eksportu produktów rolno-spożywczych (dla porównania w 2007 r. 93,3%). W imporcie obniżył się udział krajów rozwijających się z 22,8% do 20,6%, natomiast zwiększył się udział krajów rozwiniętych z 74,6% do 76,5% (w tym krajów UE - z 67,5% do 70,0%), a z krajów Europy Środkowo-Wschodniej z 2,6% do 2,9%.

Jeśli chodzi o obroty gospodarki polskiej w handlu międzynarodowym to z danych GUS wynika, że w 2008 r. w porównaniu z rokiem poprzednim eksport produktów rolno-spożywczych był wyższy o 6,6% i wyniósł 40 822,9 mln zł (11 692,3 mln EUR), a import wzrósł o 17,3% i ukształtował się na poziomie 35 929,8 mln zł (10 277,4 mln EUR). Obroty w 2008 r. zamknęły się dodatnim saldem 4 893,1 mln zł (1 414,9 mln EUR) wobec salda wielkości 7 659,0 mln zł (2 018,8 mln EUR) w 2007 r. Udział produktów rolno-spożywczych w eksporcie ogółem wyniósł w 2008 r. 10,1% (w 2007 r. 9,9%), a w imporcie ogółem - 7,2% (w 2007 r. 6,7%).

2. Rozwój obszarów wiejskich

Kierunki rozwoju obszarów wiejskich w UE oraz uwarunkowania ich zmian - A. Wiatrak

W ramach badań nad tym tematem przeanalizowano historyczny rozwój polityki adresowanej do rozwoju obszarów wiejskich. Główne punkty zwrotne tej polityki podsumowano następująco:

- Polityka Unii Europejskiej przez długi okres nie zajmowała się rozwojem wsi, a jedynie rozwojem rolnictwa. Początkowo takie podejście było związane z polityką samowystarczalności żywnościowej i bezpieczeństwa, a następnie z dążeniem do rozwiązania problemów dochodowych i społecznych ludności rolniczej oraz wyrównywania dysparytetów dochodowych (produkcyjno-społeczny wymiar polityki rolnej). W praktyce do lat 90. XX w nie zrobiono wiele w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Dopiero powstanie II Filara polityki rolnej, który powstał wraz z Agendą 2000 zapoczątkował politykę rozwoju obszarów wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

- Od lat 90. w polityce zagospodarowania obszarów wiejskich i działaniach w tym zakresie zaczęto zwracać uwagę na zagrożenia środowiska przyrodniczego gospodarowania (produkcyjno-ekologiczny wymiar polityki rolnej UE). Znalazło to odzwierciedlenie w pakietach działań agroekologicznych, wsparcia programów zalesiania gruntów rolnych i innych programach.

- U progu XXI w. i pierwszej jego dekadzie zmieniła się filozofia rozwoju w środowisku wiejskim, tj. przejścia od wspólnej polityki rolnej (WPR) do wspólnej polityki rolnej i wiejskiej (WPRiW), wraz rozwojem wielofunkcyjności rolnictwa i wielofunkcyjności wsi, przejawiającej się m. in. w płatnościach za ochronę naturalnego i kulturowego krajobrazu obszarów wiejskich oraz wspierania tego rozwoju (produkcyjno-środowiskowo-wiejski wymiar polityki rolnej). Jednocześnie wsparcie zagospodarowania obszarów wiejskich zyskało szerszy kontekst polityki regionalnej i strukturalnej, uwzględniającej przemiany strukturalne wsi i rolnictwa.

Wiedza i zainteresowanie mieszkańców wsi nowym modelem rozwoju wiejskiego - R. Śpiewak

Jesteśmy obecnie uczestnikami debaty na temat zmian w modelu rozwoju wiejskiego. Nowy pomysł na wieś to odpowiedź praktyki i polityki na negatywne skutki, jakie przyniosła modernizacja rolnictwa w dziedzinie społecznej, gospodarczej, ekologicznej. Trudno jak na razie, jednoznacznie określić na czym polega owa zmiana, rysują się jednak już pewne jej ramy. Przede wszystkim, polega ona na tym, że wieś zaczyna być postrzegana nie tylko poprzez funkcje produkcyjne, ale też i konsumpcyjne. Celem badań jest więc przedstawienie postaw mieszkańców wsi wobec nowego modelu rozwoju obszarów wiejskich, modelu pojawiającego się w różnego rodzaju dyskursach zarówno naukowych, jak i politycznych. Przed rozpoczęciem badań postawiono hipotezę o istnieniu rozbieżności między „zewnątrznym”, nowym modelem rozwoju wiejskiego a pożądanym „typem idealnym” rozwoju wsi, istniejącym w świadomości mieszkańców. Dotychczas przeprowadzone wywiady z ekspertami (pracownikami Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, posłami, naukowcami, działaczami organizacji pozarządowych, doradcami prezydenta RP) miały na celu rekonstrukcję istniejącego modelu rozwoju wsi w świadomości ekspertów, których

uznano za ważnych uczestników debaty o kształcie wsi i, którzy w pewnym stopniu są odpowiedzialni za tworzenie i wdrażanie tego modelu w Polsce.

Z badań wynika, że eksperci zdecydowanie i zgodnie podkreślają, że grupa rolników, która chciała produkować na rynek europejski, dobrze wykorzystała tę okazję i nieprawdziwe okazały się tezy, że Polskę zaleje europejskie rolnictwo. Polskie produkty rolne są wysokiej jakości i bronią się na rynku europejskim. Żaden z ekspertów nie widział Europy bez rolnictwa w przyszłości. Używano argumentów związanych zarówno z bezpieczeństwem żywnościowym, z rozwojem zrównoważonym i ochroną środowiska; podkreślano wysoką jakość europejskiej żywności. Rolnictwo dostarcza również wielu dóbr publicznych i to też jest ważny argument przeciwko likwidacji rolnictwa.

Na pytanie o głównego aktora przemian na wsi eksperci wymieniali: wszystkich, którzy korzystają z programów drugiego filaru, lokalne grupy działania, właściciele średnich i dużych gospodarstw rolnych, beneficjentów programów unijnych.

Prawie wszyscy rozmówcy wskazywali na brak zaufania wśród mieszkańców jako jeden z kluczowych czynników ograniczających tempo zmiany na wsi. Wiąże się z tym m.in. słabość działania i mała liczba grup producenckich.

Problem w jaki sposób i jakie tworzyć miejsca pracy wzbudzał poważne kontrowersje. Wszyscy byli zgodni, że turystyka i żywność ekologiczna, choć często wskazywane jako szansa na dodatkowe dochody wsi, nie mogą być traktowane jako jedyny sposób na poprawę sytuacji gospodarczej wsi. Wielu ekspertów podkreślało, że spodziewa się migracji ze wsi. Proces ten może być osłabiony jedynie dzięki rozwojowi infrastruktury i przyciągnięciu przedsiębiorców na wieś.

Badania nad tym tematem przeprowadzane są wieloetapowo. Po przeprowadzeniu wywiadów z celowo dobranymi ekspertami, drugim etapem będzie przygotowanie i realizacja ankiety wśród 200 mieszkańców wybranego LGD. Ostatnim etapem będzie przeprowadzenie kilkunastu wywiadów z lokalnymi liderami tej LGD.

Funkcje społeczne i ekonomiczne wsi i rolnictwa regionów rozdrobnionych agrarnie - W. Musiał

Istotą rozwoju zrównoważonego na obszarach problemowych i rozdrobnionych agrarnie jest uznanie faktu, że najważniejszym bogactwem tych obszarów jest człowiek. Liczy się tu zarówno gęstość zaludnienia, jak i względna równomierność rozmieszczenia mieszkańców, proporcje między miastami, zwartymi wsiami a oddalonymi i rozproszonymi przysiółkami. Funkcje rolnictwa w gospodarce uległy w ostatnich latach istotnemu przewartościowaniu i modyfikacji. Pod pojęciem funkcji kryje się zarówno rola działalności wytwórczej, jak też i różnorodne relacje z innymi podmiotami i strukturami instytucjonalnymi. Współcześnie, w dobie postępu technicznego, organizacyjnego i wszechobecnej globalizacji zdecydowanie wzrosła jednak złożoność relacji między rolnictwem a gospodarką narodową. Rozpatrując funkcje rolnictwa w nieco innym szerszym aspekcie można wyróżnić funkcje komercyjne oraz pozakomercyjne, które mają pośredni związek z ekonomią. Funkcje komercyjne obejmują w pierwszej kolejności produkcję rozpatrywaną jako wynik działalności ekonomicznej, która dysponentowi środków produkcji ma przynieść godziwe, zadawalające jego oczekiwania, dochody (zyski). Współcześnie, zdecydowanie rozbudowane są także pozakomercyjne funkcje rolnictwa, które dzieli się na: funkcje zielone, żółte, błękitne i białe. Funkcje zielone obejmują kształtowanie i ochronę krajobrazu naturalnego, a zwłaszcza kulturowego, istniejącego w dużym stopniu dzięki rolnictwu. Rolnictwo ma współcześnie,

zwłaszcza w systemach zrównoważonych, zapewniać racjonalność agrotechniczną i dobrostan zwierząt gospodarskich. Ma także podtrzymywać bioróżnorodność, do czego przyczyniają się ekstensywne i niskointensywne systemy i technologie gospodarowania, ale także wytwarzanie energii z biomasy. Funkcje żółte rolnictwa to: utrzymanie spójności i żywotności obszarów wiejskich, podtrzymywanie miejsc pracy w rolnictwie i jego otoczeniu. Coraz bardziej cenione jest także podtrzymywanie tożsamości wsi, w tym, jej cennych walorów kulturowych i kultywowanie tradycji, co jest o tyle ważne, że mogą być one skomercjalizowane i stanowić źródło możliwości przekształcenia funkcji pozaekonomicznych w ekonomiczne. Funkcje błękitne obejmują zarządzanie zasobami wodnymi, które są gromadzone na i pod obszarami rolnymi i spływają po powierzchni przestrzeni rolno-leśnej. Działania takie mają sprzyjać poszerzaniu dostępności dobrej wody dla gospodarstw domowych, wytwórczości materialnej, w tym też dla rolnictwa, które z uwagi na duże ryzyko produkcji warunkowanej przyrodniczo jest bardzo wrażliwe, zwłaszcza na niedobory wody. Funkcja biała rolnictwa odnosi się do zapewniania bezpieczeństwa fizycznego i biologicznego, czyli powszechnej dostępności żywności dystrybuowanej po umiarkowanych cenach. Również ważna jest jej jakość, która nie musi być w konflikcie z ilością, jeśli zachowane będą zasady zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do produkcji rolnej.

***Oddziaływanie instrumentów WPR na zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich- B.
Kutkowska***

W badaniu przeanalizowano wdrażanie programów dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku w warunkach integracji ze strukturami UE. Podstawą analiz były trzy działania realizowane w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich, tj. programy rolnośrodowiskowe, wsparcie terenów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) oraz programy zalesień, czyli instrumenty szczególnie ważne dla wdrażania ekorozwoju. Z badań wynikają następujące wnioski.

- Województwo dolnośląskie otrzymało w latach 2004-2006, najmniejsze w skali kraju, finansowe wsparcie rozwoju obszarów wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w stosunku do posiadanych zasobów gruntów rolnych. Region ten zajmuje także odległe miejsce w rankingu województw odnośnie wysokości tego wsparcia w przeliczeniu na 1ha UR, na 1 gospodarstwo oraz na 1 mieszkańca wsi.

- Programy rolnośrodowiskowe w strukturze nakładów finansowych wg działań PROW-u miały w woj. dolnośląskim większe znaczenie, niż średnio w Polsce, lecz liczba złożonych wniosków była relatywnie mniejsza, niż w innych województwach. W kontekście wysokich walorów przyrodniczych, cechujących obszary wiejskie Dolnego Śląska, skala podjętych pakietów jest jeszcze zbyt mała i wskazuje wyraźnie na konieczność zintensyfikowania działań informacyjno- szkoleniowych skierowanych do rolników.

- W latach 2004-2008 nastąpił dynamiczny rozwój gospodarstw ekologicznych, zwiększenie powierzchni upraw metodami ekologicznymi. Istotnym ograniczeniem ich dalszego rozwoju jest ciągle jeszcze zbyt mała liczba przetwórci, w których wytwarza się produkty pochodzenia ekologicznego.

- Duże znaczenie dla rozwoju zrównoważonego mają dopłaty dla gospodarstw zlokalizowanych na terenach ONW oraz programy zalesień. Na wspieranie rolnictwa na

obszarach ONW przeznaczono w woj. dolnośląskim największe kwoty dofinansowania w ramach PROW. Program zalesień miał natomiast mniejsze znaczenie w skali wydatków, co związane było z polityką zalesieniową przedstawioną w KPZ. Woj. dolnośląskie charakteryzujące się wyższym, niż przeciętny w kraju, wskaźnikiem zalesienia, ma mniejszy udział w planach zalesień, aniżeli inne regiony.

- Ważną rolę we wdrażaniu instrumentów PROW odegrali pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego (ODR). W opinii ankietowanych przedstawicieli ODRów wprowadzanie tych instrumentów do gospodarstw było średnio trudne. Prawie 30% doradców uznało, iż wprowadzanie pakietów rolnośrodowiskowych było zadaniem łatwym, a 70%, że jedynie średnio trudnym. Wskazywać to może na dobre teoretyczne przygotowanie doradców do popularyzacji i wdrażania programów rolnośrodowiskowych w gospodarstwach rolniczych.

- Ankietowanych doradców zapytano, co ich zdaniem jest głównym motywem prowadzenia pakietów rolnośrodowiskowych przez rolników. Wszyscy doradcy zgodnie stwierdzili, że są to wyłącznie względy finansowe, a nie dbałość rolników o ochronę środowiska i możliwość wytwarzania zdrowej żywności.

Regionalne zróżnicowanie skuteczności i efektywności instrumentów wspierających rozwój obszarów wiejskich - K. Zawalińska

Na potrzeby badania opracowano ekonomiczny model równowagi ogólnej o nazwie RegPOL, dzięki któremu policzono wiele wskaźników ekonomicznych, pozwalających na sformułowanie następujących wniosków związanych z tematem.

Ranking województw ze względu na efektywność wykorzystania działań polityki ROW wskazuje na to, że najbardziej efektywne w wykorzystaniu środków na ROW okazały się województwa bardziej zurbanizowane i przeważająco miejskie, takie jak: śląskie, dolnośląskie, małopolskie. Zaś na końcu rankingu znalazły się mazowieckie, lubuskie i lubelskie. Z kolei, jeśli chodzi o skuteczność, to 4 z 6 najbardziej skutecznie wykorzystujących pomoc województw, ma charakter przeważająco wiejski (są to lubelskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podkarpackie), przy czym połowa jest przeważająco rolnicza (podlaskie, lubelskie i świętokrzyskie), a druga połowa znacząco rolnicza (warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i podkarpackie). Świadczy to o tym, że dobrze zdefiniowane były kryteria dostępności tych środków. Gdyby jednak przydzielać je odgórnie, kierując się kryterium największej efektywności, to choć ogólny wzrost gospodarczy byłby większy, doszłoby do paradoksu, że największe wsparcie dostałyby województwa najbardziej zurbanizowane. Poza tym wystąpiłby efekt zwiększania się nierówności między regionami wiejsko-rolniczymi a miejskimi. Zatem akurat w przypadku polityki ROW wydaje się, że polityka kohezji jest uzasadniona sama przez się, gdyż akurat najbardziej wiejskie i rolnicze regiony są jednocześnie najbardziej zapóźnione i biedne. Dla nich ta sama kwota funduszy, choć przynosi mniejszy zwrot w ujęciu relatywnym (koszty do korzyści), to jednak zwiększa skuteczność polityki ROW, której celem jest rozwój obszarów najbardziej wiejskich i rolniczych. Powyższy wywód w żaden sposób nie oznacza, że w polityce ROW nie należy kierować się kryterium efektywnościowym. Wprost przeciwnie, tylko że kryterium efektywnościowe powinno być stosowane na etapie wyboru działań do realizowania tej polityki (wybór działań z oferty UE), a nie przy kryteriach dostępu do niej na poziomie województw.

O ile zamożność województw miała wyraźnie ujemną korelację ze skutecznością (większą skuteczność osiągnęły biedniejsze województwa ze względu na relatywnie więcej uzyskanych środków), to inaczej przedstawia się sprawa związku efektywności z zamożnością. Relacja ta w przeciwieństwie do poprzedniej jest po pierwsze bardzo słaba, po drugie wskazuje na rosnącą dyspersję efektywności wraz ze wzrostem zamożności województw. Na przykład województwa w przedziale zamożności od 2% do 6% PKB charakteryzowały się efektywnością (liczoną jako indeks korzyści do kosztów) w małym przedziale, od 0,95 (lubelskie) do 2,1 (podkarpackie). Z kolei, województwa o zamożności od 7% do 10% PKB charakteryzowały się efektywnością z większego przedziału od 0,99 (wielkopolskie) do 3,3 (dolnośląskie). Najzamożniejsze województwa już miały skrajnie różne wskaźniki efektywności tj. od 0,72 (mazowieckie) do 8,59 (śląskie).

Mechanizmy identyfikacji problemów rozwojowych polskiej wsi i rolnictwa - M. Drygas

Badania nad mechanizmami identyfikacji problemów rozwojowych polskiej wsi doprowadziły do postawienia następujących tez. Po pierwsze, polska wieś i rolnictwo nadal wymagają intensywnego wsparcia finansowego, i to w nie mniejszych rozmiarach jak dotychczas, celem likwidacji luki cywilizacyjnej oraz kontynuacji procesów modernizacji i restrukturyzacji sektora rolnego oraz umacniania jego pozycji konkurencyjnej na rynkach globalnych.

Po drugie, wielkość wyzwań rozwojowych, przy spodziewanym ograniczeniu skali wsparcia finansowego ze środków unijnych po 2013 r., wymaga podjęcia działań systemowych celem jak najefektywniejszego wykorzystywania dostępnych środków finansowych. Oznacza to konieczność ciągłego prowadzenia prac analityczno-diagnostycznych identyfikujących zmieniające się potrzeby wsi i rolnictwa, a w ślad za tym konstruowania elastycznych, łatwo modyfikowalnych narzędzi i instrumentarium interwencji publicznej, składających się na prowadzoną politykę wobec wsi i rolnictwa. Tymczasem, w rozproszeniu funkcjonują dość liczne jednostki naukowo-badawcze, firmy konsultingowe i doradcze, czy organizacje pozarządowe zajmujące się diagnozowaniem oraz ewaluacją programów dla wsi i rolnictwa. Na szczeblu narodowym nie istnieje w Polsce aktualnie żaden ośrodek w sposób kompleksowy wykorzystujący istniejący dorobek różnych instytucji i syntetyzujący go w logiczną i spójną całość. Roli tej nie wypełnia administracja rządowa, włącznie z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, które wbrew swej nazwie prowadzi politykę sektorową, skupioną głównie na kwestiach związanych z rolnictwem.

Po trzecie kompleksowość, złożoność, jak i przestrzenny charakter problemów rozwoju obszarów wiejskich, przejawiający się również w relacjach wieś - miasto, jak również słaba koordynacja dotychczas realizowanych polityk w swej istocie sektorowych, skłaniają do sformułowania wniosku o konieczności włączenia polityki rozwoju obszarów wiejskich w zakres interwencji polityki regionalnej. Pozwoli to w sposób bardziej harmonijny i zrównoważony, stopniowo niwelować dysproporcje cywilizacyjne między różnymi częściami kraju, a także rozwijać pozarolnicze funkcje wsi i rolnictwa na obszarach o wiejskim charakterze. Wymaga to także reaktywowania na szczeblu narodowym ośrodka, odpowiedzialnego za wieloaspektowe identyfikowanie problemów i monitorowanie procesów rozwojowych w kategoriach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych, z punktu widzenia całego kraju.

3. Rozwój przestrzenny obszarów wiejskich

Zmiany rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej. Obszary koncentracji i depopulacji - A. Rosner

Od kilkudziesięciu lat jesteśmy świadkami wyraźnych prawidłowości w zmianach rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej. W sposób systematyczny są one śledzone od początku lat 60-tych, w latach 70-tych i 80-tych XX wieku wyznaczone zostały obszary „depopulacyjne”, a więc takie, w których gęstość zaludnienia ulegała zmniejszeniu. W późniejszym okresie konotacja „obszarów depopulacyjnych” została rozszerzona o próby definicji towarzyszących zmniejszaniu zaludnienia cech strukturalnych lokalnych populacji.

Obecne (po roku 2000) procesy zmiany rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej charakteryzują się tym, że ogólna liczba ludności zamieszkującej wieś zmienia się w sposób nieznaczny, natomiast powstają wyraźne obszary koncentracji zaludnienia oraz obszary wykazujące trwałe cechy jego zmniejszania się. Co więcej, ogólna liczba ludności wiejskiej obecnie jest niemal taka sama jak w roku 1950 i jaka będzie (według prognozy GUS) w roku 2035. Ponieważ w latach 50-tych nastąpiły istotne zmiany podziału administracyjnego (tereny zamieszkałe przez ok. 1,5 mln ludności, uprzednio wiejskiej, uzyskały status miejski) można przyjąć, że porównywalny obszar terenów wiejskich kraju zwiększał zaludnienie do ok. 2000 roku, po którym nastąpiła stabilizacja liczby ludności wiejskiej, a wszystkie w ujęciu bilansowym zmiany zaludnienia skupiły się (i nadal będą się skupiać) w miastach.

Cechą charakterystyczną struktury społeczno-gospodarczej wiejskich obszarów depopulacyjnych jest relatywnie wysoki udział niezarobkowych źródeł utrzymania w strukturze ludności analizowanej pod tym względem, bardzo wysoki udział zatrudnienia w sferze usług publicznych w zatrudnieniu pozarolniczym oraz występowanie małej liczby pozarolniczych podmiotów gospodarczych (a te, które występują są z reguły bardzo małe pod względem zatrudnienia i prowadzą działalność niemal wyłącznie nastawioną na lokalny rynek).

Na przeciwnym biegunie znajdują się obszary wiejskie stale powiększające zaludnienie. Źródłem napływu ludności, poza ruchem naturalnym, są migracje zarówno ze wsi, jak i z miast. Obszary te, młode demograficznie, charakteryzujące się wysokimi wskaźnikami pod względem edukacyjnym (dobra struktura wykształcenia, wysokie wskaźniki skolaryzacji), wyróżniają się również pod względem wskaźników aktywności zawodowej oraz wskaźnika zatrudnienia. W ogromnej większości obszary koncentracji ludności położone są wokół dużych i średnich miast.

Dodać należy, że przedstawiony schemat zmian przestrzennego rozkładu ludności nieco inaczej kształtuje się na terenach dawnej Galicji niż w pozostałych częściach kraju. Na tym terenie procesy koncentracji ludności są znacznie słabsze.

Migracje wahadłowe ludności wiejskiej jako czynnik urbanizacji kraju - A. Czarnecki

W ramach tematu przeprowadzono badanie, którego główny cel stanowiła ocena skali i charakteru (specyfiki) migracji wahadłowych ludności wiejskiej sześciu wybranych gmin

podmiejskich do pobliskich 3 metropolii: Lublina, Warszawy i Wrocławia. Uwzględniono przy tym główne motywy dojazdów, podstawowe cechy demograficzne i społeczne migrantów oraz odmienną lokalizacją gmin w stosunku do metropolii. Migracje wahadłowe pojmowano jako namacalny przejaw postępującej urbanizacji wsi podmiejskiej. W toku analiz ujawniono następujące wyniki i wnioski badawcze:

- Poziom mobilności przestrzennej kobiet - mierzony migracjami wahadłowymi do pobliskiej metropolii, bez względu na motywy dojazdu - był znacznie wyższy (o około $\frac{1}{3}$) niż mężczyzn. Przewaga dojazdów kobiet ujawniała się silniej wśród dojeżdżających z gmin, bezpośrednio sąsiadujących z dużym miastem (strefy suburban) (o około $\frac{1}{2}$ więcej), a znacznie słabiej w przypadku migrantów z gmin położonych w większej odległości od metropolii (strefy periurban). Szczególnie silne dysproporcje miały miejsce w przypadku dojazdów w celu dokonania zakupów codziennych i „ważniejszych”, korzystania z usług zdrowotnych i urzędowych oraz odwiedzin krewnych. Wyższy poziom mobilności mężczyzn występował jedynie w przypadku dojazdów do pracy.

- Poziom mobilności przestrzennej był znacznie wyższy u osób „młodych” (do 40 roku życia), niż u „starszych” na całym obszarze badania, głównie za sprawą dojazdów do pracy lub nauki. Dysproporcje między poziomem mobilności obu grup wiekowych były szczególnie wyraźne w gminach strefy suburban. Spośród dojeżdżających do metropolii w celu korzystania z usług zdrowotnych oraz spotkań z krewnymi przeważali „starsi” (powyżej 40 roku życia).

- Do metropolii najczęściej dojeżdżała ludność ze średnim wykształceniem, a najrzadziej z podstawowym. Spośród migrantów z gmin strefy periurban dominowała ludność z wykształceniem zasadniczym zawodowym, następnie ze średnim, a najrzadziej z wyższym. W gminach sąsiadujących z metropolią przeważały dojazdy mieszkańców z wykształceniem średnim i wyższym, a jedynie niewielką część stanowili dojeżdżający z wykształceniem podstawowym. Wynikało to m.in. ze struktury wykształcenia ludności obu typów obszarów, ale i ze struktury zatrudnienia w dużych miastach (z wyższym udziałem managerów i specjalistów).

- Z punktu widzenia pochodzenia ludności obszaru badania, spośród dojeżdżających ze strefy suburban przeważała ludność napływowa nad miejscową, natomiast w gminach oddalonych od metropolii proporcje między obu grupami były podobne. Znaczny udział dojeżdżających ze strefy suburban stanowiła ludność napływowa z miasta, tj. najczęściej byli to mieszkańcy metropolii. W gminach strefy podmiejskiej Lublina przeważały dojazdy ludności miejscowej, co odzwierciedlało jej ogólną strukturę ludności pod względem pochodzenia. W dojazdach do pracy, na codzienne zakupy, do usług zdrowotnych i urzędowych uczestniczyła głównie ludność napływowa, natomiast w dojazdach na „ważniejsze” zakupy - miejscowi.

- Niepracujący to niewiele ponad $\frac{1}{4}$ wszystkich dojeżdżających, a zatem praca (m.in. jako powód migracji) wzmagą dalsze dojazdy do metropolii o odmiennym motywie. Część

dojazdów (np. na zakupy codzienne, odwiedziny itp.) odbywała się przy okazji pobytu w mieście, w pracy.

- Z punktu widzenia pełnionego stanowiska w pracy, dojeżdżali głównie managerowie i specjaliści, przede wszystkim z racji lokalizacji charakterystycznych dla metropolii działalności gospodarczych, tj. nowoczesnych usług wyższego rzędu oraz robotnicy wykwalifikowani (dojazdy do dużych zakładów pracy w miastach). Wśród dojeżdżających z gmin peryferyjnych przeważali rolnicy (szczególnie w gminach Lubelszczyzny) i robotnicy wykwalifikowani (głównie w gminach podwrocławskich). Managerowie i specjaliści dojeżdżali głównie na „ważniejsze” zakupy, do pracy, rozrywki i w odwiedziny, robotnicy wykwalifikowani do pracy i na zakupy „wyższego rzędu”, a rolnicy na „ważniejsze” zakupy i w celu korzystania z usług urzędowych.

Nowe procesy przestrzenne na obszarach wiejskich w warunkach integracji europejskiej- K. Heffner

Procesy urbanizacji - przez przekształcenia na płaszczyźnie ekonomicznej - stają się bodźcem do dalszych przemian w przestrzeni, układach demograficznych i stosunkach społecznych na wsi. Współcześnie, niepełny charakter procesu urbanizacji (a więc semi-urbanizacja) przybiera raczej formę rozwoju w kierunku wielofunkcyjności wsi, bowiem charakterystyczne symptomy można zaobserwować w tych samych sferach. Jeśli chodzi o przestrzeń wiejską, to w jej obrębie powstają nowe (niezwiązane już z rolnictwem) formy zabudowy, wzrasta aktywność inwestycyjna mieszkańców i inwestorów z zewnątrz, inicjowane są przedsięwzięcia tworzące układy typu centrum, przekształca się struktura użytkowania ziemi, a więc, ogólnie rzecz biorąc, zmienia się struktura funkcjonalno-przestrzenna wsi, a niepełny charakter urbanizacji odpowiada wielofunkcyjnemu charakterowi osiedla wiejskiego. W sferze społecznej większą wagę przykłada się do ogólnej aktywności mieszkańców i tworzenia postaw przedsiębiorczych, niezależnie od dziedziny, której one dotyczą, co w znacznym stopniu czyni nieistotną kwestię, jak bardzo fragmentaryczny jest proces urbanizacji.

Jeśli chodzi o znaczenie małych miast w rozwoju obszarów wiejskich w strefach silnie zurbanizowanych to typ funkcjonalny zaplecza wiejskiego ma kluczowe znaczenie dla rozwoju ośrodków małych. Potwierdzają to zmiany funkcjonalne w ośrodkach miejskich, otaczających aglomeracje górnośląską. W nowych uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, które pojawiły się po 1990 r., wiele małych ośrodków miejskich podejmuje próbę przededefiniowania swojej roli i miejsca w ukształtowanych strukturach przestrzennych - a w szczególności w układach stref zurbanizowanych aglomeracji miejskich.

Niewielkie ośrodki miejskie, znajdujące się poza zasięgiem dużych aglomeracji, porządkują zwykle przestrzeń wiejską i są szczególnie predestynowane do pełnienia roli lokalnych centrów rozwoju. Wśród cech, które są punktem wyjścia do ich integracji z wiejskim zapleczem w struktury typu - lokalne obszary gospodarcze - zasadnicze znaczenie mają wielofunkcyjność, jakość przestrzeni miejskiej, sprawność ekonomiczna lokalnych struktur, przestrzenna dostępność i otwartość układu miejskiego na wiejskie otoczenie.

4. Przedsiębiorczość na terenach wiejskich

Bariery i czynniki warunkujące rozwój przedsiębiorczości wiejskiej - M. Kłodziński

Z badań nad przedsiębiorczością wiejską wynika, że rozwija się ona w znacznie trudniejszych warunkach niż miejska i różni się dość istotnie od przedsiębiorczości z dużych aglomeracji miejskich. Większość podmiotów gospodarczych na wsi to mikrofirmy wykorzystujące w znacznie mniejszym stopniu niż firmy miejskie dotacje unijne. Mikrofirmy wiejskie w dość nikłym stopniu korzystają też z doradztwa, szkoleń, które obecnie dość szeroko oferują dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw różnego typu instytucje zajmujące się świadczeniem tego typu usług głównie w oparciu o środki unijne. Przedsiębiorca wiejski (szczególnie właściciel mikrofirmy) nie ma dość czasu ani wiedzy potrzebnych do sporządzenia dość skomplikowanego wniosku aplikacyjnego o pomoc unijną. Dodatkowo, niewielka liczba organizacji zrzeszających lokalnych właścicieli firm ogranicza dostępność do tej pomocy. Urzędy Gminy też bardzo często nie dysponują tego typu wiedzą.

Mimo rozlicznych słabości firm wiejskich np. braku dostępu do internetu, ograniczonej wiedzy na temat rynków zbytu, nie docenianej roli kapitału ludzkiego w firmie itd. małe przedsiębiorstwa znacznie łagodniej zniosły sytuację kryzysową w stosunku do firm większych. Mikrofirmy okazały się dość elastyczne w dostosowaniu się do sytuacji kryzysowej, ponieważ nie odznaczają się zbyt dużymi ambicjami rozwojowymi, ich niewielkie inwestycje oparte są na ogół o kapitał własny, co w obecnym kryzysie okazało się zaletą. Ponadto wiele firm wiejskich działa w sektorze usług (głównie: handel, naprawy, turystyka), który jest sektorem mniej narażonym na wahania koniunktury. Nie oznacza to oczywiście, że kryzys nie wpłynął ujemnie na przedsiębiorczość wiejską, ale obszedł się z nią znacznie łagodniej niż z dużymi firmami pracującymi w sektorach dużego ryzyka.

Głównymi barierami w rozwoju firm, w opiniach ich właścicieli, jest istniejący system podatkowy, wysokie pozapłacowe koszty pracy, brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników i zatory płatnicze. Rzadziej wskazywano na trudności w dostępie do kredytów.

Przedsiębiorczość wiejska, szczególnie ta zlokalizowana na terenach peryferyjnych, oddalonych znacznie od większych ośrodków miejskich, powinna być przedmiotem szczególnej troski i objęta dodatkowymi, nieco odmiennymi od standardowych, programami unijnymi ułatwiającymi dostęp choćby do doradztwa i szkoleń. Nie chodzi tu o szczególne przywileje dla przedsiębiorców wiejskich, ale o wyrównanie szans rozwojowych a wszystko w celu ułatwienia procesu dywersyfikacji i aktywizacji gospodarki wiejskiej.

Zróznicowanie przestrzenne poziomu przedsiębiorczości wiejskiej (liczba firm i ich wyniki ekonomiczne) potwierdza powszechnie znany fakt, że rozwój gospodarczy w rejonach wschodnich Polski odbiega znacznie na niekorzyść od rozwoju w innych regionach kraju. To

zapóźnienie rozwojowe kształtowane przez wieki historii trudno będzie nadrobić. Inwestorzy kierują się racjonalnością ekonomiczną i koncentrują swą działalność w terenach zapewniających lepsze warunki i o większej atrakcyjności dla działalności gospodarczej. Nie oznacza to jednak, aby nie podejmować działań przybliżenia miejsc pracy dla ludności wiejskiej poprzez rozwój małego biznesu wiejskiego, co wpisuje się w proces zapobiegania marginalizacji obszarów problemowych.

Przyczyny zróżnicowania strategii inwestycyjnych w okresie 2004 – 2009 - B. Piętek

Przedsiębiorczość na wsi w dużym stopniu zależy od strategii inwestycyjnych samorządów terytorialnych. Generalnie, po wstąpieniu do UE nastąpił radykalny wzrost wydatków majątkowych i wzrost środków zagranicznych kierowanych przez samorzady na inwestycje. Zmienił się też układ głównych dziedzin, na rozwoju, których koncentrowała się uwaga samorządów, poszerzył się także ich zakres. Zmniejszyły się nakłady na rozwój sieci wodociągowej, zdecydowanie więcej niż w poprzednich latach samorzady przeznaczyły na infrastrukturę drogową i szkoły. Zmiany w obrębie struktury inwestycji związane były z zaspokojeniem potrzeb w niektórych dziedzinach, a także nowymi możliwościami uzyskania dofinansowania na te, nieobjęte do tej pory dodatkowym wsparciem finansowym (np. ochrona dziedzictwa kulturowego).

Jednak występujące duże różnice pomiędzy samorządami położonymi w różnych częściach kraju dotyczą zarówno wielkości nakładów na inwestycje, struktury inwestycji, ale także aktywności w pozyskiwaniu dodatkowych środków, zarówno z krajowych jak i zagranicznych źródeł, poziomu i dynamiki wzrostu zadłużenia oraz sposobów finansowania inwestycji. Zakres tych zróżnicowań w układzie regionalnym nie jest jednak skorelowany z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych województw. Skuteczne i aktywne samorzady terytorialne nie są domeną regionów wysoko rozwiniętych, tak jak, pasywne - regionów peryferyjnych.

Z badań wynika, że zarówno pomiędzy gminami wiejskimi a miejsko-wiejskimi, jak i gminami położonymi w różnych częściach kraju, różnice są bardzo wyraźne, gdy dotyczą tych dziedzin, których jakoś jest pochodną pewnego dziedzictwa uwarunkowanego historycznie (np. potencjału dochodowego), natomiast, gdy pod uwagę bierzemy elementy odnoszące się do aktywności samorządów terytorialnych (a więc można powiedzieć bieżącej działalności) te różnice nie są już tak jednoznaczne, lub niewidoczne.

Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku różnic regionalnych. Gdy mówimy o potencjale dochodowym jednostek samorządu terytorialnego w układzie województw to różnice w tym zakresie układają się zgodnie z zakresem zróżnicowania pomiędzy nimi ze względu na poziom ekonomicznego rozwoju. Tam, gdzie dotykamy kwestii związanych z poziomem aktywności władz lokalnych różnice między województwami nie przystają już do tego układu zróżnicowań, dysproporcja na linii: wschód-zachód kraju nie jest już tak wyraźna. Odmiennych strategii inwestycyjnych, realizowanych przez samorzady nie wyjaśnia także położenie gminy wobec ośrodków miejskich.

Zależność statystyczna pomiędzy wielkością jednostek a ich aktywnością inwestycyjną jest bardzo słaba. W badaniu wykazano, że w przypadku bardzo małych gmin, niski potencjał demograficzny stanowi utrudnienie, ale nie ograniczenie działalności inwestycyjnej. Wśród

gmin małych występują jednostki inwestujące powyżej średniej krajowej i utrzymujące wysokie tempo wzrostu wydatków majątkowych. Z kolei, w dużych gminach potencjał demograficzny nie jest czynnikiem warunkującym utrzymanie wysokiego poziomu wydatków majątkowych, o czym świadczy duża dyspersja w grupie gmin największych.

Przeprowadzone analizy nie potwierdziły tezy o uprzywilejowanej pozycji bogatych samorządów w dostępie do dodatkowych środków finansowych z krajowych i zagranicznych źródeł. Poziom zamożności nie wyjaśnił w dostatecznym stopniu różnic pomiędzy poszczególnymi samorządami w zakresie realizowanych przez nie strategii inwestycyjnych oraz dynamiki rozwoju infrastruktury. Udokumentowany empirycznie został jednak fakt przestrzennych dysproporcji, jeżeli chodzi o koncentrację środków finansowych pochodzących z zewnętrznych źródeł, pomiędzy regionami i poszczególnymi gminami. Zakresu dysproporcji nie wyznaczał, jak się obawiano, potencjał dochodowy samorządów lokalnych.

Stan infrastruktury handlowej na obszarach wiejskich - W. Szymanowski

Ważnym przejawem przedsiębiorczości na terenach wiejskich staje się handel detaliczny. Do tego potrzebny jest rozwój infrastruktury handlowej. W badaniach przeanalizowano przemiany w sektorze handlu detalicznego i hurtowego w Polsce i w innych państwach regionu (Węgry, Czechy, Bułgaria), które pozwoliły na wyodrębnienie następujących etapów zmian i ich charakterystykę.

Pierwszy okres zmian w latach 1990-1995, to okres prywatyzacji polskiego handlu i zmian jego struktury własnościowej. Udział sektora prywatnego w 1995 roku w liczbie podmiotów handlowych stanowił 98.5%. Sektor charakteryzował się dużym rozproszeniem w obszarze handlu hurtowego i detalicznego i obejmował także handel detaliczny i hurtowy na obszarach małych i średnich miast i na obszarach wiejskich. Rozdrobnienie handlu nie służyło wzrostowi nowoczesnych form i wykorzystaniu technologii informacyjnych w handlu.

Drugi okres zmian przypadł na lata 1995-2000 i zapoczątkował konsolidację działalności handlowej. Nastąpiła stabilizacja ogólnej liczby podmiotów prowadzących działalność handlową oraz pojawiły się nowe formy handlu, zwłaszcza ze świeżą żywnością (uruchomienie programu rynków hurtowych, oddanie rynku we Frankowie pod Poznaniem w 1997 roku, Warszawskiej Giełdy Towarowej w 1995 roku). Był to początek dużych bezpośrednich inwestycji zagranicznych w budowę sieci hiper- i supermarketów przez Metro AG, Jerome, Carrefour, Tesco na terenie wielkich aglomeracji miejskich. Zaangażowanie kapitału zagranicznego w uruchamianie wielkopowierzchniowych obiektów handlowych stworzyło możliwość pojawienia się nowoczesnych form handlu, wykorzystujących: systemy kodów kreskowych, czytników optycznych w kasach fiskalnych umożliwiających: przesyłanie, gromadzenie i budowę baz danych o zakupach.

Trzeci okres zmian przypadł na lata 2001 - 2007, to dalsza konsolidacja i różnicowanie form handlu. Ogólna liczba podmiotów prowadzących działalność handlową nieznacznie się zmniejszyła. Nastąpiły dalsze zmiany struktury własności. Spadła liczba podmiotów: prowadzonych przez osoby fizyczne, spółki cywilne a wzrosła zaś liczba spółek handlowych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Nastąpił dalszy wzrost zaangażowania kapitału zagranicznego w budowę sieci wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, z tym, że po

roku 2005 zaangażowanie to dotyczyło budowy sieci supermarketów na terenach średnich i małych miast oraz na obszarach wiejskich. Nowoczesne formy handlu objęły centra dystrybucyjne, w przyszłości centra logistyczne obsługiwane przez operatorów logistycznych, wykonujących wielofunkcyjne zadania. W obszarze handlu detalicznego zaczęły powstawać nowoczesne centra handlowe pełniące, zarówno rolę ośrodków nowoczesnego handlu, jak i funkcje rekreacyjno-rozrywkowe. Rozwijane są inwestycje pozwalające na rozwój nowych technologii informacyjno –komunikacyjnych ICT (Information Communication Technology), umożliwiające upowszechnienie prywatnych standardów jakości i bezpieczeństwa żywności oraz instytucji nadzorujących ich wdrożenie i monitorowanie towarów.

Bezpośrednie inwestycje w rozwój infrastruktury handlowej końca pierwszej dekady XXI wieku w Polsce idą w kierunku jej rozwoju na terenach małych ośrodków miejskich i związanych z nimi obszarów wiejskich. Do końca 2010 roku przewiduje się wybudowanie 1,5 mln m² powierzchni handlowych, zlokalizowanych głównie w średnich i małych ośrodkach miejskich.

Zdaniem przedstawicieli władz lokalnych (gminnych) centra handlowe wspierają restrukturyzację rynków lokalnych i regionalnych. Przyczynami tego zjawiska są: ich budowa na niewykorzystanych obszarach miast, a także na przebudowie niszczących zabytków przemysłowych w nowoczesne centra, zachowując ich historyczny charakter. Ponadto pozytywne opinie uzyskują u władz lokalnych inwestycje w centra handlowe, dystrybucyjne i logistyczne, ponieważ przyczyniają się one do podnoszenia atrakcyjności danego obszaru, przyciągania turystów i tworzenia nowych miejsc pracy. Wpływają także na podnoszenie kultury pracy i nowych standardów w handlu. Nowe formy handlu kreują u konsumentów nowe zachowania zakupowe, kulturę rekreacji i wypoczynku.

W przyszłości ogólna samorządowa powinna znacznie więcej uwagi przywiązywać do sprostania wyzwania, jakim jest proces koncentracji handlu na terenach małych miast i obszarów wiejskich, a także ochronie potencjału małych przedsiębiorstw współdziałających z lokalnym handlem. Umożliwi to władzom samorządowym ustalenie: zdolności dotychczasowej infrastruktury handlowej do zaspokojenia potrzeb lokalnych. Pozwoli na określenie celowości, lokalizacji i tempa koncentracji infrastruktury handlowej.

Nowe inicjatywy wiejskie, czy spełnią oczekiwania społeczności lokalnych? - R. Kamiński

W 2009 roku program LEADER i lokalne grupy działania (LGD) stały się na polskiej wsi zjawiskiem powszechnym. Plan na lata 2007-2013 zakładał powołanie 200 lokalnych grup działania, które miały funkcjonować na obszarze pokrywającym w ponad 50% terytorium Polski. W 2009 roku zawiązały się skutecznie i złożyły wnioski o wybór 344 lokalne grupy działania, obejmujące ponad 90% terytorium Polski. Ostatecznie wybrano 338 LGD, mamy więc do czynienia z masowym pojawianiem się partnerstw lokalnych na polskiej wsi. Tak masowe podejście musi skłaniać do pytań o jakość i autentyczność oddolnego charakteru tego nowego zjawiska. Badania w ramach tego tematu, poświęcone partnerstwom, potwierdzają pojawianie się nieprawidłowości i zagrożeń dominacji poszczególnych środowisk, lub osób. W wielu środowiskach następuje dominacja samorządów lokalnych zarówno w sferze funkcjonowania biura LGD, jak i wszystkich decyzji poprzez silniejszy sektor publiczny. Przeprowadzona w 2009 roku analiza niektórych lokalnych strategii rozwoju przygotowanych przez LGD pozwala potwierdzić tezę Furmankiewicza, który twierdzi, że w niektórych przypadkach utworzenie „partnerstwa” miało głównie na celu pozyskanie

środków, a projekty, chociaż reklamowane jako „partnerskie”, w materiałach promocyjnych i sprawozdaniach faktycznie w małym stopniu wynikały z rzeczywistego zaangażowania i pomysłów lokalnych środowisk. Trzeba jednak pamiętać, że początki programu LEADER w Europie zachodniej były podobne, co potwierdzają liczne raporty i badania naukowe.

Generalnie jednak, doświadczenia kilkunastu lat wdrażania podejścia partnerskiego w Europie wskazują, że konieczność włączenia partnerów z różnych sektorów, demokratyczne procedury, oddolność i niewielkie środki bezpośrednio zaangażowane na program LEADER są sprzymierzeńcem dobrych rezultatów funkcjonowania partnerstw. Robert Lukesh dokonując przeglądu średniookresowego programu LEADER w Europie zauważył, że nawet, jeżeli partnerstwa początkowo tworzone były wyłącznie z oportunistycznych tj. pobudek pozyskania funduszy, takie sztucznie stworzone partnerstwa i tak zaczynają żyć swoim własnym życiem, co nazywa autor „efektem Pigmaliona”. Również w Polsce można znaleźć szereg przykładów, w których na podobnej zasadzie samorządy (zarówno wójtowie, burmistrzowie, jak i radni) podążające za LEADERem dla pieniędzy, dostrzegły już walor społeczny i pozytywne efekty oddolnych inicjatyw. Śmiało możemy więc liczyć na „efekt Pigmaliona” także u nas, a konieczność spełnienia przez LGD szeregu warunków i opracowania procedur dla podziału relatywnie niewielkich środków, może skutecznie zniechęcić potencjalnych manipulatorów.

5. Wiejski rynek pracy

Zatrudnienie ludności w gospodarstwach rolnych w latach 2005-2007- I. Frenkel

Analiza rynku pracy, możliwa na podstawie danych GUS w odniesieniu do ludności wiejskiej, obejmuje najdalej lata 2005-2007 i prowadzi do następujących głównych wniosków.

Analiza czasu pracy wykazała, że w 2007 r. z ogólnej liczby osób pracujących w gospodarstwie rolnym kryterium osoby pełnozatrudnionej w gospodarstwie (tzw. rocznej jednostki pracy – RJP) spełniało 14,6%. Pozostali pracowali w niepełnym wymiarze, w tym 61,6% pracowało mniej niż ½ RJP, a 42,3% mniej niż ¼ RJP. Tak wysokie odsetki niepełnozatrudnionych w gospodarstwie wiążą się częściowo z tym, że znaczna ich część pracuje jednocześnie poza gospodarstwem. Niepełne zatrudnienie jest jednak także wysokie wśród osób pracujących wyłącznie w gospodarstwie. W 2007 r. tylko co piąta z tych osób pracowała w pełnym wymiarze, a ponad połowa (52,8%) pracowała mniej niż na ½ RJP, w tym 34,3% na mniej niż ¼ RJP. Odsetki pracujących w najniższym wymiarze czasu pracy maleją, a osób pełnozatrudnionych rosną w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa, jednak dopiero w gospodarstwach użytkujących przynajmniej 30 ha większość pracujących stanowią osoby pełnozatrudnione (52-53%). Dane te wskazują, że jednym z głównych czynników niepełnego zatrudnienia jest rozdrobnienie gospodarstw rolnych. Ważną rolę odgrywa także stosunkowo wysoki, w populacji pracujących wyłącznie w gospodarstwie, udział kobiet i osób w wieku poprodukcyjnym. Jednak nawet wśród mężczyzn w wieku produkcyjnym większość pracujących wyłącznie w gospodarstwie stanowią osoby pracujące w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Analiza zmian w strukturze źródeł utrzymania gospodarstw prowadzących działalność rolniczą wykazała m.in. znaczny wzrost odsetka gospodarstw uzyskujących dochody z pracy

najemnej (z 41,5% w 2005 r. do 51,5% w 2007 r.) i z pozarolniczej działalności gospodarczej (z 8,4% do 14,2%). W podziale według głównego źródła utrzymania zmniejszył się odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z prowadzenia działalności rolniczej (z 26,9% do 25,3%, w tym w gospodarstwach powyżej 1 ha UR z 36,3% do 33,7%), wzrósł natomiast odsetek tych, dla których głównym źródłem dochodu była praca najemna (z 29,15 do 31,6%, w tym w gospodarstwach powyżej 1 ha UR z 25,5% do 28,2%). Analogiczne kierunki zmian nastąpiły prawie we wszystkich grupach obszarowych.

Analiza zmian zatrudnienia i źródeł dochodów ludności w gospodarstwach rolnych w ujęciu przestrzennym wykazała, że tendencje przedstawione w skali ogólnokrajowej występowały na ogół, z mniejszym lub większym natężeniem, także w większości województw. Dotyczyło to zwłaszcza zwiększenia przeciętnego obszaru gospodarstwa rolnego, wzrostu odsetka pracujących poza gospodarstwem i odsetka gospodarstw uzyskujących dochody i utrzymujących się głównie z tej pracy, jak również zmian w strukturze pracujących według cech demograficznych i edukacyjnych. Analiza ta wykazała ponadto, że wojewódzkie różnice większości badanych struktur zatrudnienia i źródeł dochodów były i pozostały na ogół bardzo duże i że jednym z głównych czynników tego zróżnicowania są różnice struktury obszarowej gospodarstw rolnych. W województwach o przewadze drobnych gospodarstw odsetek pracujących poza gospodarstwem jest znacznie wyższy, a odsetek pełnozatrudnionych w gospodarstwie jest znacznie niższy niż w województwach o przewadze większych gospodarstw rolnych. Obie grupy województw różnią się także istotnie pod względem struktury wieku pracujących wyłącznie w gospodarstwie: jest ona znacznie „starsza” w pierwszej niż w drugiej grupie. Stosunkowo mniejszą zależność od struktury obszarowej odnotowano m.in. w przypadku poziomu wykształcenia użytkowników, który jest na ogół podobny w województwach o mniejszym i większym rozdrobnieniu gospodarstw.

Przestrzenne zróżnicowanie struktur demograficznych i jego wpływ na rynek pracy - M. Stanny

Celem badań było ukazanie stopnia zróżnicowania rynku pracy w kontekście rozkładu przestrzennego struktury demograficznej ludności dla obszarów wiejskich w Polsce. W tym celu obliczono, za pomocą metody taksonomicznej sum standaryzowanych, poziom rozwoju obszarów wiejskich, w agregacji gminnej, w zależności od struktur demograficznych, a następnie porównane zostały uzyskane rozkłady przestrzenne mierników syntetycznych.

W badaniu ustalono, że zrównoważony lokalny rynek pracy występuje tam, gdzie korzystne struktury demograficzne zlokalizowane są wokół największych ośrodków regionalnych w Polsce, co związane jest z rozwojem pozarolniczych funkcji gospodarczych gmin i silnym uzależnieniem od rynków miejskich. Została poddana również weryfikacji hipoteza, że wysoki stopień zrównoważenia lokalnego rynku pracy jest tam, gdzie podaż zasobów pracy jest niska, co wynika z przemian demograficznych, uwarunkowanych m.in. procesami migracyjnymi.

Klasyfikacja gmin prowadząca do uzyskania grup obiektów podobnych za pomocą przyjętej w badaniu procedury taksonomicznej, opartej na metodzie sum standaryzowanych wskazała, iż niekorzystna charakterystyka struktur demograficznych obejmuje gminy skupione niemal wyłącznie na obszarach dawnego tzw. zaboru rosyjskiego. Zasadniczo przestrzeń środkowo-wschodniej Polski, za wyjątkiem obszarów podmiejskich Warszawy, Kielc, Radomia,

Białegostoku, Siedlec, Lublina sklasyfikowana jest poniżej średniego stopnia oceny sytuacji według omawianego kryterium.

Przeciwny biegun najkorzystniejszej oceny w tym zakresie, występuje w postaci znacznych skupień na Opolszczyźnie, Kaszubach, Żuławach, Warmii i Przedgórzu Karpackim z Podhalem. Choć wiejskie strefy dużych miast w Polsce otoczone są także pierścieniem gmin o korzystniejszych parametrach wskaźnika syntetycznego (szczególnie Kielce, Radom), to jednak niewiele z nich przynależy do najwyższego poziomu.

Ludność rolnicza na rynku pracy w Polsce - M. Błąd

Z badań jakościowych nad wielozawodowością, przeprowadzonych w gminie Gródek (podlaskie) na próbie 58 rodzin (łącznie 118 pracujących członków gospodarstw domowych) wynika, iż podejmowanie pracy pozarolniczej w rodzinach rolniczych jest zjawiskiem trwałym. Z jednej strony, niemal 90% badanych zamierzało kontynuować działalność rolniczą. Z drugiej zaś, niemal wszyscy prowadzący działalność pozarolniczą (93%) planowali ją kontynuować i traktowali jako trwałą, nie zaś przejściową aktywność.

Najliczniejszą grupę wśród badanych osób stanowili pracujący głównie poza gospodarstwem rolnym (ok. 60%), zaś najmniej liczną – pracujący głównie w gospodarstwie. Osoby wielozawodowe stanowiły 66% wszystkich badanych. Wielozawodowość popularna była wśród ludzi młodych, niemal połowa wszystkich pracujących pozarolniczo to osoby do 40 lat.

Z badań wynika, iż kierownicy gospodarstw częściej (60%) niż współmałżonkowie (38%) podejmowali działalność pozarolniczą. Niemal wszyscy pracujący wykonywali pracę stałą (97%). Praca najemna była bardziej popularna niż działalność własna, gdyż podjęło ją niemal ¾ osób. Przedsiębiorczość nie była zatem cechą wyróżniającą badaną zbiorowość.

Wykonujący pracę najemną pracowali zasadniczo w usługach (około 50%) wykonując z reguły najprostsze prace fizyczne i umysłowe. Zatrudnieni w działalności produkcyjnej związani byli z produkcją drzewną, rozpowszechnioną z uwagi na ponad 50% zalesienie gminy. Z wywiadów wynika, iż wielu mieszkańców gminy pracowało też w szarej strefie, zwłaszcza w tartakach i zbieractwie grzybów.

Okazało się, iż głównym motywem podjęcia pracy pozarolniczej były względy finansowe i chęć uzyskania wyższego poziomu życia (łącznie 55% wskazań w przypadku pracy najemnej i 68% w przypadku działalności własnej). Żaden z respondentów pracujących najemnie nie wskazał jako motywu podjęcia pracy poza rolnictwem, ani chęci wykorzystania posiadanych kwalifikacji, ani też zrealizowania marzeń i pasji. Odpowiedzi te były kompatybilne z odpowiedziami na pytanie o poziom dochodów uzyskiwanych z gospodarstwa rolnego. Mianowicie, aż 93,1% respondentów odpowiedziało, iż są one za niskie, reszta, iż są wystarczające. Nikt zaś nie wskazał, że są one wysokie.

Gdy zapytano o motywy kontynuacji działalności rolniczej, mimo, iż, zdaniem respondentów, nie przynosi ona wystarczających dochodów, niemal 30% wszystkich wskazań dotyczyło odpowiedzi, iż ziemia ma dla badanych wartość sentymentalną, są do niej przywiązani, otrzymali ją po rodzicach i nawet, jeśli jest ona niedochodowa, nie chcą porzucić pracy na roli. Warto zaznaczyć, iż wśród powodów znalazły się również takie: uprawa ziemi dla

uzyskania dopłat bezpośrednich, gospodarowanie na roli dla samozaopatrzenia oraz praca rolnicza jako hobby.

Badania prowadzą do wniosków, iż dochody z pracy pozarolniczej odgrywały znaczącą rolę w dochodach całkowitych badanych rodzin. Dla niemal 40% rodzin udział dochodów z pracy pozarolniczej w dochodach gospodarstwa domowego ogółem wyniósł powyżej 75%. Dla niemal połowy badanych rodzin dochód z pracy poza gospodarstwem rolnym wyniósł 50% i więcej wszystkich uzyskiwanych dochodów. Wielozawodowość niewątpliwie okazała się strategią przetrwania rodzin rolniczych i uzyskania wyższego poziomu dochodu. Ma to szczególne znaczenie na terenie badanej gminy Gródek, która jest gminą depopulacyjną, położoną w mniej gospodarczo rozwiniętej części wschodnich terenów Polski. W obliczu tego, iż z jednej strony praca pozarolnicza jest traktowana jako aktywność trwała, z drugiej zaś wiele jest powodów, dla których rolnicy wielozawodowi nie chcą pozbyć się ziemi i pracy w gospodarstwie rolnym, stwierdzono, iż żadna z tych form działalności nie ma tendencji zanikającej.

6. Ochrona środowiska

Świadomość ekologiczna mieszkańców polskiej wsi - A. Bołtromiuk

Analiza wyników badań ankietowych nad świadomością ekologiczną Polaków przeprowadzonych w latach 2008-2009 pozwoliła na sformułowanie m.in. następujących wniosków.

- Mimo iż pojęcie „zrównoważony rozwój” poprawnie identyfikuje zaledwie około 1/3 respondentów, to jego ideę podziela ponad 70% polskiego społeczeństwa i to zarówno w wymiarze ogólnogospodarczym, jak i lokalnym. Podobny odsetek respondentów docenia wartość dialogu społecznego przy podejmowaniu istotnych dla kraju decyzji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

- Ponad 2/3 badanych raczej nie postrzega relacji między ochroną środowiska a wzrostem gospodarczym w kategoriach konfliktu. Wyraźnie widoczne są opozycyjne grupy respondentów o odmiennych, jasno sprecyzowanych priorytetach w odniesieniu do ochrony środowiska i wzrostu gospodarczego: prośrodowiskowi (około 20%) i prorozwojowi (15%) oraz dość liczna grupa nie mająca opinii na ten temat (15%).

- Większą wiarę, w odniesieniu do ochrony zasobów naturalnych, społeczeństwo pokłada raczej w zmianach technologii niż w zmianie nawyków konsumpcyjnych, czy edukacji, co nie napawa optymizmem. Także zmniejszenie deklarowanej skłonności do oszczędności zasobów (np. energii) świadczy o umacnianiu się konsumpcyjnego stylu życia polskiego społeczeństwa.

- Potencjał społecznej gotowości do działań indywidualnych na rzecz środowiska jest dość duży, a wartości ekologiczne wielu Polaków uważa za ważne. Jednak składają się na to zarówno realne działania i gotowość do nich, jak też deklaracje będące wynikiem ekologicznej poprawności. Efektem tego jest duża rozbieżność między deklaracjami a rzeczywistymi zachowaniami.

- Prymat zachowań premiowanych wymiernymi korzyściami finansowymi jest bardzo wyraźny. Wprawdzie najszlachetniejszym motywem skłaniającym ludzi do działań na rzecz środowiska jest uznanie jakości środowiska za wartość samą w sobie, jednak rzeczywiste działania wymagają obecności wartości instrumentalnych, takich jak ekonomiczne i zdrowotne. Stąd też, aby skłonić ludzi do zmiany zachowań na bardziej proekologiczne, należy wyposażyć je w premię ekonomiczną.

- Zdziwienie i niepokój budzi bardzo mała rozpoznawalność w społeczeństwie ekologicznych organizacji pozarządowych oraz ograniczona wiedza o ich działalności. Takie wyniki badań powinny stanowić dla NGO bodziec do wchodzenia w bliższe interakcje ze społeczeństwem i do rozszerzenia działań o charakterze promocyjnym. Należy jednak dodać, że chociaż działacze ekologiczni pozostają na ogół anonimowi, to większość społeczeństwa pozytywnie postrzega osoby aktywnie angażujące się w działalność na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego. Ponadto akceptacja społeczna dla tego rodzaju postaw powoduje, że maleją obawy Polaków przed brakiem zrozumienia dla przejawianych zachowań proekologicznych ze strony otoczenia.

- Oczekiwania co do inicjowania działań na rzecz środowiska i ponoszenia odpowiedzialności za jego stan lokowane są coraz częściej w organach lokalnej władzy oraz w postawach miejscowych społeczności. Do podmiotów tych dołączyła w ostatnich latach Unia Europejska, której badani przypisują rolę w formie unormowań prawnych, dodatkowych środków finansowych i pewnych wzorców postępowania.

- Najczęściej wymieniane przez respondentów zagrożenia środowiskowe – zmiany klimatyczne i „dziura ozonowa” stanowią w dużej mierze odzwierciedlenie rzeczywistości medialnej, niekoniecznie zaś obrazują realne społeczne uznanie dla wagi problemu. Wskazuje to na bardzo dużą rolę mediów w dziedzinie edukacji ekologicznej społeczeństwa, a także odpowiedzialność za dostarczanie aktualnych i rzetelnych informacji na tematy związane ze środowiskiem.

Natura 2000 – identyfikacja konfliktów w oparciu o doświadczenia europejskie - D. Klepacka-Kołodziejska

Z doświadczeń wielu państw europejskich wynika, że wyznaczanie terenów Natura 2000 łączy się z niechęcią mieszkańców, protestami, lękami o przyszłą sytuację gospodarczą tych terenów. Uprzedzenia te wynikały z niedoinformowania, głównie z utożsamiania Natury 2000 ze ścisłą ochroną, a tym samym zupełną niemożliwością prowadzenia działań gospodarczych. W wielu państwach członkowskich, jednym z przykładów jest Hiszpania, wprowadzono bardzo rozległą kampanię informacyjną. Składała się ona ze spotkań z mieszkańcami, wyjazdów studyjnych do innych państw, w których mieszkańcy biznesowo potrafili wykorzystywać walory terenów chronionych i czerpali z tego tytułu wymierne korzyści.

Z doświadczeń francuskich wynika, iż bardzo skuteczna jest promocja regionu, oraz jego istniejących produktów i/lub usług, jeśli używa się do tego wizerunku programu Natura 2000. Niejednokrotnie, promując region, tworzono jego wizerunek składający się z przyrodniczego bogactwa dającego wrażenie sielanki, łączenie go z kulturą i komercyjnymi

produktami/usługami. Wtedy ważnym znakiem rozpoznawczym gwarantującym realność tego wizerunku było hasło Natura 2000.

Doświadczenia państw europejskich wskazują na to, że wiele konfliktów na terenach Natura 2000 powstaje w wyniku nałożenia na te tereny ograniczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej i inwestycyjnej. Takie konflikty były przełamywane wyłącznie na drodze dialogu między poszczególnymi stronami - władzami lokalnymi, przedsiębiorcami, rolnikami i mieszkańcami – w celu obalania barier wynikających z niedoinformowania.

Ważne są działania wspierające przedsiębiorczość dozwoloną na terenach Natura 2000. Wiele działalności gospodarczych musiano bowiem zaprzestać, ale można wspierać inne. W tym celu stworzono listy działalności, jakie mogą być wykonywane na danym terenie, a także przy pomocy środków publicznych i prywatnych, tworzą centra wspierania biznesu w kierunku tych działalności.

Niektóre przykłady wskazują na korzyści wynikające z powrotu do dawnych funkcji niektórych terenów. Na przykład na szwedzkiej wyspie Stora Karslo oraz Halkyn Mountain w Wielkiej Brytanii zdecydowano się na przywrócenie wypasu owiec, gdyż w wyniku zaniechania tej działalności, w Szwecji łąki zaczęły zarastać jałowcem, co spowodowało giniecie wartościowych gatunków roślin, zależnych od otwartych łąk. W Halkyn Mountain natomiast uregulowano wypas owiec, który do tej pory nie był optymalny dla tych terenów (w jednych miejscach był za duży w innych za mały).

7. Społeczny rozwój wsi

Ekonomiczne a psychologiczne uwarunkowania nastrojów i opinii rolników w pięć lat po akcesji - B. Fedyszak-Radziejowska

Dla polskich rolników, a także dla polskiej wsi, rok 1989 nie okazał się takim przełomem, jakim był w skali całego kraju. Wieś i rolnictwo nie uzyskały w pierwszych latach transformacji ani dobrej polityki rolnej, ani jej jasno sformułowanego programu. Dopiero 1 maja 2004 roku, czyli dzień włączenia obszarów wiejskich wraz ze wszystkimi ich problemami w obszar oddziaływania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) UE stał się początkiem realnie dokonującej się transformacji zarówno w wiejskiej i rolniczej „gospodarce”, jak i w świadomości mieszkańców wsi.

Wyniki badań CBOS z 2007 roku pokazują wyraźny wzrost optymizmu zarówno wśród mieszkańców wsi, jak i rolników, którzy najwyraźniej uwierzyli w swoją dobrą przyszłość i chociaż ich sytuacja materialna uległa niewielkiej poprawie. Stali się oni podobni w swoich poglądach i opiniach do reszty polskiego społeczeństwa.

Jednak najnowszy sondaż z kwietnia 2009 roku pokazuje, że te pozytywne zmiany mają niekoniecznie trwałe charakter. Ponownie spadł procent rolników przekonanych o integracji jako źródle korzyści odczuwanych osobiście (do 29%). Co więcej, w 2009 roku ponownie przewagę zdobyli sceptycy (32%) nad optymistami (29%).

Ekonomiczne uwarunkowania opinii i nastrojów mają w społeczności rolników decydujące znaczenie. Nadzieja na psychologiczny, prounijny entuzjizm rolników, niezależny od

ekonomicznej sytuacji ich gospodarstw rolnych, jest więc nieuzasadniona. Integracja z UE jest dla rolników początkiem transformacji, ale o ich postawach zadecyduje, jak można sądzić po omawianych wahaniach nastrojów, ekonomiczna sfera akcesji, czyli kształt polityki rolnej w kolejnych latach obecnego budżetu 2007-2013 r. i po 2013 r.

Zasoby środowisk wiejskich – diagnozy i prognozy - I. Bukraba-Rylska

Socjologia, jako dyscyplina nakierowana na gloryfikowanie epoki przemysłowej (Habermas) już z założenia jest wroga wsi i rolnictwu. Te wpisane w paradygmat dyscypliny założenia i kryteria przyczyniają się do tendencyjnego prezentowania rzeczywistości. Przykładów dostarczają choćby krytyczne analizy kondycji polskiego rolnictwa prezentowane w okresie przedakcesyjnym, podczas gdy bardziej wnikliwe badania pokazywały przewagę polskiego rolnictwa nad unijnym (patrz np. wskaźnik społecznej sprawności rolnictwa T. Hunka).

Podobną stronniczością odznaczają się często formułowane sądy na temat poziomu kapitału społecznego mieszkańców wsi. Jeżeli stosować wskaźniki odnoszące się do „miejskiego”, „stowarzyszeniowego” wzoru społeczeństwa obywatelskiego, to wieś istotnie prezentuje się gorzej. Jeżeli jednak uwzględnić także wskaźniki „wiejskie”, „wspólnotowe” – obraz rysuje się zgoła odwrotnie. Warto tu nadmienić, że jeden z najważniejszych badaczy kapitału społecznego, R. Putnam przywiązuje o wiele większą wagę właśnie do jego „wspólnotowych” form, nazywając organizacje trzeciego sektora namiastką i „socjologiczną sztuczną murawą”, która absolutnie nie generuje zaufania i umiejętności stowarzyszania się.

Na skutek tego typu interpretacji - zmitologizowanych, schematycznych i zawierających cząstkowe dane – opinii publicznej jawi się często nieprawdziwy obraz wsi.

Mieszkańcy wsi wobec rosnącego znaczenia kultury konsumpcyjnej – aspiracje, oczekiwania, możliwości - S. Michalska

Po roku 1989 stale wzrasta w Polsce skala, zróżnicowanie i poziom konsumpcji, a co za tym idzie również wzrost znaczenia tego, co nazywa się kulturą konsumpcyjną. Polska wieś, pod względem warunków życia odbiega zarówno od poziomu krajów europejskich jak również od poziomu życia mieszkańców miast. Społeczeństwo polskie, generalnie biedniejsze niż społeczności zachodnie dodatkowo coraz mocniej różnicuje się wewnątrz. Najbiedniejsi z trudem mogą podołać chęciom zaspokojenia odczuwanych i deklarowanych potrzeb. Jednocześnie można zauważyć, że możliwości konsumpcyjne jednostek coraz mocniej wypierają tradycyjne wyznaczniki statusu, takie jak pozycja społeczna czy zawodowa.

Jednak stojąc przed wyborem między konsumpcją a inwestycjami zdecydowana większość badanych mieszkańców wsi wybierała sposoby zachowania, wskazujące preferowanie strategii inwestycyjnych, nie konsumpcyjnych, co uznaje się za zachowania charakteryzujące dojrzałych, odnajdujących się w realiach współczesnego świata posiadaczy osobowości nowoczesnej. Najwyraźniej strategii proinwestycyjne deklarowali przedstawiciele typów „aktywnych”: „poszukujących” oraz „życiowych marzycieli”, ale także, bardzo wyraźnie, „usatysfakcjonowanych”, czyli tej orientacji, która cechowała się brakiem ambitnych dążeń życiowych. Najbardziej skłonni do zachowań konsumpcyjnych byli przedstawiciele „rezygnowanych minimalistów”, zatem ci mieszkańcy wsi, którzy żyjąc w bardzo trudnych warunkach ograniczają swe życiowe dążenia do minimum.

Wyniki zaprezentowanych badań pokazują, że sama chęć dokonania zmian w swoim życiu, akceptowanie wartości proponowanych przez kulturę konsumpcyjną nie wystarcza, by uruchamiać mechanizmy pozwalające jednostkom realizować bardziej ambitne plany i nie przekłada się na chęć działania na rzecz zmian w swoim otoczeniu. W sytuacji, gdy brak jest zaspokojenia potrzeb podstawowych, materialnych, a także tych związanych z poczuciem bezpieczeństwa, mimo rozbudzonych i akceptowanych aspiracji nie udaje się wyzwolić aktywności i potencjału jednostek, który mógłby pozwolić im na realizację bardziej ambitnych planów. Rozbudzone aspiracje życiowe, wysoki poziom akceptacji wartości konsumpcyjnych, w połączeniu ze złą sytuacją materialną jednostek powodują zniechęcenie, pesymizm i apatię, niechęć do angażowania się w jakiegokolwiek działania (jak obserwujemy to w przypadku „życiowych marzycieli”). Z kolei ci mieszkańcy wsi, którzy w swych deklaracjach nie zdradzają bardziej ambitnych życiowych celów, jednak są zadowoleni z materialnej sytuacji swych rodzin mają aktywny stosunek do własnej przyszłości i chętniej angażują się w działania na rzecz ogółu.

8. Młodzież wiejska

Młodzież wiejska na różnych szczeblach edukacji – charakterystyki społeczne i osobowościowe - K. Szafraniec

Tło społeczne, z którego wywodzi się wiejska młodzież jest mniej korzystne niż to, z którego wywodzi się miejska młodzież. Rodzice wiejskich nastolatków dwukrotnie częściej dysponują wykształceniem poniżej średniego i prawie trzykrotnie rzadziej wykształceniem wyższym. Informacja ta jest wskaźnikowa nie tylko dla habitusu (czyli schematów myśli, percepcji, oceniania i działania) badanej młodzieży, lecz również dla statusu ekonomicznego ich rodzin. Sytuacja pod tym względem nadal wyraźnie uprzywilejowuje miejską młodzież.

Różnice środowiskowe są również widoczne w statusie edukacyjnym badanej młodzieży. Młodzież wiejska dwukrotnie częściej od miejskiej preferuje szkoły średnie o zawodowym profilu i ponad dwukrotnie rzadziej wyraża zainteresowanie nauką w liceach ogólnokształcących. Mimo tych różnic aspiracje (edukacyjne i życiowe) młodzieży wiejskiej są relatywnie wysokie. Naukę chce kontynuować 85% wiejskich i 91% miejskich dziewczętnastolatków. Spośród nich na uczelniach wyższych chce studiować 65% wiejskiej młodzieży, w tym 17% myśli o wykształceniu "wyższym plus" (drugi fakultet, studia podyplomowe, doktoranckie). Dla porównania młodzież z dużych miast formułuje analogiczne plany na poziomie 77,5% oraz 23%.

Jednocześnie aspiracje dotyczące kariery zawodowej ukazują wiejskich nastolatków jako mniej ambitnych - rzadziej nastawiają się oni na zawody i stanowiska wymagające bardzo wysokich kwalifikacji, dużej odpowiedzialności czy wysokiego ryzyka (30% w porównaniu z 43% w odniesieniu do młodzieży miejskiej), częściej zadowolają się średnim szczeblem kariery, a zwłaszcza takim jej przebiegiem, który nie stawia zbyt wygórowanych wymagań profesjonalnych czy osobowościowych. Mają również niższe oczekiwania płacowe.

Aksjologicznie wiejską młodzież niewiele różni od miejskiej młodzieży. Poza dużym - tradycyjnie - przywiązaniem do wartości życia rodzinnego i przyjaźni (ok. 80%) młodzież ta podkreśla wagę interesującej pracy (ponad 70%), prestiżu, szacunku, społecznej przydatności

(60%). Dobrze płatna praca jest ważna dla ponad połowy spośród nich, ale bogactwo jako takie jest już mniej atrakcyjne (ok. 40%). Młodzież wiejska jest w nieco mniejszym stopniu konsumpcyjnie nastawiona, za to bardziej konwencjonalna, bardziej też ceni sobie spokojne życie ("bez wygód, ale i bez trosk"). Można odnieść wrażenie, że jest skłonna zadowoląć się skromniejszymi niż młodzież miejska wymaganiami. Cechy charakteru, jakie sobie często przypisuje (ambicja, zaradność, konsekwencja w dążeniu do celu) nakazują przypuszczać, iż młodzież ta ma znaczne zasoby motywacyjne do skutecznego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Edukacja jako czynnik (de)stygmatyzacji młodzieży wiejskiej – J. Domalewski

Miejsce zamieszkania od zawsze w Polsce było czynnikiem różnicującym drogi szkolne młodzieży. Wiejskie pochodzenie wyznaczało „gorszy” typ kariery szkolnej, a w konsekwencji mniejsze szanse na osiągnięcie w przyszłości wysokiej pozycji społecznej. Jednak w ostatnich dwóch dziesięcioleciach miało miejsce w polskim systemie edukacji szereg zmian, które sprawiły, że wykształcenie jest dostępne dla młodzieży wiejskiej w stopniu wcześniej nie odnotowywanym.

Jednak mimo zmian, jakie zaszły w polskim systemie edukacji wiejskie pochodzenie nadal wyznacza gorszy typ kariery szkolnej. Młodzież wiejska częściej podejmuje naukę w szkołach ponadgimnazjalnych o niższym poziomie wymagań, mimo że jej wyniki na egzaminach gimnazjalnych czy oceny na świadectwie ukończenia gimnazjum, stanowiące kryterium selekcji do szkół maturalnych są porównywalne z wynikami i ocenami jej miejskich rówieśników. W wyborach młodzieży wiejskiej daje o sobie znać wyraźny stygmat miejsca zamieszkania, determinujący bardziej pragmatyczne i często formułowane z nadmierną wręcz ostrożnością decyzje edukacyjne.

Okazuje się jednak, że w toku nauki w szkole ponadgimnazjalnej wiejskie pochodzenie wyraźnie traci na znaczeniu. Młodzi mieszkańcy wsi w swoich decyzjach odnośnie egzaminu dojrzałości, którego wyniki stanowią podstawę rekrutacji do większości szkół wyższych, w zasadzie nie różnią się od swoich miejskich rówieśników. Wydaje się, że podjęcie przez młodzież wiejską nauki w szkołach o średnim i wysokim poziomie, która z powodzeniem jest kontynuowana aż do klasy maturalnej buduje w niej wiarę w siebie i własne umiejętności, które wyzwalają bardziej ambitne decyzje edukacyjne odnośnie egzaminu dojrzałości. Co więcej, dokonywane przez wiejskich maturzystów oceny szans realizacji własnych planów edukacyjnych i zawodowych są bardziej optymistyczne, niż te jakie deklarują ich miejscy rówieśnicy. Dotarcie do klasy maturalnej w szkole ponadgimnazjalnej wydaje się budować w młodzieży wiejskiej przekonanie o możliwości podejmowania wyzwań, które jej młodszym kolegom (uczniom klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych) jawią się jako niedostępne.

Problem w tym, że nieobecny w decyzjach edukacyjnych maturzystów stygmat miejscem pochodzenia daje o sobie wyraźnie znać w sferze aspiracji kształceniowych. Młodzież wiejska mimo takich samych umiejętności szkolnych, jakie posiadają jej miejscy rówieśnicy i takich samych charakterystyk społecznych rodziny pochodzenia formułuje mniej ambitne plany edukacyjne na przyszłość, które znajdują odzwierciedlenie w jej biografiach szkolnych w dorosłym życiu. Droga edukacyjna, jaką przebyli młodzi dorośli wywodzący się ze wsi jest wyraźnie naznaczona „piętnem” pochodzenia (krótszy cykl kształcenia kończący się na zasadniczej szkole zawodowej, szkole maturalnej, relatywnie rzadko podejmowane studia w

szkołach wyższych, a jeśli już to „drugiej” kategorii). Wprawdzie niewielka część młodzieży wiejskiej w szczególności ta wywodząca się z rodzin dysponujących pewnym kapitałem kulturowym (o średnim statusie społecznym) podejmuje próbę przekroczenia wcześniej postrzeganych jako nieprzekraczalne barier, kontynuując po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej kształcenie w szkołach maturalnych, rzadziej wyższych, jednak stanowi ona wyraźną mniejszość. Kluczowe bowiem okazują się być decyzje podejmowane na progu szkoły średniej, które wyraźnie naznaczone jest wiejskim stygmatem. Dalsze losy edukacyjne młodzieży wiejskiej są ich konsekwencją i tylko dla nielicznej jej części dysponującej pewnym kapitałem kulturowym i podejmującej naukę w dobrych szkołach ponadgimnazjalnych, miejsce pochodzenia staje się mało znaczącym z perspektywy budowania bieżącej, ale nie dalekosiężnej strategii edukacyjnej czynnikiem.

Edukacja jako wyznacznik szans młodzieży wiejskiej na rynku pracy – K. Wasielewski

Poziom wykształcenia, jak i ścieżka edukacyjna, w wyraźny sposób różnicują możliwości zajęcia pozycji zawodowej. Im dłuższa ścieżka edukacyjna tym większe profity na rynku pracy (wyższa pozycja zawodowa i wyższe dochody). W przypadku osób, które zdecydowały się kształcić nadprogramowo po studiach magisterskich (II kierunek, MBA, studia doktoranckie), zwraca jednak uwagę brak proporcjonalnych profitów w stosunku do poniesionych nakładów (m.in. czasu włożonego w kształcenie).

Staż pracy (zwłaszcza w przypadku osób niżej wykształconych, bądź kształcących się w trybie zaocznym) sprzyja awansowi zawodowemu w stosunku do osób inwestujących w wykształcenie, m.in. proporcja osób najlepiej i najgorzej wyedukowanych zajmujących stanowiska kierownicze zmniejsza się z 10:1 do 7:1.

Ruchliwość zawodowa jest wprost proporcjonalna do pozycji osiągniętej w pierwszej pracy. Im niższa pozycja zawodowa w pierwszej pracy, tym mniejsze szanse na jej zmianę: brak ruchliwości zawodowej występuje aż u - 83% badanych zajmujących niskie pozycje, 57% na średnich i 45% zajmujących wysokie pozycje zawodowe. Silniej ta tendencja jest widoczna w środowisku miejskim, aniżeli wiejskim.

Da się wyraźnie zauważyć tendencje, że im wyższe dochody uzyskiwane w pierwszej pracy, tym szybszy ich przyrost – jest on silnie związany z poziomem wykształcenia, ok. 60% osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym uzyskuje po kilku latach pracy te same dochody, co na początku swojej kariery zawodowej, a w przypadku absolwentów wyższych uczelni jest to prawie o połowę mniej, bo 35%.

Wraz ze stażem pracy osiągnany dochód jest czynnikiem mniej różnicującym zbiorowość aniżeli zajmowane stanowisko. Jednak dystanse pomiędzy grupami wykształcenia nie zmniejszają się, pomimo zmian stanowiska pracy. Wyraźnie uzyskiwane dochody i stanowiska silnie skorelowane są z płcią oraz środowiskiem zamieszkania (na korzyść mężczyzn i mieszkańca w mieście) – obie zaś osie podziału zróżnicowane są jeszcze w przekroju regionalnym.

V. Projekty badawcze „granty”

Projekty badawcze krajowe finansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1. „Porzucona generacja” – ścieżki edukacyjne i wchodzenie w dorosłość	Doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	2006-2009	274.000
2. Przyczyny zróżnicowanej strategii inwestycyjnej i dynamiki rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich w okresie przed i po wstąpieniu do UE (habilitacyjny)	Dr Beata Pięcek	2007-2009	50.000
3. Badanie porównawcze efektów wpływu polityki rozwoju obszarów wiejskich na gospodarkę krajową i regiony w Polsce i Finlandii	Prof. dr hab. Leszek Klank	2007-2010	246.000
4. Ocena realizacji celu produkcyjno-ekonomicznego rolnictwa dolnośląskiego w warunkach zrównoważonego rozwoju.	Prof. dr hab. Barbara Kutkowska	2008-2010	70.000
5. Determinanty zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce. Problem realizacji polityki spójności w skali regionalnej a spójność czy polaryzacja wewnątrz-regionalnych układów lokalnych. Regionalne centra rozwoju a kształtowanie się obszarów peryferyjnych w koncepcji rozwoju regionalnego polityki spójności	Dr Monika Stanny	2008-2010	120.000
6. Strategie rozwoju gmin wiejskich – podstawy teoretyczne, ocena przydatności i znaczenie w przemianach strukturalnych obszarów wiejskich	Prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak	2008-2010	70.000
7. Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawy identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej	Prof. dr hab. Jerzy Wilkin	2008-2010	150.000
8. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polskich. (badawczo-rozwojowy)	Prof. dr hab. Marek Kłodziński	2008-2010	1.112.000
9. Sytuacja ekonomiczna wielozawodowych rodzin rolniczych	Dr Marta Bład	2008-2010	100.000
10. Znaczenie drugich domów dla rozwoju obszarów wiejskich	Prof. dr hab. Krystian Heffner	2008-2010	148.200
11. Lokalne grupy działania w społecznościach wiejskich: między interwencją a interakcją. Ewaluacja pilotażowego programu LEADER +	Doc. dr hab. Izabella Anna Bukraba- Rylska	2009-2011	100.000
12. Instytucje w procesie przemian strukturalnych i społeczno-ekonomicznych na polskiej wsi i w rolnictwie w świetle wsparcia unijnego	Dr Mirosław Drygas	2009-2011	200.000
13. Wiejskie obszary depopulacyjne. Delimitacja i charakterystyka. Próba wieloczynnikowej delimitacji obszarów depresji demograficznej oraz charakterystyka struktury gospodarczej i społecznej tych obszarów	Prof. dr hab. Andrzej Rosner	2009-2011	163.200

Projekt badawczy promotorski finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1.Mieszkańcy wsi wobec nowego modelu rozwoju wiejskiego.	Prof. dr hab. Maria Halamska	2008-2010	46.000

Projekt badawczy (SPUB) finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1.Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych do ewaluacji ex-ante i ex-post programów rozwoju obszarów wiejskich w UE. (SPUB w ramach VI Programu Ramowego ADVANCED-EVAL)	Prof. dr hab. Leszek Klank	2007-2009	288.381

Projekt badawczy finansowany ze środków Międzynarodowego Centrum Szkolenia i Doradztwa zlecony bezpośrednio IRWiR PAN

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	Koszt projektu
1.Studia podyplomowe prowadzone wspólnie z Międzynarodowym Centrum Szkolenia i Doradztwa – zakończone 80 dyplomami	Prof. dr hab. Andrzej Rosner	2009	35.750 zł

Projekty badawcze finansowane przez instytucje zagraniczne

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	Koszt projektu
1. Development and Application of Advanced Quantitative Methods to Ex-ante and Ex-post Evaluations of Rural Development Programmes in the EU ADVANCED-EVAL VI Ramowy Program UE	Prof. dr hab. Leszek Klank Dr Katarzyna Zawalińska	2006-2009	177.000 euro
2. Actors of rural development and European model of rural development. Competitive analysis: France Poland Hungary (PICS 3138)	Prof. dr hab. Maria Halamska	2008-2009	

Projekty badawcze „granty” zakończone w 2009 roku

* W 2009 r. zakończony został projekt *w ramach VI Ramowego Programu UE pt. „Rozwój i zastosowanie metod ilościowych do oceny ex-ante i ex-post projektów rozwoju obszarów wiejskich (ADVANCED-EVAL)”*, w którym uczestniczyli: *prof. dr hab. Leszek Klank i dr Katarzyna Zawalińska*. Oprócz *Uniwersytetu w Kilonii* (lidera programu), w projekcie uczestniczyli partnerzy z Holandii, Anglii i Słowacji.

Głównym celem projektu było opracowanie metod ilościowych, przy pomocy których oceniane byłyby programy i projekty Komisji Europejskiej. Chodziło o znalezienie takich metod, które umożliwiałyby ocenę czystego wpływu programów nie tylko przy ocenie ex-post ale też ex-ante, i które pozwoliłyby na dokonywanie wyborów projektów już na etapie ich programowania. Komisja Europejska bardzo wysoko oceniła wypracowane narzędzia badawcze i zapowiedziała, że będą one obligatoryjnie stosowane przy ocenie realizowanych projektów w UE już w roku 2010.

* W 2009 roku zakończył się trzyletni, *międzynarodowy program badań « Les acteurs locaux à l'épreuve du modèle européen. Comparaison France-Hongrie-Pologne » (PICS nr 3723)*, w którym uczestniczyły *prof. Maria Halamska, dr Sylwia Michalska oraz mgr Ruta Śpiewak*.

W ramach tego projektu przygotowano *raport „Leader en Pologne. Les voies de l'implémentation du programme”*, który wejdzie w skład książki, podsumowującej ten projekt. Książka, pod redakcją Marie-Claude Maurel i Marii Halamskiej, ukaże się w języku francuskim w marcu 2010 roku; jej wydawcami będą: CEFRES w Pradze oraz IRWiR PAN.

Wspólne badania, skoncentrowane wokół wdrażania programu LEADER, pokazują wewnętrzne sprzeczności tego programu. Z jednej strony tworzą one możliwości dla rozwoju wiejskiego, stając się czynnikiem zakotwiczącym na danym terytorium zasady i środki rozwoju. Z drugiej – wdrażaniu skomplikowanych, odgórnych procedur towarzyszy zjawisko swoistego mimetyzmu, kiedy to konsultanci i grupy ekspertów określają specyfikę lokalnych problemów. Jednocześnie, z powodu tego, że obszary działania w tym programie pokrywają się z okręgami wyborczymi, stwarza to możliwości dużego upolitycznienia programu, w tym także blokady uczestnictwa innych niż wyznaczonych przez władze publiczne, aktorów.

* W 2009 roku zakończony został *grant „Porzucona generacja” – ścieżki edukacyjne i wchodzenie w dorosłość”*, finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, realizowany w latach 2006-2009; kierownikiem projektu była *doc. dr hab. Krystyna Szafraniec*. Poniżej przedstawiamy główne wnioski z przeprowadzonych w tym projekcie badań:

Na skutek uwarunkowań środowiskowych i mechanizmów działających na progu szkół gimnazjalnych, drugi szczebel polskiego systemu edukacji (gimnazjum) jest wyraźnie zróżnicowany wewnętrznie. W szczególności w obrębie gimnazjów działających w dużych miastach można zaobserwować powstawanie ‘segmentów’ społeczno-edukacyjnych, które w efekcie selekcji do szkół ponadgimnazjalnych ulegają odtworzeniu na wyższych szczeblach systemu.

Potwierdza to analiza selekcji szkolnych na poziomie szkół ponadgimnazjalnych. W efekcie tych procesów następuje osadzanie młodych ludzi w odrębnych środowiskach edukacyjnych (szkołach lepszych i gorszych ze względu na poziom wyników uzyskiwanych podczas egzaminu gimnazjalnego) oraz społecznych (charakteryzowanych przez status społeczny rodziny pochodzenia). Obserwujemy przy tym regionalne zróżnicowanie mechanizmu selekcji pomiędzy badanymi województwami. Region z bogatszą ofertą szkół powoduje silniejsze selekcje.

Również w obrębie szkolnictwa wyższego obserwujemy tworzenie się segmentów edukacyjnych zróżnicowanych ze względu na pochodzenie społeczno-środowiskowe młodzieży oraz poziom ocen szkolnych. Dostrzeżone segmenty edukacyjne w obrębie szkolnictwa wyższego przebiegają wzdłuż instytucjonalnych podziałów charakterystycznych dla tego poziomu kształcenia. Są to przede wszystkim status uczelni (publiczna vs niepubliczna), tryb studiowania (stacjonarny – niestacjonarny) oraz typ szkoły wyższej (uniwersytet, politechnika, akademie, PWSZ itp.). Młodzież wiejska częściej trafia do drugiego segmentu kształcenia. Taka alokacja młodzieży to przede wszystkim efekt różnic w kapitale kulturowym rodziny pochodzenia.

Prowadzona równolegle analiza orientacji życiowych młodych dorosłych i młodzieży ukazuje marginalną obecność minimalistycznych nastawień wobec życia i rosnącą dominację orientacji statusowo-konsumpcyjnych, które wśród młodszych roczników, wyraźniej niż wśród starszych, wiążą się z wysokim wartościowaniem niekonwencjonalnej kariery zawodowej i barwnego, nieprzeciętnego stylu życia. Równolegle spada popularność orientacji

nie-materialistycznych wśród młodzieży. Wiejskość sprzyja konwencjonalizacji orientacji życiowych.

* W 2009 roku zakończony został **temat VII „Rzeczywistość społeczna w dążeniach i doświadczeniu życiowym młodego pokolenia – tendencje, napięcia, nadzieje” realizowany w ramach grantu Sieci Naukowej: „Rozpad i Nowy Porządek. Społeczeństwo – Naród - Kultura w okresie wielkiej zmiany” (jednostka reprezentująca Sieć: Instytut Filozofii i Socjologii PAN; kierownik projektu: prof. dr hab. Henryk Domański)**

Temat VII realizowany w latach 2008-2009, którego kierownikiem była **doc. dr hab. Krystyna Szafraniec (IRWiR PAN)** został zakończony następującymi wnioskami:

Mimo, że gimnazjum w założeniu jest szkołą powszechną, jednolitą, charakteryzuje je bardzo wyraźne zróżnicowanie wewnętrzne mające dwa źródła. Pierwsze to środowisko szkoły współokreślające społeczny skład uczniów. Drugie to celowe, intencjonalne procedury rekrutacji do gimnazjów, które sprawiają, że na formalnie nieselekcyjnym progu edukacyjnym między szkołą podstawową a gimnazjum występują procedury przyjmowania uczniów do szkół oparte o ich umiejętności szkolne odzwierciedlone ocenami na świadectwie i wynikami na sprawdzianie zewnętrznym.

Analiza selekcji szkolnych na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej pokazuje, że cały czas mają one charakter społeczny. Obserwujemy przy tym regionalne zróżnicowanie mechanizmu selekcji (pomiędzy badanymi województwami) – w województwie dolnośląskim większa podaż liceów ogólnokształcących powoduje silniejsze selekcje do poszczególnych szkół.

Utrzymuje się cały czas wysoki poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży. Sięgają one coraz częściej poziomu dodatkowych studiów, bądź doktoratu. Wciąż zasadniczym źródłem różnic w aspiracjach edukacyjnych młodzieży są różnice społeczne i środowiskowe. Nadal nieco wyższym poziomem aspiracji charakteryzuje się młodzież miejska aniżeli wiejska. Co prawda różnice na poziomie aspiracji ogólnych są relatywnie niewielkie, to jednak nadal występują one na poziomie realnych decyzji edukacyjnych. Młodzież wiejska nieco częściej planuje studia na uczelniach słabszych, częściej w uczelniach niepublicznych, częściej w trybie zaocznym i wieczorowym. Istotnym czynnikiem kształtowania się planów edukacyjnych młodzieży jest także regionalna dostępność instytucji edukacyjnych. To ona w znacznym stopniu decyduje o wyborach edukacyjnych młodzieży, a w konsekwencji o ich szansach życiowych.

Szansę te rozpatrywano również z perspektywy warunków ustrojowych i cech systemu społecznego. Poziom ich legitymizacji wśród młodych jest wyższy niż wśród starszych kategorii wiekowych i od połowy lat 90. systematycznie, choć bardzo powoli, rośnie, zyskując głównie umiarkowane (ambiwalentne) oceny zachodzących przemian. Zjawisko emigracji młodych – będące wyrazem przekonania o braku szans życiowych we własnym kraju – pełni jednocześnie wiele pozytywnych funkcji (podnosi poziom legitymizacji systemu wśród posiadających doświadczenie emigracji i daje szansę na rozwiązanie podstawowych dylematów związanych z tzw. kryzysem „ćwierćwiecza” – problemów związanych z wchodzeniem w dorosłość).

W wyniku zakończonego **tematu VII „Rzeczywistość społeczna w dążeniach i doświadczeniu życiowym młodego pokolenia – tendencje, napięcia, nadzieje”** w najbliższym czasie ukażą się dwie publikacje książkowe:

- „Młodzi i system społeczny. Perspektywa legitymizacyjna” autor: Krystyna Szafraniec, publikacja: seria „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa” IRWiR PAN,
- „Ciągłość i zmiana procesów różnicowania systemu edukacji” praca zbiorowa, autorzy: J. Domalewski, P. Mikiewicz, K. Wasielewski, publikacja: seria „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa” IRWiR PAN.

VI. Współpraca z zagranicą

W 2009 r. IRWiR PAN realizował współpracę zagraniczną na wiele sposobów. Po pierwsze - współorganizował Szkołę Letnią z uczestnictwem wielu gości zagranicznych, po drugie - realizował 2 granty międzynarodowe, po trzecie - gościł wielu naukowców zza granicy, po czwarte - pracownicy naukowcy Instytutu wygłaszali referaty na konferencjach międzynarodowych i brali udział w wizytach studyjnych. W sumie, stałą współpracę opartą na umowach dwustronnych, Instytut prowadzi z 8 krajami: Chinami, Australią, Niemcami, Finlandią, Rosją, Węgrami, Francją, Rumunią. Oprócz tego, bierze udział w projektach międzynarodowych i innych przedsięwzięciach naukowych (np. konferencjach, wymianie naukowej, wizytach studyjnych) z wieloma innymi krajami, m.in.: USA, Włochami, Belgią, Anglią, Holandią, Czechami.

Szkoła Letnia

W dniach 14-19 września 2009 r. w Warszawie miała miejsce Szkoła Letnia dla młodych naukowców pod tytułem *Modelling in rural development policy* (Modelowanie w polityce rozwoju obszarów wiejskich), zorganizowana przez IRWiR PAN wraz z Wydziałem I Nauk Społecznych PAN oraz Komitetem Statystyki i Ekonometrii PAN.

Głównym celem Szkoły Letniej było zapoznanie młodych naukowców z zaawansowanymi narzędziami badawczymi, niezbędnymi do oceny polityki rozwoju obszarów wiejskich. Uczestnicy konferencji poznali popularne na świecie, a mało znane w Polsce, metody ilościowe takie, jak: modele równowagi ogólnej (computable general equilibrium models), modele agentowe (agent-based models), modele równowagi częściowej (partial equilibrium models) itp. oraz przykłady ich praktycznego zastosowania w ocenie efektywności różnych instrumentów gospodarczych. Metody te są wykorzystywane zarówno w ewaluacjach, jak i przy ocenie ekonomicznych kosztów i korzyści różnych scenariuszy polityk gospodarczych w Europie i na świecie.

Uczestnicy konferencji dostali specjalistyczne oprogramowanie komputerowe, wykorzystywane do obsługiwanego każdego z nauczanych typów modeli i zostali przeszkoleni w kierunku ich praktycznego wykorzystania. Oprócz tego jeden moduł treningowy poświęcony był umiejętnościom i strategiom publikowania artykułów naukowych w renomowanych czasopismach zagranicznych.

Na koniec, uczestnikom zagranicznym zorganizowano wizytę studyjną w gospodarstwie rolnym w Boguchwale.

W Szkole uczestniczyło 28 naukowców (5 wykładowców oraz 23 uczestników). Wykładowcami byli uznani eksperci w swoich dziedzinach, zarówno z Europy (Niemiec, Finlandii, Szwecji), jak i z USA. Uczestnicy reprezentowali środowisko naukowe skupione wokół wyższych uczelni oraz instytutów badawczych, zajmujących się problematyką obszarów wiejskich i rolnictwa. W konferencji uczestniczyło, oprócz naukowców z Polski, 13 naukowców zza granicy, m.in. z Europy (Austrii, Łotwy, Szwecji, Rumunii, Finlandii), a także z Azji (3 osoby z Chin i jedna z Uzbekistanu).

Szczegółowe informacje o Szkole Letniej są dostępne na stronie internetowej Instytutu: www.irwirpan.waw.pl w zakładce: Wydarzenia/Relacje i sprawozdania/Summer School.

Współpraca z krajami spoza Unii Europejskiej

Chiny

W roku 2009 r. IRWiR PAN kontynuował wraz z **Rural Development Institute (RDI) Chińskiej Akademii Nauk Społecznych (CASS) w Pekinie** realizację tematu naukowego w ramach wymiany dwustronnej pt. *”Adaptacja rolnictwa i społeczności wiejskich do procesów globalizacji – perspektywa europejska i azjatycka”*.

W sierpniu 2009 r. wizytę w Pekinie złożyły: dr Katarzyna Zawalińska i dr Dorota Klepacka-Kołodziejaska. Oprócz konsultacji dotyczących tematu badawczego dr Katarzyna Zawalińska wygłosiła na Międzynarodowym Kongresie Ekonomistów Rolnych w Pekinie referat pt: „Evaluation of Rural Development Programs after Poland’s accession to EU: based on regional Computable General Equilibrium model” a także prowadziła na tym kongresie sesję poświęconą wykorzystaniu ziemi rolniczej na świecie; była również oficjalnym komentatorem w sesji specjalnej, dotyczącej zmian w cenach rolnych po rozszerzeniu UE. Ponadto dr Katarzyna Zawalińska odbyła szereg spotkań z dyrektorami Instytutu chińskiego, (prof. Zhang Xiaoshanem i prof. Du Xiaoshanem), przedstawicielami Biura Współpracy z Zagranicą CASS oraz udzieliła wywiadu dla gazety „Chinese Social Science Today”.

Z kolei, dr Dorota Klepacka-Kołodziejaska, oprócz spotkań z dyrekcją RDI i przedstawicielami Biura Współpracy z Zagranicą, nawiązała nowe kontakty z Departamentem Zarządzania Badaniami Naukowymi oraz z Prezydentem Shanxiu Akademii Nauk Społecznych prof. Yang Shang Quinem; badała również możliwości współpracy z Szanghajem.

Ważnym wydarzeniem było opublikowanie z naukowcami z Instytutu chińskiego kolejnej książki pod redakcją prof. Andrzeja Rosnera, pt. „Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives”. Książkę wydał IRWiR PAN, w języku angielskim w serii *”Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”*,

Ponadto, dobra współpraca z partnerem chińskim zaowocowała podjęciem wspólnej aplikacji o projekt badawczy w konkursie na granty w ramach Siódmego Ramowego Programu Unii Europejskiej (FP7) pt: *”Understanding urbanisation trends and processes in contemporary China”*. Tytuł proponowanego projektu brzmi *„Urbanisation in the Suburban Areas of Large Cities Planned vs. Spontaneous Processes”*. IRWiR PAN wyraził chęć być liderem tego projektu. W aplikacji biorą ponadto udział partnerzy z Europy (Danii, Portugalii, Norwegii) oraz dodatkowy partner z Chin tj. **Beijing Municipal Research Centre for Rural Economy, BRCRE**.

W 2009 roku, w ramach wymiany dwustronnej, gościli w Instytucie młodzi naukowcy z RDI: dr Liao Yongsong, dr Hu Binchuan i dr Liu Changquan, którzy uczestniczyli również w Szkole Letniej.

Australia

W 2009 r. IRWiR PAN po raz pierwszy nawiązał formalną współpracę z Australią podpisując umowę o współpracy z Centre of Policy Studies, Monash University w Melbourne. W ramach tej umowy w maju 2009 r. oba ośrodki wspólnie zorganizowały tygodniowy kurs szkoleniowy pt. *„Practical General Equilibrium Modeling with GEMPACK”*. Kurs adresowany był do osób, które wykorzystują modele równowagi ogólnej w pracy zarówno naukowej, jak i w praktyce ekonomicznej. W kursie uczestniczyło 13 osób (plus dwoje wykładowców) m.in. z Japonii, Szwajcarii, Finlandii, Niemiec, Hiszpanii, Szwecji, i Polski. Więcej szczegółów o samym kursie można przeczytać na stronie instytutu: www.irwirpan.waw.pl w zakładce Wydarzenia/Relacje i sprawozdania/GEMPACK. Planowane są w przyszłości podobne przedsięwzięcia na większą skalę. Ponadto, współpraca

dotychczas dodatkowo zacieśniła się dzięki grantowi *Group of Eight European Scholarship (Go8)* ufundowanemu przez Rząd Australijski, który umożliwił dr Katarzynie Zawalińskiej odbycie w tamtejszym ośrodku naukowym 3-miesięcznego stażu. Zaowocował on rozbudowaniem modelu ekonometrycznego, zaplanowaniem kolejnego kursu w Warszawie oraz artykułem naukowym.

Rosja

Kontakty z Rosyjską Akademią Nauk (RAN) są utrzymywane od lat dzięki programowi wymiany dwustronnej, w ramach którego kontynuowany jest obecnie trzyletni projekt badawczy wspólnie z **Instytutem Ekonomii Rosyjskiej Akademii Nauk** pt. **„Strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce i Rosji w warunkach pogłębiania się procesów globalizacji i integracji”**.

W ramach tego projektu, w maju 2009 r. IRWiR PAN gościł dwóch naukowców z RAN: prof. Borisa Frumkina i dr Olgę Frołową. Zorganizowano seminarium ogólnoinstitutowe z ich udziałem 27 czerwca 2009 r. pt. „Kierunki rozwoju sektora rolnego w Rosji”, na którym prof. Boris Frumkin wygłosił referat pt. **„Narodowy Program Rozwoju Sektora Rolnego w Rosji 2008-2012”**. Ponadto, goście odbyli szereg spotkań z pracownikami IRWiR PAN oraz IERiGŻ PIB oraz: dwudniową wizytę studyjną w Ośrodku Hodowli Zarodowej „Osiećnicy” i Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego.

Z kolei, na przełomie września i października 2009 r., z wizytą w Moskwie przebywał prof. Izasław Frenkel, który na seminarium w Instytucie Ekonomii RAN wygłosił w jęz. rosyjskim referat pt. **„Tendencje zmian społeczno-demograficznej struktury wsi w Polsce. Przeszłość i perspektywy”**. O zainteresowaniu tym wystąpieniem i jego tematyką świadczy propozycja opublikowania referatu w wydawnictwie Instytutu Ekonomiki RAN oraz przedstawienie go na ogólnorosyjskiej konferencji naukowej w Biełgorodzie, poświęconej problemom kompleksowego rozwoju rolnictwa Rosji.

Prof. Izasław Frenkel, poza spotkaniami z dyrekcją Instytutu oraz jego pracownikami, z racji swoich zainteresowań badawczych, odbył wizytę w Instytucie Demografii Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Moskwie.

Warto podkreślić, że od wszystkich rozmówców w Moskwie prof. Izasław Frenkel otrzymał liczne publikacje, które zasiliły bibliotekę IRWiR PAN.

USA

W 2009 roku kontynuowano współpracę ze Stanami Zjednoczonymi.

Do Rady Doradczej Dyrektora został zaproszony prof. James Dunn z **Pennsylvania State University**. Był on głównym wykładowcą w Szkole Letniej, prowadząc dwa dni wykładów. Pierwszy zatytułowany był: „Mierzenie wpływu polityk rolnych” (Measuring the Impacts of Agricultural Policies), a drugi: „Gdzie i jak publikować artykuły w zagranicznych czasopiśmie recenzowanych?” (Where and how to publish articles in peer reviewed journals?).

W 2009 roku, we współpracy z Ambasadą USA w Warszawie, rozpoczęto przygotowania do Konferencji, która ma się odbyć w czerwcu 2010 roku. Tematyka konferencji skupiać się będzie na kwestiach związanych z polityką społeczną odnośnie obszarów wiejskich w USA i w Polsce. Planuje się, że w konferencji weźmie udział 5-6 specjalistów z USA, zarówno z administracji państwowej, jak i z uniwersytetów stanowych. Głównym celem konferencji będzie zaprezentowanie rozwiązań stosowanych w USA, w tym: odnośnie wsparcia niepełnosprawnych oraz ubogiej ludności wiejskiej.

Współpraca z krajami Unii Europejskiej

Niemcy

IRWiR PAN od kilku lat współpracuje z Niemcami realizując wspólne projekty badawcze.

W październiku 2009 r. zakończony został projekt w ramach 6 Ramowego Programu UE pt. „*Rozwój i zastosowanie metod ilościowych do oceny ex-ante i ex-post projektów rozwoju obszarów wiejskich (ADVANCED-EVAL)*”. Oprócz **Uniwersytetu w Kilonii** (lidera programu), w projekcie uczestniczyli partnerzy z Holandii, Anglii i Słowacji.

Głównym celem projektu było opracowanie metod ilościowych, przy pomocy których oceniane byłyby programy i projekty Komisji Europejskiej. Chodziło o znalezienie takich metod, które umożliwiałyby ocenę czystego wpływu programów nie tylko przy ocenie ex-post ale też ex-ante, i które pozwoliłyby na dokonywanie wyborów projektów już na etapie ich programowania. Komisja Europejska bardzo wysoko oceniła wypracowane narzędzia badawcze i zapowiedziała, że będą one obligatoryjnie stosowane przy ocenie realizowanych projektów w UE już w roku 2010.

W ramach projektu odbyło się szereg spotkań, m.in. prof. Leszek Klank odbył wizytę w Kilonii i Brukseli. W ramach projektu powstało szereg opracowań, które są zamieszczone na stronie projektu: www.advanced-eval.eu.

W 2009 roku nawiązano również współpracę z **Uniwersytetem w Bonn**, z racji uczestnictwa dr Katarzyny Zawalińskiej i mgr inż. Radosława Hoffmanna w kierowanym przez ten ośrodek projekcie w ramach 7 Ramowego Programu UE, zatytułowanym: „*Common Agricultural Policy Regional Impact –The Rural Development Dimension*”. W ramach tej współpracy dr Katarzyna Zawalińska i mgr inż. Radosław Hoffmann uczestniczyli w inauguracyjnych warsztatach w Bonn w marcu 2009 r., podczas których zostały ustalone podział i harmonogram prac w trzyletnim projekcie. Postępy projektu można śledzić poprzez stronę internetową projektu: www.agp.uni-bonn.de/agpo/rsrch/capri-rd/capri_rd_e.htm.

Francja

Współpraca IRWiR PAN z Francją ma długoletnią tradycję. Forma i finansowanie tej współpracy bardzo się jednak rozwinęły. Na początku, współpraca prowadzona była w ramach wymiany dwustronnej a następnie, dzięki dodatkowemu finansowaniu, pozyskanemu z French National Research Agency, zaowocowała większym projektem badawczym pt.: „*Działanie lokalne i rozwój terytorialny w Europie Środkowej (ALDETEC)*”. Projekt jest koordynowany przez **CEFRES, French Institute for Research in Social Science**. Oprócz Polski i Francji w projekcie udział biorą takie kraje, jak: Czechy, Litwa, Węgry i Niemcy. Ze strony IRWiR PAN koordynatorem projektu jest prof. Maria Halamska a wykonawcami dr Sylwia Michalska oraz mgr Ruta Śpiewak. Wszyscy ci pracownicy Instytutu uczestniczyli w listopadowych warsztatach połączonych z wizytami studyjnymi na University Paul Valery w Montpellier. W czasie wizyty prof. M. Halamska przedstawiła analizę badań ankietowych, zrealizowanych w Urzędach Marszałkowskich w Polsce, dotyczących procedur wdrażania programu LEADER oraz zapoznała badaczy z zastosowaną metodą badawczą, socjometrią. Mgr Ruta Śpiewak zaprezentowała wyniki przeprowadzonych przez siebie analiz strategii rozwoju Lokalnych Grup Działania (LGD). Z kolei dr Sylwia Michalska przeprowadziła prezentację wyników badania metodą *case study* dotyczących trzech LGD znajdujących się w trzech różnych regionach, historycznie należących do trzech różnych zaborów.

Wizyty studyjne polegały na spotkaniach z Lokalnymi Grupami Działania, zaangażowanymi w program LEADER we Francji, które podjęły szereg inicjatyw lokalnych dla dobra swoich społeczności. Dr Sylwia Michalska reprezentowała IRWiR PAN również na

spotkaniu warsztatowym w Pradze, gdzie opracowane zostały harmonogram i zakres prac projektu. Postęp prac w projekcie można śledzić odwiedzając stronę internetową <http://www.cefres.cz/aldetec/eng/indexeng.html>.

Ponadto w 2009 roku zakończył się trzyletni, międzynarodowy program badań „Les acteurs locaux à l'épreuve du modèle européen. Comparaison France-Hongrie-Pologne” (PICS nr 3723), w którym uczestniczyły prof. Maria Halamska, dr Sylwia Michalska oraz mgr Ruta Śpiewak. W ramach tego projektu przygotowano raport „Leader en Pologne. Les voies de l'implémentation du programme”, który wejdzie w skład książki, podsumowującej ten projekt. Książka, pod redakcją Marie-Claude Maurel i Marii Halamskiej ukaże się w języku francuskim w marcu 2010 roku; jej wydawcami będzie CEFRES w Pradze oraz IRWiR PAN.

Wspólne badania, skoncentrowane wokół wdrażania programu LEADER, pokazały wewnętrzne sprzeczności tego programu. Z jednej strony program stworzył możliwości dla rozwoju wiejskiego, stając się czynnikiem zakotwiczącym na danym terytorium zasady i środki rozwoju. Z drugiej strony, wdrażaniu skomplikowanych, odgórnych procedur programu towarzyszyło zjawisko swoistego mimetyzmu, kiedy to konsultanci i grupy ekspertów określali specyfikę lokalnych problemów. Jednocześnie, z powodu tego, że obszary działania w tym programie pokrywały się z okręgami wyborczymi, stwarzało to możliwości dużego upolitycznienia programu, w tym także blokady uczestnictwa innych niż wyznaczonych przez władze publiczne, aktorów.

Węgry

Współpraca z Węgrami opiera się na wymianie dwustronnej od wielu lat. W wyniku tej współpracy w roku 2009 r. cztery osoby z IRWiR PAN zrealizowały wizyty studyjne. Szczególnie ważne było uczestnictwo trzyosobowej młodej reprezentacji adiunktów Instytutu z referatami na międzynarodowej konferencji Europejskiej Sieci Rozwoju Obszarów Wiejskich (ERDN), zorganizowanej w październiku 2009 roku przez **University of Debrecen**, na Węgrzech. Tytuł konferencji brzmiał „*Linking Competitiveness with Equity and Sustainability: New Ideas for the Socio-Economic Development of Rural Areas*”. Referaty wygłosili: **dr Adam Czarnecki** referat pt. “Determinant of the Sustainable Development In the Green Lungs of Poland Rural Areas of the NATURA2000 Network”; **dr. Marta Błąd** referat pt. “Pluriactivity of Farming Families. Old Phenomena in New Times”, **dr Ryszard Kamiński** zaprezentował swój artykuł pt. “Investment in social infrastructure in rural areas – does it support the development of social capital?” Wszystkie referaty konferencyjne zostaną opublikowane, a prezentacje są już dostępne na stronie: <http://www.erdn.waw.pl>.

Z kolei, wizytę w **Szeged University** i **University of Pecs**, we wrześniu 2009 r. złożył prof. Leszek Klank, który między innymi przeprowadził konsultacje z pracownikami Regionalnej Izby Rolniczej, Ośrodka Doradztwa Rolniczego, Regionalnego Ośrodka Badawczego w Pecs oraz z doktorantami węgierskimi. Osobą organizującą spotkania był prof. Ivan Benet, który w na przełomie maja i czerwca 2009 r. gościł z wizytą w IRWiR PAN. Prof. Ivan Benet spotkał się z dyrekcją i pracownikami Instytutu oraz wziął udział w międzynarodowej konferencji pt. “*Przemiany strukturalne wsi i rolnictwa w wybranych krajach europejskich*” w Sterdyni.

Finlandia

Dwa lata temu wygasła umowa dwustronna między Polska i Fińską Akademią Nauk, pomimo tego IRWiR PAN jednak nadal utrzymuje ścisłą współpracę z Finlandią.

W sierpniu 2009 r. została podpisana umowa, o dalszej współpracy między **Ruralia Institute**, **University of Helsinki** oraz **IRWiR PAN**. Umowa przewiduje wspólne staranie się

o projekty, organizowanie konferencji, wizyty studyjne i wspólne publikacje w renomowanych czasopismach zagranicznych.

W maju 2009 r., w ramach tej współpracy, IRWiR PAN gościł uczestników międzynarodowych warsztatów w ramach 6 Ramowego Projektu, w którym uczestniczą pracownicy IRWiR PAN (dr Katarzyna Zawalińska i mgr inż. Radosław Hoffmann) w jednym zespole badawczym wspólnie z Finami. W warsztatach oprócz przedstawicieli Instytutu udział brali: prof. Hannu Törmä z Ruralia Institute (University of Helsinki) prof. Wolfgang Britz (Bonn University) oraz dr Torbjorn Jansson (Swedish University of Agricultural Science).

Instytut kontynuował już trzeci rok grant równoległy z Finlandią, pt. ” ***Badanie porównawcze efektów wpływu polityki rozwoju obszarów wiejskich na gospodarkę krajową i regiony w Polsce i Finlandii***”, którym ze strony polskiej kieruje prof. Leszek Klank. W ramach projektu przeprowadzono badania ankietowe pośród fińskich i polskich rolników, przedstawicieli nauki, urzędników regionalnych pytając ich o ocenę programów adresowanych do wsi i rolnictwa w kontekście problemów ich regionów. Projekt zakończy publikacja podsumowująca wyniki badań jakościowych i ilościowych.

Ponadto, dobra współpraca z Finami zaowocowała tym, że w Szkole Letniej (opisanej powyżej) instruktorem był fiński naukowiec, współpracujący z Bankiem Światowym, prof. Jouko Kinnunen z **Government Institute for Economic Research (VATT)** w Helsinkach.

Rumunia

IRWiR PAN we współpracy z Institute of Agricultural Economics (IAE) Rumuńskiej Akademii Nauk kontynuował w 2009 roku projekt wymiany dwustronnej pt. „***Polityka Rozwoju Obszarów wiejskich UE z perspektywy nowych krajów członkowskich***”. W ramach tego projektu prof. Leszek Klank odbył we wrześniu 2009 r. wizytę studyjną w Bukareszcie, gdzie przeprowadził konsultacje naukowe z prof. Gabrielem Popescu oraz jego współpracownikami na temat doświadczeń rumuńskiej gospodarki, w tym - ekonomii wsi w dwa lata po ich akcesji do UE. Ponadto prof. Leszek Klank poprowadził seminarium dla pracowników naukowych Instytutu Ekonomiki Rolnictwa RAN, podczas którego przedstawił podstawowe problemy wsi polskiej.

Prof. Leszek Klank odbył również wizytę studyjną do północno-wschodniej części Rumunii, gdzie gospodarzami byli: prof. Mihai Bohateret i dr Melinkda Cristina Dobay z Regionalnego Oddziału Akademii Nauk Rumunii z siedzibą w Iasi. Głównym celem pobytu w tym ośrodku był udział w międzynarodowych warsztatach, poświęconych finansowaniu badań problematyki wsi i rolnictwa.

We wrześniu 2009 r. w IRWiR PAN gościł dr Marius Voicilas z IAE RAN, który podczas pobytu wziął udział w Szkole Letniej, ponadto opracował wspólnie z dyrekcją IRWiR PAN plan i umowę wymiany dwustronnej na lata 2010-2012. Temat zaproponowanego projektu wymiany dwustronnej na ten okres to: „***Rozwój obszarów wiejskich w nowych krajach członkowskich po wstąpieniu do UE – oczekiwane i nieoczekiwane efekty zmian***”. W projekcie chodzi o wypracowanie propozycji nowych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, które lepiej mogłyby służyć rozwojowi nowych członków UE takich, jak Rumunia, czy Polska.

Belgia

Mimo, iż IRWiR PAN nie prowadzi oficjalnej współpracy z Belgią, jest ona coraz częściej miejscem wyjazdów pracowników naukowych Instytutu z racji usytuowania w Brukseli **Komisji Europejskiej**. W związku z tym tam odbywa się rozliczenie projektów finansowanych przez Unię oraz ciekawe seminaria. Z tych dwóch powodów pracownicy IRWiR PAN gościli w 2009 roku w Brukseli.

W kwietniu 2009 r. dr Mirosław Drygas wziął udział w „*2nd Forum for the Future of Agriculture*”. Forum odbyło się pod hasłem „*Financing and Governing Food & Environmental Security. The new Challenge*” i zgromadziło ponad 400 uczestników. Obrady forum odbywały się w warunkach nasilających się dwóch zjawisk: globalnego kryzysu ekonomicznego oraz „szoków” cenowych na rynkach rolnych. Stąd też przedmiotem obrad były między innymi: kwestie związane z budową zrównoważonego systemu produkcji żywności w Europie, wielkością tzw. dóbr publicznych dostarczanych przez rolników w krajach Unii Europejskiej, roli Europy w rozwiązywaniu problemów związanych z bezpieczeństwem żywnościowym i środowiskowym w skali światowej. Problematyka poruszana w trakcie debaty wpisuje się w globalną dyskusję na temat wyzwań stojących przed przyszłą Wspólną Polityką Rolną, co znalazło odzwierciedlenie we wnioskach końcowych forum.

Z kolei w październiku 2009 r. wizytę w Brukseli złożył prof. Leszek Klank, w związku z zakończeniem projektu ADVANCED-EVAL, o którym pisaliśmy w części sprawozdania dotyczącego Niemiec.

Włochy

Współpraca z Włochami, choć nie ma charakteru stałej umowy, to trwa już od wielu lat, a zapoczątkowana została badaniami prowadzonymi z prof. Paolo Santacroce z **University Iuav w Wenecji**.

W 2009 roku IRWiR PAN nawiązał współpracę z **Uniwersytetem w Kalabrii**, wykorzystując zaproszenie prof. Agostino Tarsitano, Dyrektora Departamentu Ekonomii i Statystyki. Wizytę studyjną w listopadzie 2009 r. odbył dr Adam Czarnecki, który na seminarium, zorganizowanym przez Departament Ekonomii i Statystyki, wygłosił referat pt. **“Determinants of the Sustainable Development in the Green Lungs of Poland Rural Areas of the NATURA 2000 Network”**.

Dr Adam Czarnecki nawiązał kontakt z prof. Giovannim Ananią, jednym z najbardziej znanych w UE ekonomistów zajmujących się problematyką rolniczą, makroekonomiczną i dotyczącą rozwoju obszarów wiejskich. Jest on współtwórcą sławnego raportu pt. **Policy Vision for Sustainable Rural Economies in an Enlarged Europe**. /Studies in Spatial Development. Hanover, DATAR i ARL. 4./

Drugim powodem pobytu pracownika IRWiR PAN we Włoszech był udział w warsztatach, gromadzących przedstawicieli krajów członkowskich UE, które miały miejsce w Rzymie 29 października 2009 roku i poświęcone były ocenie programów unijnych. Ewaluacja programów, realizowanych ze środków publicznych, nabiera coraz większej wagi w UE i właśnie tej kwestii poświęcone były warsztaty mające za cel przybliżenie różnych metod ewaluacyjnych.

Reprezentantem IRWiR PAN w tych warsztatach był dr Mirosław Drygas, który wygłosił referat pt. **„Rural Development Plan 2004-2006 evaluation methodology – the case of Poland”**. W trakcie warsztatów przedyskutowano dotychczas stosowane praktyki w ewaluacji programów realizowanych w latach 2000-2006 oraz poddano dyskusji projekt wytycznych do prowadzenia ewaluacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, pt. **„Approaches for assessing the impacts of the rural development programmes in the context of multiple intervening factors”**.

Warsztaty stanowiły kolejny etap prac nad przygotowaniem wytycznych dla krajów członkowskich UE odnośnie metod prowadzenia w 2010 roku ewaluacji średniookresowej PROW 2007-2013, w której IRWiR PAN chciałby wziąć udział, po sukcesie ewaluacji poprzedniego programu tego typu.

Litwa i Łotwa

IRWiR PAN próbuje poszerzyć swoje kontakty z sąsiadami ze Wschodu.

19 marca 2009 r. na konferencji pt.: „*Europa Środkowa wobec aktualnych wyzwań społeczno-kulturalnych*” zorganizowanej przez *Instytut Polski w Wilnie* wraz z *Uniwersytetem M. Romera* oraz *Wileńskim Uniwersytetem Pedagogicznym* dr Barbara Fedyszak-Radziejowska wygłosiła referat „*Bezrobocie i bieda, jako czynnik wykluczenia społecznego*”

Ponadto IRWiR PAN zaprosił do uczestnictwa w Szkole Letniej 2 osoby z Łotwy: dr Ieva Bence z **Uniwersytetu Łotewskiego**, oraz dr Ilze Stokmane z **Rolniczego Uniwersytetu Łotewskiego**.

Sprawozdanie opracowali:

Prof. dr hab. Andrzej Rosner - Dyrektor IRWiR PAN

Dr Katarzyna Zawalińska –z-ca dyrektora ds. naukowych IRWiR PAN

Dr Mirosław Drygas –z-ca dyrektora ds. ogólnych IRWiR PAN

Romualda Grams, mgr Jan Caliński, mgr Anna Michalska – Dział Organizacyjny IRWiR PAN

**Seminaria ogólnokrajowe
w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
2009 rok**

Raz w miesiącu Instytut organizuje seminaria ogólnokrajowe, na których spotykają się pracownicy naukowcy z całej Polski, zajmujący się problemami rozwoju wsi. Często w tych spotkaniach uczestniczą również osoby spoza środowiska naukowego, pracownicy ministerstw, agencji, organizacji międzynarodowych i pozarządowych.

Celem tych seminariów jest integracja rozproszonego środowiska naukowego, zajmującego się problematyką wiejską i dyskusja nad prowadzonymi w Instytucie badaniami.

Referentami, oprócz pracowników naukowych Instytutu, są zapraszane uznane w Polsce autorytety naukowe a także osoby z praktyki gospodarczej. Są to jedyne seminaria w kraju, które w sposób multidyscyplinarny omawiają poszczególne zagadnienia przedstawiane przez referentów.

Data	Referent (ci)	Tytuł
5 stycznia	Doc. Wiesław Musiał	Rozważania nad upadłością gospodarstw rodzinnych w Polsce.
2 lutego	Dr Barbara Fedyszak-Radziejowska	Kapitał społeczny na polskiej wsi – normy, więzi i brak zaufania.
2 marca	Doc. Izabella Bukraba-Rylska	Socjologia wsi polskiej (PWN 2008) – długie trwanie i krótka pamięć.
6 kwietnia	Prof. Leszek Klank Dr Katarzyna Zawalińska Prof. Andrzej Wiatrak Prof. Maria Wieruszewska Dr Monika Stanny Dr Adam Czarnecki Dr Jarosław Domalewski	Sesja Sprawozdawcza Wydz. I PAN 2009
20 kwietnia	Dr inż. Izabela Kurtyka	Produkt agroturystyczny Dolnego Śląska.
4 maja	Doc. Krystyna Szafraniec	Młodzi mieszkańcy wsi wobec wybranych zjawisk życia społecznego. Perspektywa legitymizacyjna.
8 czerwca	Dr Monika Stanny, Dr Artur Bołtomiuk, Dr Adam Czarnecki	Przestrzenne zróżnicowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski.
5 października	Dr Beata Pięcek	Czynniki różnicujące politykę inwestycyjną samorządów lokalnych w Polsce.
9 listopada	Dr Piotr Sulewski	Strategie realizowane przez rolników w rodzinnych gospodarstwach towarowych.
7 grudnia	Doc. Waław Szymanowski	Koncepcja łańcuchów żywnościowych i kierunki jej wykorzystania.

A N E K S

WYNIKI DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ – 2009 (stan na 31.01.2010)

(ZGODNIE Z NOWYMI ZASADAMI - Rozporządzenie MNiSW z dnia 24 lipca 2009 roku – DzU nr 126, poz. 1044, załącznik nr 2)

PUBLIKACJE RECENZOWANE

1. Publikacja w czasopiśmie wyróżnionym w Journal Citation Reports (JCR) – od 10 do 30 pkt

Lp.	Czasopismo	Lp. artykułu	Autor (autorzy)	Tytuł artykułu, rok, tom, str.	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
	Polish Sociological Review	1.1.	Izabella Bukraba-Rylska	Polish Countryside in Times of Transition: Myths and Reality. No 4 (168) 2009, ss. 575-594.	1/1	10
					Razem (1)	10,0

2. Publikacja w czasopiśmie wyróżnionym w ERIH (European Reference Index for the Humanities) – 8, 12, 15 pkt

Lp.	Czasopismo	Lp. artykułu	Autor (autorzy)	Tytuł artykułu, rok, tom, str.	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów	
BRAK PUBLIKACJI						Razem (2)	0,0

3. Publikacja w recenzowanym czasopiśmie krajowym lub zagranicznym wymienionym w wykazie ministra, o którym mowa w § 4 ust. 4 pkt. 2 rozporządzenia – od 1 do 6 pkt

Lp.	Czasopismo	Lp. artykułu	Autor (autorzy)	Tytuł artykułu, rok, tom, str.	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
1.	Eastern European Countryside	1.1.	Izabella Bukraba-Rylska	Polish Migrating – from Globetrotting to See-sawing. Nr 15' 2009, ss. 5-22.	1/1	6
		1.2.	Krystyna Szafraniec Piotr Mikiewicz	Rural Social Capital versus European as Global Challenges (About „good” and „bad” social capital). Nr 15' 2009,ss. 111-126.	2/1	6

2.	Journal of Agribusiness and Rural Development	2.1.	Wiesław Musiał	Wielki kryzys ekonomiczny w rolnictwie polskim – przypomnienie i przestroga. Poznań, nr 3 (313) 2009, ss. 155-162.	1/0,5	2
3.	Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych	3.1.	Marek Kłodziński	Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce i krajach Unii Europejskiej. Nr 35/36, 2008, ss. 11-18. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	1/1	4
4.	Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomia Rolnictwa	4.1.	Marek Kłodziński	Pozarolnicza przedsiębiorczość wiejska. Tom 96 – zeszyt 4, Warszawa 2009, ss. 91-99.	1/1	4
5.	Roczniki Naukowe SERiA	5.1.	Andrzej Piotr Wiatrak	Wspomaganie instytucjonalne rozwoju turystyki wiejskiej. Tom XI, zeszyt 4, Warszawa – Poznań - Olsztyn 2009, ss. 347-351.	1/1	4
6.	Studia Obszarów Wiejskich	6.1.	Krzysztof Heffner	Ożywianie małych miast w krajach Unii Europejskiej – przykłady programów wspierających rozwój. Tom XVIII, 2009, ss. 71-87.	1/1	4
		6.2.	Izabela Frenkel	Regionalne zróżnicowanie zatrudnienia ludności w gospodarstwach rolnych. Tom XVIII, 2009, ss. 107-131.	1/1	4
7.	Studia KPZK PAN	7.1.	Krzysztof Heffner	Problematyka związana z procesami semiurbanizacji w woj. opolskim. Tom CXIX, Warszawa 2008, ss. 57-71. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	1/1	3
8.	Wieś i Rolnictwo	8.1.	Mirosław Drygas Katarzyna Zawalińska	Przegląd wyników badań pracowników IRWiR PAN w 2008 roku. Nr 1 (142) 2009, ss. 10-22.	2/2	6
		8.2.	Wiesław Musiał	Rozważania nad upadłością gospodarstw rodzinnych w Polsce. Nr 1 (142) 2009, ss. 44-61.	1/1	6
		8.3.	Maria Golinowska Barbara Kutkowska	Odnowa wsi i ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego. Nr 1 (142) 2009, ss. 146-165.	2/1	6
		8.4.	Izabella Bukraba -Rylska	Kontrasty migracyjne Polski, czyli Max Weber miał rację. Nr 1 (142) 2009, ss. 192-196.	1/1	6
		8.5.	Izabella Bukraba -Rylska	Polska socjologia wsi, czyli o służebnej, usługowej i służalczej roli nauki. Nr 2 (143) 2009, ss. 9-31.	1/1	6
		8.6.	Maria Halamska	Pięć lat w UE: stare i nowe procesy zmian na polskiej wsi. Nr 2 (143) 2009, ss. 55-72.	1/1	6
		8.7.	Maria Halamska	Zasoby własne a zewnętrzne programy rozwoju. Na przykładzie zależności kapitał społeczny – PP LEADER+. Nr 3 (144) 2009, ss. 9-28.	1/1	6
		8.8.	Wacław Szymanowski	Recenzja książki Romana Sobieckiego “Globalizacja a funkcje polskiego rolnictwa”. Nr 3 (144) 2009, ss. 135-140.	1/1	6

		8.9.	Jerzy Wilkin	Wielofunkcyjność rolnictwa – konceptualizacja i operacjonalizacja zjawiska. Nr 4 (145) 2009, ss. 9-28.	1/1	6
		8.10.	Izabella Bukraba -Rylska	Polska wieś czasu transformacji: mity i rzeczywistość. Nr 4 (145) 2009, ss. 29-49.	1/1	6
		8.11.	Izasaław Frenkel	Zmiany zatrudnienia i źródeł utrzymania ludności w gospodarstwach rolnych w latach 2005-2007. Nr 4 (145) 2009, ss. 50-66.	1/1	6
		8.12.	Wacław Szymanowski	Wpływ procesów globalizacyjnych na kierunki rozwoju form handlu żywnością w Polsce. Nr 4 (145) 2009, ss. 83-96.	1/1	6
	Wieś i Rolnictwo	8.13.	Dorota Klepacka-Kołodziejska	Gospodarka owczarska na terenach górskich jako przykład wielofunkcyjnego rolnictwa. Nr 4 (145) 2009, ss. 97-115.	1/1	6
		8.14.	Artur Bołtomiuk	Problemy rozwoju gmin objętych europejską siecią ekologiczną NATURA 2000. Nr 4 (145) 2009, ss. 116-128.	1/1	6
		8.15.	Krzysztof Wasielewski	Aspiracje edukacyjne młodzieży a środowisko szkolne, rodzinne i lokalne. Raport z badań. Nr 4 (145) 2009, ss. 129-143.	1/1	6
		8.16.	Marta Bład	Rolnictwo jako „przechowalnia” nadwyżek siły roboczej w okresie transformacji systemowej w Polsce. Nr 4 (145) 2009, ss. 144-156.	1/1	6
		8.17.	Ruta Śpiewak	Kierunki rozwoju wsi prezentowane przez wybrane lokalne grupy działania, realizujące program LEADER+ w Polsce. Nr 4 (145) 2009, ss. 212-225.	1/1	6
		8.18.	Monika Stanny	Zróżnicowanie poziomu rozwoju obszarów wiejskich w Polsce a problem realizacji polityki spójności. Nr 4 (145) 2009, ss. 246-257.	1/1	6
9.	Współczesne Zarządzanie	9.1.	Wiesław Musiał	Instrumenty zarządzania kryzysowego w rolnictwie lat 30. XX w. Nr 4/2009, ss. 84-	1/1	6
10.	Zagadnienia Ekonomiki Rolnej	10.1.	Marek Kłodziński	Znaczenie i potrzeba tworzenia strategii rozwoju gminy. Nr 2 (319) 2009, ss. 33-47.	1/1	6
11.	Zeszyty Naukowe SGGW. Problemy Rolnictwa Światowego.	11.1.	Jan Górecki Ewa Halicka	Human and social capital in agricultural and rural development (Polish experiences). Volume 6 (XXI), 2009, ss. 33-40.	2/1	4
CZASOPISMO ZAGRANICZNE (ADRES REDAKCJI POZA POLSKĄ) NIEPOSIADAJĄCE IF (IMPACT FACTOR) OPUBLIKOWANEGO PRZEZ JOURNAL CITATION REPORTS WYDAWANE JĘZYKU ANGIELSKIM						
1.	Forest & Landscape Working Papers	1.1.	Krystian Heffner Brygida Klemens	Education and innovativeness as factors increasing investment possibilities and creating grounds for clusters emerging in rural areas. Copenhagen, 27/2008, ss. 139-155. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	2/1	2

CZASOPISMO ZAGRANICZNE (ADRES REDAKCJI POZA POLSKĄ) NIEPOSIADAJĄCE IF (IMPACT FACTOR) OPUBLIKOWANEGO PRZEZ JOURNAL CITATION REPORTS WYDAWANE W INNYM JĘZYKU NIŻ ANGIELSKI

1.	Вестник Института Экономки РАН	1.1.	Marek Kłodziński	Институциональная поддержка развития сельских территорий в Подльше и Англии. Nr 3/2009, ss. 104-119.	1/1	1
Razem (3)						164,0

4. Redaktor naczelny, będący pracownikiem ocenianej jednostki – otrzymuje tyle punktów, ile przypisano danemu czasopismu w wykazie ministra, o którym mowa w § 4 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia (punkty otrzymuje jednostka za cały oceniany okres)

Lp.	Wydawca	Lp. czasopisma	Redaktor (redaktorzy)	Tytuł czasopisma, rok, tom, str.	Liczba redaktorów/ liczba redaktorów z jednostki	Liczba punktów
1.	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	1.1	Jan Górecki	Wieś i Rolnictwo. Nr 1 (142) 2009, s. 208.	1/1	6
		1.2		Wieś i Rolnictwo. Nr 2 (143) 2009, s. 192.		
		1.3		Wieś i Rolnictwo. Nr 3 (144) 2009, s. 220.		
		1.4		Wieś i Rolnictwo. Nr 4 (145) 2009, s. 286.		
Razem (4)						6,0
OGÓŁEM PUBLIKACJE RECENZOWANE (1+2+3+4)						180,0

Publikacje naukowe, popularno-naukowe, doniesienia zjazdowe i konferencyjne

(wg nowych zasad oceny – bez przyznawania punktów dla jednostki naukowej)

Lp.	Czasopismo/wydawca monografii	Lp. artykułu	Autor (autorzy)	Tytuł artykułu, rok, tom, str.	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Uwagi*
CZASOPISMO						
1.	Biuletyn Analityczny Akademii Finansów w Warszawie	1.1.	Leszek Klank Jerzy Michałek Emilia Szostak	Finanse lokalne a rozwój kraju. Nr 3, 2009, ss. 47-68.	3/1	N
2.	Czas Morza	2.1.	Artur Bołtomiuk Marek Kłodziński	Konflikt sieci NATURA 2000 z procesem rozwoju gminy. Nr 3 (39) wrzesień 2009, ss. 16-19.	2/2	N
3.	Farmer	3.1.	Mirosław Drygas	Co dalej z WPR po 2013 roku? Nr 19/2009	1/1	P
		3.2.		Ekonomiczne rozważania. Nr 23/2009.	1/1	P
		3.3.		Przez Rzym do nowej polityki rolnej. Nr 23/2009.	1/1	P
4.	Pomorski Przegląd Gospodarczy	4.1.	Jerzy Wilkin	Rolnictwo – funkcje teraz i w przyszłości. Nr 3/2009 (42), ss. 15-18.	1/1	N
5.	Wieś i Rolnictwo	5.1.	Marek Kłodziński	Profesor Dyzma Gałaj – twórca i założyciel kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”. Nr 1 (142) 2009, ss. 1197-198.	1/1	P
		5.2.	Krzysztof Wasielewski	Sprawozdanie z konferencji “Zmiany w edukacji – próba bilansu: kryteria oświatowe, społeczne i ludzkie”. Nr 3 (144) 2009, ss. 158-162.	1/1	K
WYDAWCA MONOGRAFII						
1.	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne	1.1.	Wiesław Musiał	Bariery przebudowy strukturalnej rolnictwa w regionach rozdrobnionych agrarnie. [w:] Polityka gospodarcza a rozwój kraju. VII Kongres Ekonomistów Polskich. PTE, Warszawa 2009, ss. 406-424.	1/0,5	K
2.	Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie	2.1.	Wiesław Musiał	Upadek ekonomiczny gospodarstw rolniczych – fakty, mity, wyzwania. [w:] Współczesne problemy społeczno-ekonomiczne małopolskiej wsi i rolnictwa. <i>Materiały konferencyjne</i> . Kraków 2009, ss. 11-18.	1/0,5	K

* K = doniesienia konferencyjne i zjazdowe, P = artykuł popularno-naukowy, N = naukowy (w czasopiśmie nie uwzględnionym na liście MNiSW)

MONOGRAFIE NAUKOWE

1. Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w języku angielskim, a w przypadku nauk filologicznych – w języku właściwym dla danej dyscypliny – 24 pkt

Lp. wydawcy	Wydawca	Lp. monografii	Autor (autorzy)	Tytuł, miejsce i rok wydania, liczba str. całości (części autora)	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
-------------	---------	----------------	-----------------	---	---	----------------

1.	Lambert Academic Publishing AG & Co	1.1.	Katarzyna Zawalińska	Competitiveness of Polish Agriculture before Integration with the UE. Efficiency, productivity, and price adjustment. LAP, Saarbrücken 2009, s. 212.	1/1	24
					Razem (1)	24,0

2. Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w języku innym niż angielski, a w przypadku nauk filologicznych – w języku innym niż właściwy dla danej dyscypliny – 12 pkt

Lp. wydawcy	Wydawca	Lp. monografii	Autor (autorzy)	Tytuł, miejsce i rok wydania, liczba str. całości (części autora)	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
1.	Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli	1.1.	Jarosław Domalewski	Poradnik wizytatora. Uwarunkowania efektów pracy szkoły. CODN, 2009, s. 49.	1/1	6
2.	IRWiR PAN – seria: Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa	2.1.	Adam Czarnecki	Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 233.	1/1	12
		2.2.	Dorota Klepacka-Kołodziejska	Wspieranie obszarów wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce i Unii Europejskiej. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 222.	1/1	12
		2.3.	Katarzyna Zawalińska	Instrumenty i efekty wsparcia Unii Europejskiej dla regionalnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 369.	1/1	12
		2.4.	Krystyna Szafraniec	Młodzi i system społeczny. Perspektywa legitymizacyjna. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s.	1/1	12
3.	Izabella Bukraba-Rylska	3.1.	Izabella Bukraba-Rylska	Służebna i służalcza rola socjologii oraz inne kwestie. Izabella Bukraba-Rylska, Warszawa 2009, s. 221.	1/0,5	6
		3.2.	Izabella Bukraba-Rylska	Patrząc z bliska, widzieć z oddali. Izabella Bukraba-Rylska, Warszawa 2009, s. 212.	1/0,5	6
4.	Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów	4.1.	Ryszard Kamiński Zenon Lewandowski Andrzej Olszewski	Fundusz Sołecki – jak dobrze wydać pieniądze? Konin 2009, s.	3/1	4
Razem (2)						70,0

3. Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w języku angielskim, a w przypadku nauk filologicznych w języku właściwym dla danej dyscypliny – 7 pkt

Lp. wydawcy	Wydawca	Lp. monografii	Autor (autorzy)	Tytuł, miejsce i rok wydania, liczba str. całości (części autora)	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
1.	Centre for Thought of John Paul II	1.1.	Barbara Fedyszak-Radziejowska	Human life: a controversial value? [w:] Values of Poles and the heritage of John Paul II. A social research study. Centre for Thought of John Paul II, Warsaw 2009, ss. 29-49.	1/0,5	3,5
		1.2.		Family, children, work and friends, or the things that we consider the most important. [w:] Values of Poles and the heritage of John Paul II. A social research study. Centre for Thought of John Paul II, Warsaw 2009, ss. 70-91.	1/0,5	3,5
		1.3.		The social capital of Poles: difficult revitalization process. [w:] Values of Poles and the heritage of John Paul II. A social research study. Centre for Thought of John Paul II, Warsaw 2009, ss. 198-228.	1/0,5	3,5
2.	Haupt Verlag	2.1.	Piotr Mikiewicz Jarosław Domalewski Krzysztof Wasielewski	The 'Trajectorisation' of Educational Biographies as an Unintentional Outcome of Educational Expansion in Poland. [w:] Expected and Unexpected Consequences of the Educational Expansion in Europe and the US. Bern-Stuttgart-Wien 2009, ss. 153-166.	3/2	7
3.	Instytut Spraw Publicznych (Institute of Public Affairs)	3.1.	Izabella Bukraba-Rylska	Social Entrepreneurship in Poland in the 20-Year Period Between the World Wars. [w:] Social Economy in Poland. Past and Present. Institute of Public Affairs, 2008, ss. 29-62. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	1/1	7
4.	IRWiR PAN – seria: Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa	4.1.	Krzystian Heffner Andrzej Rosner	Disparities in Socio-Economic Development of Rural Areas in Poland vis-a-vis Transformation Dynamics in the Pre-Accession Period. [w:] Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, ss. 11-24.	2/2	7
		4.2.	Krzystyna Szafraniec	Changes in the Education System. Educational Behavior of Young Rural People. [w:] Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, ss. 49-60.	1/1	7

		4.3.	Katarzyna Zawalińska	Lesson Learned From Some Evaluations of Rural Development Programmes in Poland. [w:] Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, ss. 113-136.	1/1	7
		4.4.	Sylwia Michalska	Rural Poverty in Poland – Scale of the Problem, Reductional Factors, Groups of Risk. [w:] Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, ss. 179-192.	1/1	7
		4.5.	Marta Błąd Ryszard Kamiński	Local Initiatives for Rural Development in Poland. [w:] Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, ss. 205-221.	1/1	7
Łączna liczba punktów za rozdziały w monografii dla IRWiR PAN (4.1. – 4.5.)						24
Razem (3)						48,5

4. Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w języku innym niż angielski, a w przypadku nauk filologicznych w języku innym niż właściwy dla danej dyscypliny – 3 pkt

Lp. wydawcy	Wydawca	Lp. monografii	Autor (autorzy)	Tytuł, miejsce i rok wydania, liczba str. całości (części autora)	Liczba autorów/liczba autorów z jednostki	Liczba punktów
1.	Centrum Myśli Jana Pawła II	1.1.	Barbara Fedyszak-Radziejowska	Ludzkie życie – wartość kontrowersyjna? [w:] Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II. Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2009, ss. 15-38.	1/0,5	1,5
		1.2.		To, co najważniejsze – rodzina, dzieci, praca i przyjaciele. [w:] Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II. Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2009, ss. 62-86.	1/0,5	1,5
		1.3.		Społeczny kapitał Polaków – trudny proces rewitalizacji. [w:] Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II. Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2009, ss. 198-228.	1/0,5	1,5
2.	Fundacja Nauka dla Środowiska	2.1.	Monika Stanny	Pochodzenie terytorialne ludności i problem struktury demograficznej obszarów wiejskich Pomorza Środkowego. [w:] Pomorze Środkowe – społeczeństwo, wieś, gospodarka. Wybrane problemy. Koszalin 2009, ss. 43-57.	1/0,5	1,5

3.	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową	3.1.	Krystyna Szafranec	Jacy są młodzi Polacy? [w:] W poszukiwaniu portretu Polaków. <i>Polskie Forum Obywatelskie</i> . Gdańsk 2009, ss.129-134.	1/0,5	1,5
		3.2.	Ryszard Kamiński	Czy polski rolnik przestaje być chłopem? [w:] W poszukiwaniu portretu Polaków. <i>Polskie Forum Obywatelskie</i> . Gdańsk 2009, ss.135-140.	1/1	3
		3.3.	Krystyna Szafranec	Wartości młodego pokolenia. [w:] Portret młodego pokolenia. <i>Polskie Forum Obywatelskie</i> . Gdańsk 2009, ss.11-16.	1/0,5	1,5
4.	Instytut Nauk Ekonomicznych PAN	4.1.	Katarzyna Zawalińska	Relatywna efektywność unijnych instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. [w:] Polska i rosyjska wieś w świetle wyzwań globalizacji. INE PAN, Warszawa 2009, ss. 215-232.	1/1	3
5.	LAM - Wydawnictwo Akademii Finansów	5.1.	Leszek Klank	Samorządu terytorialnego w 2008 roku. [w:] Raport o stanie finansowym państwa w 2008 roku. <i>Raporty</i> . LAM, Warszawa 2009, ss. 83-94.	1/1	3
6.	Libra sc	6.1.	Izabella Bukraba-Rylska	Tradycja lokalna a dylematy zbiorowej tożsamości. Pytania socjologa. [w:] Przyszłość tradycji. Białystok 2008, ss. 75-87. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	1/0,5	1,5
7.	Oficyna Wydawnicza „Stopka”	7.1.	Maria Wieruszewska	Odruchy serca w myśleniu o krajobrazie wsi. [w:] Co kochamy. Polacy w poszukiwaniu wartości. Łomża 2009, ss. 169-176.	1/0,5	1,5
8.	Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej	8.1.	Marek Kłodziński	Stan i perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. [w:] Wokół trudnych problemów globalnego rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i rolnictwa. SGH, Warszawa 2009, ss. 269-284.	1/1	3
		8.2.	Katarzyna Zawalińska	Zróżnicowanie regionalne efektywności unijnych instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. [w:] Wokół trudnych problemów globalnego rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i rolnictwa. SGH, Warszawa 2009, ss. 285-302.	1/1	3
		8.3.	Maria Halamska	Kapitał społeczny wsi: jego stan, tendencje, możliwości wzmocnienia. [w:] Wokół trudnych problemów globalnego rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i rolnictwa. SGH, Warszawa 2009, ss. 303-313.	1/1	3

	Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej	8.4.	Sylwia Michalska	Mieszkańcy polskiej wsi a konsumpcjonizm. Między tradycją a pokusami współczesnego świata. [w:] Oblicza konsumpcjonizmu. SGH, Warszawa 2009, ss. 115-128.	1/1	3
9.	Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji	9.1.	Krystian Heffner	Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich – porównania europejskie. [w:] Specyfika odnowy małych i średnich miast w Polsce. Kraków 2009, ss. 59-74.	1/0,5	1,5
10.	Wieś Jutra	10.1.	Wiesław Musiał	Pola konfliktów interesów ekonomicznych i ekologicznych w rozwoju obszarów wiejskich. [w:] Współczesne problemy rozwoju wsi i rolnictwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Warszawa 2009, ss. 37-45.	1/0,5	1,5
		10.2.	Barbara Kutkowska	Przemiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich Dolnego Śląska po 2004 roku. [w:] Współczesne problemy rozwoju wsi i rolnictwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Warszawa 2009, ss. 125-131.	1/1	3
11.	Wydawnictwo Adam Marszałek	11.1.	Krystyna Szafraniec	Uczestnicy Sierpnia i Grudnia – powrót do nieopublikowanych symulacji zachowań politycznych z początku lat 80. [w:] Wychowanie w społeczeństwie permanentnego kryzysu. Toruń 2009, ss. 21-44.	1/0,5	1,5
12.	Wydawnictwo Akademii Morskiej w Gdyni	12.1.	Barbara Perepeczko	Przyroda jako rdzeń wiejskiego produktu turystycznego. [w:] Marka wiejskiego produktu turystycznego. Gdynia 2009, ss. 23-29.	1/1	3
13.	Wydawnictwo Instytut Śląski	13.1.	Andrzej Rosner	Problem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w wymiarze przestrzennym. [w:] Rozwój zrównoważony. Teoria i praktyka ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Wrocław 2009, ss. 104-112.	1/1	3
		13.2.	Andrzej Rosner	Zróżnicowanie przestrzenne typów struktur społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich. [w:] Rozwój obszarów wiejskich po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia. Wrocław 2009, ss. 10-20.	1/0,5	1,5
14.	Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika	14.1.	Krystyna Szafraniec	Proces adaptacji osobowości do gwałtownych zmian systemu społecznego. Studium socjopedagogiczne. [w:] Współczesne dyskursy. Wydawnictwo UMK, Toruń 2009, ss. 179-202.	1/0,5	1,5
15.	Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	15.1.	Maria Wieruszewska	Kapitał społeczny w kontekście wiejskich migracji zagranicznych. [w:] Kapitał społeczny. Partycypacja obywatelska. Rozwój lokalny. Wydawnictwo UŁ, Łódź 2009, ss. 21-36.	1/1	3

		15.2.	Barbara Perepeczko	Zmiany ilościowe i jakościowe w rolnictwie a lokalny kapitał społeczny. [w:] Kapitał społeczny. Partycypacja obywatelska. Rozwój lokalny. Wydawnictwo UŁ, Łódź 2009, ss. 80-89.	1/1	3
16.	Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej	16.1.	Maria Wieruszewska	Tradycja i rozwój. Między kontestacją a fascynacją. [w:] Tradycja: wartości i przemiany. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, ss. 45-51.	1/1	3
		16.2.	Izabella Bukraba-Rylska	Tradycyjne wzory polskiego migrowania w dobie globalizacji. Kilka uwag na temat pojęcia „tradycja”. [w:] Tradycja: wartości i przemiany. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, ss. 152-160.	1/1	3
17.	Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR	17.1.	Adam Czarnecki	Rola małych i średnich miast. The role of small and medium sized towns (SMETO) – recenzja raportu 1.4.1 ESPON. [w:] Polska z perspektywy badań ESPON – oceny, wnioski, rekomendacje. WN SCHOLAR, Warszawa 2009, ss. 92-101.	1/1	3
		17.2.	Dorota Klepacka-Kołodziejska	Oddziaływanie terytorialne Wspólnej Polityki Rolnej i Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich – recenzja raportu 2.1.3 ESPON. [w:] Polska z perspektywy badań ESPON – oceny, wnioski, rekomendacje. WN SCHOLAR, Warszawa 2009, ss. 113-127.	1/1	3
		17.3.	Barbara Fedyszak-Radziejowska	Wieś i rolnicy cztery lata po akcesji – początek procesu transformacji. [w:] Życie po zmianie. Warunki życia i satysfakcje Polaków. CBOS, WN SCHOLAR, Warszawa 2009, ss. 195-222.	1/0,5	1,5
		17.4.	Ruta Śpiewak	Spółeczności realizujące program Leader+. Wyrównywanie czy pogłębianie różnicowań? [w:] Regionalny wymiar procesów transformacyjnych. Zróżnicowania i podziały. WN SCHOLAR, Warszawa 2009, ss. 70-86.	1/1	3
18.	Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie	18.1.	Andrzej Piotr Wiatrak	Wpływ polityki regionalnej UE na rozwój turystyki wiejskiej w Polsce. [w:] Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej na wiedzy. Wydawnictwo UR, Kraków 2009, ss.	1/1	3
19.	Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku	19.1.	Krystian Heffner	Ewolucja zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce. [w:] Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów. Tom 2. Problemy regionalne i lokalne. Białystok 2009, ss. 99-107.	1/0,5	1,5

		19.2.	Monika Stanny	Demograficzne uwarunkowania wiejskiego rynku pracy. [w:] Gospodarowanie zasobami pracy na początku XXI wieku. Aspekty makroekonomiczne i regionalne. IPiSS i WSE w Białymstoku, Białystok-Warszawa 2009, ss. 327-340.	1/1	3
20.	Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy	20.1.	Ryszard Kamiński	Początki programu LEADER w Polsce – o potrzebie optymizmu i cierpliwości w tworzeniu i ocenie partnerstw lokalnych. [w:] Tworzenie partnerstw lokalnych i ich sieci na obszarach wiejskich. Doświadczenia z funkcjonowania programu LEADER w Polsce w latach 2004-2009. Bydgoszcz 2009, ss. 126-134.	1/1	3
	Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy	20.2.	Krzysztof Wasielewski	LEADER w Polsce – między ideą a rzeczywistością. [w:] Tworzenie partnerstw lokalnych i ich sieci na obszarach wiejskich. Doświadczenia z funkcjonowania programu LEADER w Polsce w latach 2004-2009. Bydgoszcz 2009, ss. 135-145.	1/1	3
21.	Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego	21.1.	Krzysztof Heffner	Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce. Uwarunkowania, czynniki, skutki. [w:] Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe obszarów wiejskich w przestrzeni europejskiej. Opole 2008, ss. 15-24. <i>(publikacja nie była zaliczana do dorobku w 2008 roku)</i>	1/0,5	1,5
					Razem (4)	81,0

5. Redaktor naczelny wieloautorskiej monografii, podręcznika akademickiego lub serii wydawniczej – 5 pkt (język angielski, a w przypadku nauk filologicznych język właściwy dla danej dyscypliny), 3 pkt (inny język)

Lp. wydawcy	Wydawca	Lp. monografii	Redaktor (redaktorzy)	Tytuł, miejsce i rok wydania, liczba str. całości	Liczba redaktorów/ liczba redaktorów z jednostki	Liczba punktów
1.	IRWiR PAN – seria: Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa	1.1.	Mirosław Drygas	Amerykański Farm Bill 2008 i WPR Unii Europejskiej po 2013 roku. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 167. <i>(praca zbiorowa)</i>	1/1	3
		1.2.	Andrzej Rosner	Globalization and Rural Development: Chinese and Central European Perspectives. IRWiR PAN i IRW ChANS, Warszawa 2009, s. 233. <i>(praca zbiorowa)</i>	1/1	5
		1.3.	Andrzej Rosner <i>(redaktor naczelny serii wydawniczej)</i>	Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 233. <i>(autor monografii: Adam Czarniecki)</i>	1/1	3

		1.4.		Wspieranie obszarów wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce i Unii Europejskiej. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 222. <i>(autor monografii: Dorota Klepacka-Kotodziejska)</i>		
		1.5		Instrumenty i efekty wsparcia Unii Europejskiej dla regionalnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 369. <i>(autor monografii: Katarzyna Zawalińska)</i>		
		1.6.		Młodzi i system społeczny. Perspektywa legitymizacyjna. IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. <i>(autor monografii: Krystyna Szafraniec)</i>		
2.	Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki	2.1.	Krzysztof Wasielewski	Tworzenie partnerstw lokalnych i ich sieci na obszarach wiejskich. Doświadczenia z funkcjonowania programu LEADER w Polsce w latach 2004-2009. Bydgoszcz 2009, s. 150. <i>(praca zbiorowa)</i>	1/1	3
					Razem (5)	14,0
OGÓŁEM MONOGRAFIE NAUKOWE I PODRĘCZNIKI AKADEMICKIE (1+2+3+4+5)						237,5